owalgroup

Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen

16.3.2021

Sisältö

TIIVISTELMÄ **3**

1 JOHDANTO **4**

1.1 Selvityksen tavoite ja tausta 4

1.2 Aineistot ja menetelmät 6

2 KORONAVIRUSEPIDEMIAN VAIKUTUKSET TOISEN ASTEEN KOULUTUKSEEN **7**

3 KORONAVIRUSEPIDEMIAN VAIKUTUKSET LUKIOKOULUTUKSEEN **13**

3.1 Vaikutukset hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin 13

3.2 Vaikutukset opintopolkuihin, opintojen etenemiseen ja oppimistuloksiin 14

3.3 Valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen 21

3.4 Etäopetukseen siirtymisen vaikutukset oppimisympäristöihin, pedagogisiin järjestelyihin ja arviointiin 27

3.5 Vaikutukset opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarpeisiin ja tuen riittävyys 33

3.6 Vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin, yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen 37

3.7 Vaikutukset opetus- ja ohjaushenkilöstön hyvinvointiin ja jaksamiseen 43

3.8 Poikkeusajan pitkäaikaisvaikutukset 45

4 KORONAVIRUSEPIDEMIAN VAIKUTUKSET AMMATILLISEEN KOULUTUKSEEN **50**

4.1 Vaikutukset hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin 50

4.2 Vaikutukset opintopolkuihin, opintojen etenemiseen ja oppimistuloksiin 52

4.3 Valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen 60

4.4 Etäopetukseen siirtymisen vaikutukset oppimisympäristöihin, pedagogisiin järjestelyihin ja arviointiin 66

4.5 Vaikutukset opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarpeisiin ja tuen riittävyys 75

4.6 Vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin, yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen 82

4.7 Vaikutukset opetus- ja ohjaushenkilöstön hyvinvointiin ja jaksamiseen 87

4.8 Poikkeusajan pitkäaikaisvaikutukset 90

Liitteet **95**

Liite 1. Opiskelijakyselyyn vastanneiden taustatiedot 95

Liite 2. Opetus- ja ohjaushenkilöstökyselyyn vastanneiden taustatiedot 96

Tiivistelmä

Selvityksessä tuotettiin tietoa koronavirusepidemian vaikutuksista kokoavasti toisen asteen koulutukseen sekä erikseen lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen. Koronaviruksen aiheuttama poikkeustila alkoi Suomessa maaliskuussa 2020, ja myös toisen asteen oppilaitokset siirtyivät nopealla aikataululla etäopetukseen. Digitaaliset valmiudet etäopetukseen siirtymisessä arvioitiin lukiokoulutuksen vastaajaryhmissä jossain määrin paremmiksi kuin ammatillisessa koulutuksessa, jossa etäopetukseen siirtymisen nopeus ja opetuksen äkkinäinen siirtäminen verkkoon ovat olleet suurempi muutos kuin lukioissa. Kummassakin koulutusmuodossa valmiudet siirtymiseen ovat kuitenkin vaihdelleet järjestäjittäin. Poikkeusjärjestelyiden myötä opetusta ja arviointia on monipuolistettu, tietotekniset taidot ovat kehittyneet ja etäopetusta tullaan hyödyntämään monipuolisemmin tulevaisuudessa.

Etäopetukseen siirryttäessä keskeiset haasteet ovat kiinnittyneet siihen, että opiskelijoilta on odotettu itseohjautuvuutta, jota ei kaikilla ole ja jonka tukeminen etänä on ollut haastavaa. Molempien koulutusmuotojen johdon ja henkilöstön vastauksissa nousee esiin huoli opiskelijoiden tilanteesta ja tuen tarpeista. Tilanne on ollut erityisen haastava opiskelijoille, jotka ovat ennen koronakriisiä olleet heikossa asemassa, mutta osallisuuden ja yhteisöllisyyden puute on vaikeuttanut myös niin sanotusti normaalioloissa pärjäävien opintoja ja jaksamista. Koulutuksen järjestäjät arvioivat opiskeluhuoltopalveluiden tarpeen kasvaneen, ja näiden palveluiden riittävyydessä on jonkin verran eroja.

Koulutuksen järjestäjien, opetus- ja ohjaushenkilöstön ja opiskelijoiden kyselyaineistojen perusteella koronan tuoma poikkeusaika on vaikuttanut jossain määrin enemmän ammatillisen koulutuksen opintojen opintosuorituksiin ja lukion puolella taas oppimistuloksiin. Lukiossa muutokset opiskelusuunnitelmiin tarkoittivat kurssien keskeyttämistä tai siirtämistä tai kertaamista. Ammatillisen koulutuksen puolella on usein jouduttu tekemään opintoihin suurempia muutoksia ja esimerkiksi muuttamaan opintojen järjestystä siten, että etäopintojen aikana on tarjottu enemmän tietopuolista opetusta ja käytännön oppimista on jouduttu siirtämään mahdollisuuksien mukaan. Ammatillisen koulutuksen puolella kurottiin vuoden 2020 aikana kevään äkkipysähdyksen jälkeen työelämässä oppimisen toteutuksia, millä on suora yhteys opiskelijoiden opintojen etenemisen mahdollisuuksiin.

Molemmissa koulutusmuodoissa on opiskelijoita, joille etäopiskelu on soveltunut hyvin. Silti suuri osa, lukion opiskelijakyselyyn vastanneista 72 % ja ammatillisen koulutuksen vastanneista 60 %, koki etäopiskelun vähintään jossain määrin henkisesti raskaaksi. Molemmissa vastaajaryhmissä 37 % koki tarvinneensa opintoihin enemmän tukea kuin on saanut. Lukiokoulutuksen opiskelijoista puolet koki itsenäisesti suoritettavien opintojen määrän liian suureksi. Opiskelijakyselyyn osallistuneiden arvioiden mukaan etäopetus heikensi opetuksen laatua.

Välittömien ja pitkäaikaisten vaikutusten näkökulmasta osan opiskelijoiden tosiasialliset mahdollisuudet edetä opinnoissa ja siirtyä jatko-opintoihin ja työelämään ovat heikentyneet koronavirusepidemian seurauksena: Lukiokoulutuksessa vaikutukset kohdentuvat suoraan jatko-opintoihin siirtymiseen niillä, joilla koulutuksen kesto on pidentynyt tai opintomenestys ei tue jatko-opintoihin hakeutumista. Ammatillisen koulutuksen puolella vaikutukset kohdentuvat osalla opiskelijoilla heikentyneinä työllistymisnäkyminä yhdistettynä kokemukseen ammatillisen osaamisen kehityksen hidastumisesta. Lisääntynyt oppimisen tuen tarve ja laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset kietoutuvat yhteen, ja pitkäaikaisiin vaikutuksiin heijastuu suuresti se, miten eri toimialat ja yleisemmin työelämä palautuvat kriisin jälkeen.

1 Johdanto

1.1 Selvityksen tavoite ja tausta

Selvityksen tehtävänä oli koota tietoa siitä, miten koronavirusepidemia on vaikuttanut lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen erityisesti koulutuksen laadun, oppimistulosten sekä opiskelijoiden yhdenvertaisuuden, tasa-arvon ja hyvinvoinnin näkökulmasta. Lisäksi selvityksen tavoitteena oli muodostaa kokonaiskuva koronavirusepidemian vaikutuksista koko toisen asteen koulutukseen.

Selvityksen tiedonkeruu toteutettiin vuoden 2020 vaihteessa ja tammikuun 2021 alussa. Käsillä oleva raportti täydentää aikaisemmin tuotettua tietoa koronavirusepidemian vaikutuksista toisen asteen koulutukseen. Aikaisempaa tilannekuvaa on ollut tarjolla eri lähteistä. Kansallinen koulutuksen arviointikeskus (Karvi) on tuottanut välituloksia poikkeustilanteen vaikutuksista eri koulutusasteilla. Opiskelijoiden näkökulmasta tietoa on tuotettu aiemmin muun muassa opiskelijajärjestöjen omien tiedonkeruiden sekä Turun yliopiston (INVEST) tuottaman tutkimuksen avulla. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkökulmaa on seurattu OAJ:n tiedonkeruilla, ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien tilannekuvaa on tuotettu Ammattiosaamisen kehittämisyhdistys AMKE ry:n kautta.

Raportin toisessa luvussa muodostetaan kokonaiskuvaa poikkeusjärjestelyiden vaikutuksista toisen asteen koulutukseen. Tämän jälkeen kolmannessa luvussa käsitellään yksityiskohtaisemmin vaikutuksia lukiokoulutukseen, ja neljännessä luvussa tuotetaan vastaava näkymä vaikutuksista ammatilliseen koulutukseen. Ammatillisen koulutuksen tiedonkeruu oli lukiokoulutusta laajempi, sillä kysely sisälsi osioita erityisen tuen toteutuksesta sekä koronan vaikutuksista työelämässä oppimiseen ja näyttöihin.

Selvityksen toteutti Owal Group Oy lokakuun 2020 ja helmikuun 2021 välisenä aikana. Selvityksen ensisijaisena tietolähteenä oli koulutuksen järjestäjien johdolta, opetus- ja ohjaushenkilöstöltä ja ammatillisen koulutuksen opiskelijoilta koottu tieto. Ammatillisen koulutuksen osalta tiedonkeruu kytkeytyi osaksi laajempaa selvitystä ammatillisen koulutuksen reformin toimeenpanon tilanteesta (yhteistyössä Globedun kanssa).

Selvityksen tukena toimi opetus- ja kulttuuriministeriöstä ohjausryhmä, jonka puheenjohtajana toimi ylijohtaja Mika Tammilehto. Ohjausryhmän jäseninä toimivat projektisuunnittelija Erno Hyvönen, johtaja Jari Rajanen, opetusneuvos Heikki Blom ja neuvotteleva virkamies Ulla-Jill Karlsson lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen osastolta. Selvityksen käynnistysvaiheessa ohjausryhmässä oli mukana opetusneuvos Seija Rasku.

Yhteistyössä toimi laaja joukko asiantuntijoita. Kiitämme Suomen Ammattiin Opiskelevien Liitto – SAKKI ry:n, Suomen Lukiolaisten Liitto ry:n ja Suomen Opiskelija-Allianssi – OSKU ry:n sekä OAJ:n asiantuntijoita yhteistyöstä kohderyhmäkyselyiden suunnittelussa ja jakelussa. Kiitos opiskelijoille ja opetus- ja ohjaushenkilöstölle, jotka antoivat aikaansa kyselyihin vastaamiseen. Erityinen kiitos koulutuksen järjestäjille, jotka vastasivat mittavaan kyselyyn.

Selvityksen tausta

Maaliskuussa 2020 Suomi siirtyi poikkeusoloihin koronavirustilanteen vuoksi. Valmiuslain nojalla annetulla, 18.3.2020 voimaan tulleella soveltamisasetuksella (valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista, 126/2020) rajoitettiin koulutuksen järjestäjien velvollisuutta järjestää ammatillista koulutusta ja lukiokoulutusta.

Soveltamisasetus (valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksen sekä opetuksen ja koulutuksen järjestämisvelvollisuutta koskevista väliaikaisista rajoituksista, 191/2020) annettiin uudelleen 14.4.2020 siten, että se oli voimassa 13.5.2020 asti. Soveltamisasetusten voimassaolon päätyttyä 13.5.2020 lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen järjestäjien on tullut järjestää koulutusta voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti.

Lisäksi aluehallintovirastot antoivat 17.3.2020 tartuntatautilain (1227/2016) 58 §:n nojalla päätökset, joiden mukaan oppilaitosten tilat suljettiin. Päätökset olivat voimassa 18.3.–13.4.2020. Aluehallintovirastot antoivat 8.4.2020 tilojen sulkemista koskevat jatkopäätökset, jotka olivat voimassa 14.4.–13.5.2020.

Hallituksen 6.5.2020 antaman, koronakriisin hallinnan hybridistrategiasuunnitelmaa koskevan periaatepäätöksen mukaan lukioiden, ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, yliopistojen, vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen tilojen käyttöä opetukseen on hallittu 14.5.2020 alkaen tartuntatautilain mukaisilla toimenpiteillä. Periaatepäätöksen mukaan lähiopetukseen on ollut mahdollista palata hallitusti ja porrastetusti, mutta hallitus kuitenkin suositti, että edellä mainituissa oppilaitoksissa jatketaan etäopetusta lukukauden loppuun. Koulutuksen järjestäjät ovat voineet itse päättää, missä määrin lähiopetusta tarvittaessa järjestetään.

Aluehallintovirastot tekivät 13.5.2020 tartuntatautilain 58 §:n mukaiset päätökset lukioiden, ammatillisten oppilaitosten, ammattikorkeakoulujen, yliopistojen, vapaan sivistystyön ja aikuisten perusopetuksen tilojen käyttämisestä. Päätöksen mukaan edellä mainittuja tiloja voidaan käyttää lähiopetukseen ja muuhun koulutuksen järjestäjän oppilaitoksen tiloissa järjestämään toimintaan edellyttäen, että tiloja käytettäessä noudatetaan, tartuntatautilain 1 §:ssä säädetty tartuntatautilain tarkoitus huomioon ottaen, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 11.5.2020 antamaa tartunnantorjuntaan liittyvää ohjetta. Aluehallintovirastojen päätökset olivat voimassa 14.5.2020–13.6.2020. Tämän jälkeen koulutuksen järjestäjät ovat voineet järjestää koulutusta ilman erillisiä aluehallintovirastojen päätöksiä. Edelleen kuitenkin on suositeltu, että koulutusta järjestettäessä noudatetaan opetus- ja kulttuuriministeriön sekä Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen 11.5.2020 antamaa ohjetta.

Koronaviruksen aiheuttamien poikkeusolojen vaikutusten tasoittamiseksi lukioille jaettiin Opetushallituksesta 17 miljoonaa euroa erityisavustuksia kesällä 2020. Ammatillisen koulutuksen järjestäjille myönnettiin opetus- ja kulttuuriministeriön kautta 30 miljoonaa euroa syksyllä 2020 poikkeusolojen vaikutusten tasaamiseen ammatillisessa koulutuksessa.[1]

[1] Ks. lisää OKM:n sivulta lukioille myönnetyistä avustuksista ja ammatillisen koulutuksen järjestäjille myönnetyistä avustuksista.

1.2 Aineistot ja menetelmät

Aineistoa koottiin koulutuksen järjestäjille suunnatulla kyselyllä sekä opetus- ja ohjaushenkilöstölle ja opiskelijoille suunnatuilla kyselyillä. Kaikki kyselyt toteutettiin suomeksi ja ruotsiksi. Lisäksi hyödynnettiin aiemmin tuotettuja aineistoja koronavirusepidemian vaikutuksista lukiokoulutukseen ja ammatilliseen koulutukseen.

Kyselyt koulutuksen järjestäjille: Kyselyitä edelsi 29.10.2020 opetus- ja kulttuuriministeriöstä toimitettu tiedote, jossa koulutuksen järjestäjiä pyydettiin nimeämään yhteyshenkilö koordinoimaan vastausten keräämistä koulutuksen järjestäjän sisällä. Selvityksen yhteyshenkilöille toimitettiin kyselylomake etukäteen tutustuttavaksi ja sähköinen linkki, jonka kautta on päässyt vastaamaan sähköiseen kyselyyn.

Lukiokoulutuksen järjestäjien kysely toteutettiin 2.12.2020–8.1.2021 välisenä aikana. Lukiokoulutuksen järjestäjäkyselyyn vastasi 162 koulutuksen järjestäjää, joista 13 edusti ruotsinkielisiä koulutuksen järjestäjiä. Vastaajista 60 % järjesti vain nuorten oppimäärää, 3 % aikuisten oppimäärää ja 37 % molempia. Aikuisten oppimäärän näkökulman täydentämiseksi osana selvitystä toteutettiin täydentävä haastattelu aikuislukioiden liiton edustajalle.

Kyselyyn osallistuneet koulutuksen järjestäjät edustivat useimmiten pieniä, alle 100 opiskelijan koulutuksen järjestäjiä (31 %). Vastaajista 27 % oli keskikokoisia 100–200 opiskelijan koulutuksen järjestäjiä ja 25 % puolestaan tätä isompia 201–500 opiskelijan koulutuksen järjestäjiä. Suuria yli 500 opiskelijan koulutuksen järjestäjiä oli 16 % vastanneista. Koko lukioverkosta vastausprosentti on 60 %.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjien kysely toteutettiin 2.12.2020–8.1.2021 välisenä aikana. Vastaukset saatiin 105 järjestäjältä. Tämä on 75 prosenttia järjestämisluvan omaavista koulutuksen järjestäjistä. Vastaajista viisi edusti ruotsinkielisiä koulutuksen järjestäjiä. Laaja kysely piti sisällään myös kaksiosaisen selvitystyön osalta kysymyksiä ammatillisen koulutuksen reformin vaikutuksista. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 70 % edusti monialaisia koulutuksen järjestäjiä ja 30 % yksialaisia. Kuntaomisteisia vastaajia oli 7 %, kuntayhtymiä 29 %, yksityisiä 63 % ja valtio-omisteisia 2 %.

Opiskelijoille suunnattu kysely toteutettiin tammikuussa 2021 yhteistyössä opiskelijajärjestöjen kanssa. Kyselyä pääosin jaettiin järjestöistä jäsenistölle. Lisäksi opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn lopussa oli saate ja linkki, jota voitiin jakaa eteenpäin omissa oppilaitoksissa. Vastauksia saatiin ammatillisen koulutuksen opiskelijoilta 2599 ja lukiokoulutuksen opiskelijoilta 1849. Näistä kaksoistutkintoa suorittavia oli 243. Vastaajamäärät vaihtelevat kysymyksittäin. Kohderyhmiä on kuvattu tarkemmin selvityksen liitteessä 1. Hyvästä vastaajamäärästä huolimatta vastausten tuloksia ei voi suoraan yleistää koskemaan koko koulutuskenttää, koska vastaajajoukko on valikoitunut.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kysely toteutettiin tammikuussa 2021 yhteistyössä OAJ:n kanssa. Kysely suunnattiin OAJ:stä otospohjaisesti 2000 vastaanottajalle. Ammatillisen koulutuksen vastauksia saatiin 438 (22 %) ja lukiokoulutuksen 424 (21 %). Vastausten tuloksia ei voi suoraan yleistää koskemaan koko koulutuskenttää, koska vastaajajoukko on valikoitunut. Kysymyskohtainen vastaajamäärä vaihtelee jonkin verran. Kohderyhmiä on kuvattu tarkemmin selvityksen liitteessä 2.

2 Koronavirusepidemian vaikutukset toisen asteen koulutukseen

Luku pitää sisällään selvityksen yhteenvedon koronavirusepidemian vaikutuksista ammatilliseen koulutukseen ja lukiokoulutukseen: Luvussa kuvataan koronavirusepidemian poikkeusjärjestelyiden vaikutuksia opintoihin hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin, opiskelijoiden opintopolkuihin, opintojen etenemiseen ja oppimistuloksiin. Lisäksi tuodaan yhteen vaikutukset opiskelijoiden osallisuuteen ja hyvinvointiin sekä epidemian vaikutuksia henkilöstöön. Lopuksi esitellään koronavirusepidemian vaikutuksia koulutuksen järjestämiseen ja arvioita koronavirusepidemian pitkäaikaisvaikutuksista.

Vaikutukset hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin

Lukiokoulutuksen osalta tulokset kuvaavat etenkin kevään 2020 hakutilannetta. Ammatillisen koulutuksen osalta kokonaiskuva pitää sisällään myös jatkuvan haun tilannekuvaa koko vuodelta. Koronavirusepidemia ei vaikuttanut suurella osalla (83 %) lukiokoulutuksen järjestäjistä kevään 2020 opiskelijavalintaan. Koronavirusepidemia vaikutti suoranaisesti opiskelijavalintaan vain osalla lukiokoulutuksen järjestäjistä. Pääsy- ja soveltuvuuskokeiden järjestämisen muutoksia tehtiin pienellä osalla koulutuksen järjestäjistä, ja erityisesti erityisen koulutustehtävän saaneilla koulutuksen järjestäjillä muutokset olivat suurempia.

Muutokset opiskelijavalintaan ovat olleet suuremmat ammatillisessa koulutuksessa, johon myös työmarkkinoiden muutokset heijastuvat vahvemmin. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 68 % kertoi, että koronavirusepidemia on vaikuttanut koulutukseen hakuihin ja opiskelijavalintoihin. Osalla hakijamäärät ovat vähentyneet, toisilla kasvaneet. Koulutuksia on jouduttu siirtämään tai kohdentamaan toisin. Muutokset niin hakijaprofiileissa kuin valinta- ja soveltuvuuskokeissa heijastuvat myös opiskelijavalintaan.

Vaikutukset opintopolkuihin, opintojen etenemiseen ja oppimistuloksiin

Vaikutukset opiskelusuunnitelmiin

Opiskelijoiden opiskelusuunnitelmiin on tullut runsaasti muutoksia molemmissa koulutusmuodoissa. Lukiokoulutuksen järjestäjistä 66 % kertoi, että opiskelijat olivat joutuneet muuttamaan tai tarkentamaan opiskelusuunnitelmiaan. Lukiossa muutokset opiskelusuunnitelmiin tarkoittivat kurssien keskeyttämistä tai siirtämistä tai tarvetta kertauskursseille. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 95 % kertoi, että henkilökohtaisia osaamisen kehittämissuunnitelmia (HOKS) on jouduttu muuttamaan koronakriisin takia. Etenkin alussa nopea tilanteen muutos aiheutti myös usein viiveitä HOKSien päivittämisessä. Useimmiten päivitykset ovat ammatillisessa koulutuksessa liittyneet työpaikalla toteutuvan oppimisen muutoksiin ja keskeytymisiin sekä näyttöympäristöjen muuttamiseen tai näyttöjen siirtämiseen. Usein muutos on tarkoittanut muutoksia osaamisen hankkimisen järjestykseen.

Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 69 % ja lukiokoulutuksen järjestäjistä 65 % kertoi, että poikkeusaika on vaikuttanut osalla opiskelijoista opintojen aikatauluihin: Lukion puolella järjestäjät arvioivat, että opinnot eivät ole edenneet suunnitellussa aikataulussa keskimäärin 5–10 prosentilla opiskelijoista, mutta vaihteluväli on

suuri, eivätkä kaikki osanneet arvioida osuutta. Opiskelijakyselyyn vastanneista lukiolaisista 14 % kertoi, että suoritettujen kurssien määrä oli vähentynyt.

Ammatillisen koulutuksen puolella keskimäärin viivästysten arvioitiin koskevan 20 % opiskelijoista, mutta vaihteluväli oli suuri. Myös opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn ammatillisen koulutuksen arvioissa viivästymisen arvioitiin koskevan suurempaa osaa opiskelijoista kuin lukiokoulutuksen puolella. Opiskelijakyselyyn vastanneiden tulokset antavat saman suuntaisen kuvan. Ammatillisen koulutuksen kyselyyn vastanneista hieman suuremmalle osalle oli tullut muutoksia opintosuunnitelmiin. Molempien koulutusmuotojen opiskelijoista lähes yhtä suuri osuus, noin kaksi kolmasosaa, koki, että opinnot ovat edenneet hyvin poikkeusajasta huolimatta, kun viidenneksellä taas ne eivät olleet edenneet hyvin.

Vaikutukset opintosuorituksiin ja opintotuloksiin

Opiskelijoiden opintosuoritukset ovat heikentyneet ja opintotulokset ovat vähentyneet molemmissa koulutusmuodoissa. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä hieman suurempi osa (82 % vrt. lukio 71 %) arvioi, että osan opiskelijoiden opintosuoritukset ovat vähentyneet ainakin jossain määrin. Lukiokoulutuksen järjestäjien arvioimana opiskelijoilla, joilla lukio-opinnot olivat viivästyneet, viivästyminen koski arviolta 3–5 kurssia. Tämä heijastuu myös ylioppilaskirjoituksiin osallistumiseen ja ylioppilastutkinnon suorittamiseen ja siten myös jatko-opintoihin hakeutumiseen. Todellinen tilanne selviää kevään 2021 kirjoitusten jälkeen.

Lukiokoulutuksen järjestäjistä hieman suurempi osa arvioi, että opiskelijoiden oppimistulokset ovat heikentyneet ainakin jossain määrin koronavirusepidemian aikana (83 % vrt. ammatillinen 64 %). Ammatillisen ja lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöiden vastaajista suuri osa arvioi, että vähintään heidän yksittäisten opiskelijoidensa opintosuoritukset ovat vähentyneet ja oppimistulokset heikentyneet ja että ainakin yksittäiset opiskelijat tulevat tarvitsemaan pitkäaikaista lisätukea opinnoissaan koronan jälkeen. Ammatillisen koulutuksen vastaajissa oli hieman enemmän niitä, jotka arvioivat vaikutusten, mukaan lukien pitkäaikaisen lisätuen tarpeen, koskevan suurempaa osaa opiskelijoita. Silti suuri osa molemmissa vastaajaryhmässä tunnisti, että käytössä olleet järjestelyt ovat soveltuneet ainakin yksittäisille opiskelijoille perinteistä opetustyyliä paremmin.

Opiskelijakyselyyn vastanneista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista suurempi osa arvioi, että heille on kertynyt vähemmän opintosuorituksia kuin oli tarkoitus (34 % vrt. lukio 21 %). Lukion opiskelijoista suurempi osuus koki, että he ovat saaneet huonompia arvosanoja (46 % vrt. 21 % ammatillinen). Osaamisen hankkimisen ja suoritusten kertymisen erot poikkeavat koulutusmuodoissa, joten erojen tulkinta ei ole yksiselitteistä. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoista jopa 43 % koki, että heidän ammatillinen osaamisensa on jäänyt heikommaksi poikkeustilanteen vaikutuksesta.

Opiskelijoilta kysyttiin myös arvioita siitä, mitä vaikutuksia poikkeusajalla on heidän jatko-opintoihinsa ja työllistymiseensä tulevaisuudessa. Ammatillisen koulutuksen vastaajista jopa 37 % arvioi, että koronatilanne on heikentänyt heidän työllistymisnäkymiään, lukiolaisista 27 %. Lukiolaisista 29 % arvioi, että tilanne on vaikuttanut jatko-opintomahdollisuuksiin heikentävästi, ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 20 %.

Vaikutukset keskeyttämisiin

Vaikutuksia opintojen keskeyttämiseen voidaan arvioida käytössä olleiden aineistojen kautta suuntaa antavasti. Käytännössä osa keskeyttämisistä on niin sanotusti positiivisia, jolloin opinnot laitetaan katkolle ja niitä voidaan jatkaa myöhemmin. Osa on selkeämmin negatiivisia, jolloin opinnot eivät jatku ainakaan kyseisessä koulutuksessa, ja näiden osalta tilastoja tullaan saamaan viiveellä. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä 67 % arvioi, että koronan poikkeusjärjestelyt ovat vaikuttaneet opiskelijoiden keskeyttämisiin ainakin vähän. Lukiokoulutuksen järjestäjistä neljännes arvioi, että koronan poikkeusaika on vaikuttanut

keskeyttämisiin. Opetushenkilöstön kyselyn vastaajien näkökulmasta koulutusmuotojen väliset erot poikkeusajan vaikutuksissa keskeyttämisiin eivät ole niin selvät. Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneilla on kuitenkin jäänyt jossain määrin enemmän opiskelijoita tavoittamatta syksyn 2020 aikana kuin lukiokoulutuksessa. Opiskelijakyselyyn vastanneiden osalta taas ammatillisen koulutuksen puolella on enemmän niitä, jotka ovat harkinneet koulutuksen keskeyttämistä (20 % vrt. lukiossa 14 %). Ennen vuotta 2020 aloittaneissa on enemmän keskeyttämistä harkinneita. Lukiokoulutuksen opiskelijoiden perusteissa nousivat taustalla esiin etäopiskelun raskaus ja sen vaikutukset jaksamiseen ja hyvinvointiin. Ammatillisen koulutuksen puolella taustalla olivat taloudelliset syyt, heikentyneet työllisyysnäkymät ja oma heikentynyt jaksaminen etäopetuksen aikana.

Etäopetukseen siirtymisen vaikutukset koulutuksen toteuttamiseen

Siirtyminen etäopetukseen tuli äkkiseltään molemmissa koulutusmuodoissa. Tulokulmat etäopetukseen siirtymisen suurimmista haasteista eroavat hieman lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa. Molemmissa koulutusmuodoissa keskeiset haasteet kietoutuivat vuorovaikutuksen ja osallisuuden puutteeseen. Etäopetukseen siirryttäessä haasteet ovat kiinnittyneet siihen, että opiskelijoilta on odotettu itseohjautuvuutta, jota ei kaikilla ole ja jonka tukeminen on haastavaa etänä. Etäopetukseen siirtyminen vaikeutti opiskelijoiden osaamisen varmistamista, seurantaa ja arviointia. Molempien koulutusmuotojen johdon ja henkilöstön vastauksissa nousee esiin huoli opiskelijoiden tilanteesta ja tuen tarpeista. Ohjauksen ja tuen tarpeeseen vastaaminen oppimisympäristöjen muuttuessa suurella osalla äkisti on edellyttänyt venymistä ja kuormittanut myös henkilöstöä merkittävästi.

Koulutuksen järjestäjät ovat olleet keskenään eri asemassa sen suhteen, paljonko verkkosisältöjä ja digitaalisuutta on hyödynnetty aikaisemmin. Vastauksista on pääteltävissä, että ammatillisessa koulutuksessa etäopetukseen siirtymisen nopeus ja opetuksen äkkinäinen siirtäminen etätoteutuksiin on ollut suurempi muutos kuin lukioissa. Ammatillisen koulutuksen luonteen takia on ymmärrettävää, ettei käsin opeteltavien sisältöjen siirtäminen etäopiskeluun ole ollut yhtä lailla mahdollista kuin lukio-opintojen. Siten myös huoli opiskelijoiden ammatillisen osaamisen kehittymisestä korostuu ammatillisen koulutuksen puolella.

Ammatillisessa koulutuksessa muutos tarkoitti usein työelämässä oppimisen keskeytymistä ja opintojen uudelleen järjestelyitä muun muassa siten, että tietopuolinen opetus siirrettiin etänä toteutettavaksi. Näyttöjä siirrettiin kokonaan tai järjestettiin osin oppilaitosnäyttöinä. Useat ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat etäopetusaikana mahdollistaneet tarvittaessa lähiopetuksen pienryhmissä. Ammatillisen koulutuksen järjestäjät ovat kuroneet merkittävässä määrin kevään äkkipysähdyksen jälkeen työelämässä oppimisen toteutuksia, millä on suora yhteys opiskelijoiden opintojen etenemismahdollisuuksiin. Valtakunnallisesti on nähtävissä, että koulutussopimusten ja oppisopimusten määrä väheni ja jaksojen pituus lyheni vuonna 2020, mutta valtavaa romahdusta ei tapahtunut. Oppilaitosnäyttöjen osuus ei ole keskimäärin kasvanut merkittävästi – tosin käytössä olevissa tiedoissa on vielä aukkopaikkoja Koski-tietovarannon puutteellisten kirjausten takia. Vaikka rajuin muutos tapahtui palvelualoilla, rajoitustoimet ja etätyösuositus ovat vaikuttaneet läpileikkaavasti eri koulutusalojen opiskelijoiden mahdollisuuksiin työpaikalla oppimiseen. Koulutuksen järjestäjät ja opetushenkilöstö ovat luovineet ja kehittäneet käytäntöjä osaamisen hankkimiseen ja arviointiin etänä, mutta huoli opiskelijoiden ammatillisen osaamisen vajeesta on suuri, sillä tuo vaje voi heijastua suoraan työllistymiseen.

Lukiokoulutuksessa eniten haasteita niin koulutuksen järjestäjien kuin opiskelijoiden arvioimana on ollut taito- ja taideaineissa sekä matematiikan, fysiikan ja kemian oppiaineiden toteuttamisessa. Lukuaineiden toteutus etäopetuksella nähtiin usein vähemmän haastavaksi. Keskeisimmät muutokset oppimisympäristöihin lukiokoulutuksessa tarkoittivat erilaisten etäoppimisympäristöjen hyödyntämistä oppiaineissa. Oppiaineiden arviointiakin on jouduttu kehittämään ja sitä myötä myös monipuolistamaan.

Opiskelijakyselyyn osallistuneista suuri osa näki, että etäopetus on heikentänyt opetuksen laatua (67 % lukio ja 59 % ammatillinen). Positiivista on, että molemmissa koulutusmuodoissa suuri osa on kokenut, että opettajiin on ollut helppo ottaa yhteyttä, mutta vastausten mukaan tämä on vaihdellut paljon opettajittain, ja kynnys yhteydenottoon on ollut monella korkeampi kuin lähiopetuksessa. Lukiokoulutuksen opiskelijoista puolet koki, että itsenäisesti suoritettavia tehtäviä on ollut liikaa, ja kolmannes näki, että etäopiskelu on lisännyt viikoittaista työmäärää. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoilla vastaukset jakaantuvat enemmän, ja kaksi kolmesta koki itsenäistä opiskelua olevan sopivasti, mutta mukana oli enemmän niitä, jotka kokivat, että itsenäisesti suoritettavia tehtäviä oli liian vähän.

Valmiudet etäopiskeluun siirtymiseen

Opiskelijoiden valmiudet etäopiskeluun ja digitaalisten välineiden hyödyntämiseen olivat paremmat lukiokoulutuksen puolella koulutuksen järjestäjien arvioimina. Molemmissa koulutusmuodoissa opiskelijoiden valmiuksissa on silti havaittu puutteita. Huoli on kohdentunut erityisesti siihen, miten erilaiset oppijat, tukea tarvitsevat ja heikon kielitaidon omaavat on saatu opetuksen, ohjauksen ja tuen piiriin etäopetuksen aikana.

Lukiokoulutuksen järjestäjät arvioivat oman opetus- ja ohjaushenkilöstönsä valmiudet keskimäärin paremmiksi kuin ammatillisen koulutuksen järjestäjät. Molemmissa koulutusmuodoissa koronaepidemian poikkeusjärjestelyt nostivat esiin henkilöstön täydennyskoulutustarpeita, mutta koulutuksen järjestäjien arvioimina ammatillisen koulutuksen puolella tarpeita tunnistettiin hieman useammin. Myös opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn lukiokoulutuksen vastanneista keskimäärin suurempi osa arvioi omat valmiudet paremmiksi etäopiskelun mukaiseen opetukseen siirryttäessä. Yhtä lailla opiskelijakyselyyn vastanneista lukiokoulutuksen vastaajat arvioivat useammin opettajien valmiudet etäopetuksen toteuttamiseen paremmiksi. Molemmissa koulutusmuodoissa opetus- ja ohjaushenkilöstöstä valtaosa koki, että oma osaaminen on kehittynyt koronavirusepidemian aikana niin opetus- ja ohjaustapojen kuin käytettävien sovellusten ja laitteiden osalta. Molemmissa vastaajaryhmissä etäopetuksen mukaisessa arviointiosaamisessa tapahtui vähiten kehitystä.

Suuri osa opiskelijakyselyyn osallistuneista koki, että heillä on ollut riittävät välineistöt etäopetuksen mukaiseen opetukseen; lukiokoulutuksen kyselyyn osallistuneilla hieman suuremmalla osalla. Verkkoyhteyden kanssa on ollut haasteita pienellä osalla molemmissa vastaajaryhmissä. Opetus- ja ohjaushenkilöstön ammatillisen koulutuksen vastaajat tunnistivat lukiokoulutusta useammin puutteita opiskelijoiden laitteissa. Kaikki koulutuksen järjestäjät eivät ole myöskään voineet antaa opiskelijoille tarvittaessa laitteistoja käyttöön, mikä nousi vahvemmin ammatillisen koulutuksen järjestäjien kyselyssä esiin haasteena. Ammatillisen koulutuksen puolella ammatin opiskelun edellyttämät ohjelmistot ja laitteistot ovat usein pelkkää älypuhelinta ja tietokonetta monimuotoisempia, ja koska niitä ei ole usein mahdollista antaa opiskelijoiden käyttöön, on tämä rajoittanut opintomahdollisuuksia ja heijastunut myös opiskelusuunnitelmien muutoksiin.

Vaikutukset tuen tarpeeseen, hyvinvointiin ja jaksamiseen

Molempien koulutusmuotojen osalta opiskelijoiden tuen tarve on lisääntynyt niin koulutuksen järjestäjien kuin myös opetus- ja ohjaushenkilöstön arvioimana. Lukiokoulutuksen järjestäjien vastaajista 83 % on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijahuoltopalveluiden tarve on lisääntynyt, ammatillisen koulutuksen 61 %. Lukiokoulutuksen vastaajissa on hieman enemmän niitä, jotka näkivät, etteivät opiskelijahuoltopalvelut ole olleet riittäviä (28 % vrt. ammatillinen 18 %). Tätä voi joiltain osin selittää se, että ammatillisen koulutuksen järjestäjissä on myös pääosin aikuiskoulutusta järjestäviä, joilla opiskelijat ovat usein työterveydenhuollon piirissä.

Koulutuksen järjestäjät sekä opetus- ja ohjaushenkilöstö kuvasivat, että tilanne on ollut erityisen haastava opiskelijoille, jotka ovat ennen koronakriisiä olleet heikossa asemassa, mutta osallisuuden ja yhteisöllisyyden puute on vaikeuttanut myös niin sanotuissa normaalioloissa pärjäävien opintoja ja jaksamista.

Lukion opiskelijakyselyyn vastanneista 72 % koki etäopiskelun vähintään jossain määrin henkisesti raskaaksi, ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 60 %. Samalla 44 % lukiolaisista ja 49 % ammatillisen koulutuksen opiskelijoista koki, että etäopiskelu ja itsenäinen opiskelu soveltuvat heille hyvin. Molemmissa vastaajaryhmissä 37 % koki tarvitsevansa opintoihin enemmän tukea kuin on saanut. Suuri osa näki, että heillä on ollut halutessaan mahdollisuus opiskelijahuollon palveluihin, mutta ammatillisen koulutuksen opiskelijakyselyyn vastanneista noin joka kymmenes ja lukion puolelta viisi prosenttia kertoi, ettei tätä mahdollisuutta ollut. Jos lukua suhteuttaa vuoden 2019 kouluterveyskyselyn tuloksiin, tilanne näyttää saman suuntaiselta kuraattoripalveluiden osalta. Arvioissa siitä, mitä tukea opiskelijoille on tarjottu opintojen sujuvoittamiseksi opintojen aikana, opiskelijat mainitsivat useimmin opinto-ohjauksen, muun ohjauksen, tukiopetuksen ja eri oppimisympäristöjen käytön. Ammatillisen koulutuksen opiskelijakyselyyn vastanneista noin neljännes koki, ettei mitään tukitoimia ole tarjottu. Lukion kyselyyn vastanneista noin joka kymmenes ei kokenut saaneensa mitään erityisiä tukitoimia.

Opiskelijoiden osallistaminen poikkeusaikana

Lähes kaikki koulutuksen järjestäjät sekä opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyihin osallistuneet arvioivat, että etäopetus ja poikkeusjärjestelyt ovat vaikuttaneet opiskelijoiden osallisuuteen, jaksamiseen ja hyvinvointiin negatiivisesti. Suuri osa järjestäjistä kertoo, että osallistamisen tapoja on pyritty kehittämään poikkeusaikana ja että opiskelijoita on otettu mukaan pohtimaan muun muassa etäopetuksen tapoja ja heiltä on kysytty palautetta toiminnan kehittämiseksi. Osallistaminen on kuitenkin ollut haastavaa. Henkilöstön kyselyyn ja opiskelijoiden kyselyyn osallistuneet ovat harvemmin tunnistaneet, että opiskelijoita on osallistettu. Opiskelijoiden arvioissa nousee usein esiin, että vaikka esimerkiksi palautetta on voitu kysyä, sen antamisella ei ole nähty olleen vaikutusta.

Vaikutukset henkilöstön jaksamiseen

Opetus- ja ohjaushenkilöstö on joutunut venymään koronavirusepidemian poikkeusjärjestelyiden aikana merkittävästi. Molempien koulutusten osalta tuotiin esiin huoli henkilöstön jaksamisesta yhtenä keskeisenä haasteena koronavirusepidemian aikana. Opetus- ja ohjaushenkilöstön työssä jaksaminen ja hyvinvointi on heikentynyt niin koulutuksen järjestäjien kuin myös henkilöstön arvioimana. Suuri osa opetus- ja ohjaushenkilöstöstä arvioi, että syksyllä 2020 käytetty työmäärä oli paljon tai hieman suurempi kuin niin sanottuna normaaliaikana. Esimerkiksi suunnittelutyöhön käytetty aika on kasvanut, sillä ennakkosuunnittelua on vaikeampi tehdä, kun tilanne voi muuttua nopeasti. Osa on tunnistanut myös hybridimalliin siirtymisen lisänneen työmäärää, sillä järjestelyt lisäävät suunnittelutyötä. Koulutuksen järjestäjistä suuri osa kertoi erilaisista henkilöstölle tarjotuista tuen muodoista jaksamisen ja hyvinvoinnin parantamiseksi. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn tavoitettujen henkilöstön edustajien arvioiden perusteella tuki ei ole näyttäytynyt aina riittävänä. Koulutuksen järjestäjien vastauksissa henkilöstön hyvinvointijohtaminen nousi yhdeksi keskeiseksi poikkeusaikojen opiksi ja kehittämisen kohteeksi.

Koronan poikkeusajan tuomat pitkäaikaisvaikutukset

Molemmilla koulutusasteilla on otettu käyttöön nopeutetulla aikataululla digitaalisia työvälineitä ja oppimisalustoja. Samalla on uudistettu työtapoja, kehitetty laaja-alaisemmin pedagogiikkaa ja monipuolistettu arviointia. Poikkeusajan seurauksena myös tietotekniset taidot ovat kehittyneet etäopetuksen aikana. Etätoteutusten on usein koettu mahdollistavan tehokkaamman ja saavutettavamman

koulutuksen. Koulutuksen järjestämisen näkökulmasta opetuksen ja ohjauksen paikkasidonnaisuus on jossain määrin vähentynyt, ja koulutuksen tarjontaa voidaan laajentaa opiskelijoille. Etäohjaus ja -arviointi voivat tehostaa koulutusta ja lisätä ohjausta etenkin pitkien etäisyyksien päässä olevilla työpaikoilla ammatillisessa koulutuksessa. Lukiokoulutuksessa etenkin harvinaisempien oppiaineiden, kuten kielten, tarjonta voisi lisääntyä etäopetuksen myötä. Koulutuksen järjestäjien arvioissa yhtenä keskeisenä pitkäaikaisvaikutuksena on tunnistettu se, että niin sanottu hybridimalli tullaan ottamaan käyttöön laajemmin. Tämä edellyttää vielä tarkoituksenmukaisuuden arvioimista kokemusten pohjalta.

Molemmissa koulutusmuodoissa on opiskelijoita, joilla on tarve pitkäaikaiseen oppimisen tukeen poikkeusajan jälkeen. Tämä edellyttää niin henkisiä kuin taloudellisia resursseja koulutuksen järjestäjiltä, henkilöstöltä ja opiskelijahuollon toimijoilta. Suurimmat vaikutukset kohdentuvat (erityistä) tukea tarvitseviin ja heikon kielitaidon omaaviin opiskelijoihin.

Osan opiskelijoiden tosiasialliset mahdollisuudet edetä opinnoissa ja siirtyä jatko-opintoihin ja työelämään ovat heikentyneet koronavirusepidemian seurauksena. Lukiokoulutuksessa vaikutukset kohdentuvat suoraan jatko-opintoihin siirtymiseen niillä, joilla koulutuksen kesto on pidentynyt. Yhtä lailla osalla pelko siitä, ettei opintomenestys tue jatko-opintoihin hakeutumista, voi vaikuttaa siirtymien suunnitteluun ja opintoihin hakeutumiseen. Ammatillisen koulutuksen puolella vaikutukset kietoutuvat monen tekijän kautta, milloin opiskelijoilla on heikentyneet näkymät työllistymisestä, heikentynyt usko työllistymismahdollisuuksiin ja kokemus siitä, että ammatillinen osaaminen on jäänyt poikkeusjärjestelyjen takia heikommaksi.

Myös koulutuksen järjestäjillä ja opetushenkilöstöllä huoli ammatillisen osaamisen kehittymisestä nousee aineistoissa esiin läpileikkaavasti. Vaikka epidemia on vaikuttanut eri tavalla eri toimialoihin, myös esimerkiksi etätyöskentelyyn siirtymisellä on vaikutuksia, jotka heijastuvat työpaikalla oppimiseen ja sen mahdollisuuksiin. Yhteiskunnan sulkujen pitkittyminen vaikuttaa poikkeusaikana koulutuksessa olevien ammatilliseen kehittymiseen useilla toimialoilla. Ammatillisen koulutuksen opiskelijoiden lisääntynyt oppimisen tuen tarve ja poikkeusolojen ja -järjestelyjen laajemmat yhteiskunnalliset vaikutukset kietoutuvat yhteen, ja pitkäaikaisiin vaikutuksiin vaikuttaa suuresti se, miten eri toimialat ja yleisemmin työelämä palautuvat kriisin jälkeen. Koulutuksen merkitys korostuu myös muutoksiin vastaamisessa.

Pitkittäisvaikutuksena on nähty, että etäopetuksen kokemusten seurauksena myös koulutuksen järjestäjäverkko voi tiivistyä. Etenkin lukiokoulutuksen puolella tämä herättää myös pelkoa siitä, että järjestäjäverkkoa lähdetään muokkaamaan liikaa ennen pidemmän aikavälin arviointia. Ammatillisen koulutuksen puolella koulutuksen järjestämisedellytyksiin vaikuttavat vahvemmin työelämän rakenteet ja ratkaisut, joita tehdään, jos taloudellisen kehityksen takia tullaan leikkaamaan rahoitusta tai siirtämään sitä eri koulutusten välillä. Toimialojen elinkelpoisuus heijastuu suoraan ammatillisen koulutuksen järjestämiseen ja opiskelijamääriin.

Selvityksen tehtävänä ei ollut tuottaa suosituksia, mutta tulokset tukevat jo aikaisemmissa koronavirusepidemian vaikutuksia kuvaavissa selvityksissä, arvioinneissa ja tutkimuksissa esiin nostettuja tarpeita toimenpiteille, joilla varmistetaan riittävä opiskelijahuollon valmius ja resurssit vastata kasvaviin mielenterveyden ongelmiin. Tulosten perusteella huomion kiinnittäminen opiskelijoiden yhteisöllisyyteen, vuorovaikutusmahdollisuuksiin ja aitoon kuulemiseen opetusta ja ohjausta toteutettaessa on keskeistä yhtä lailla kuin riittävän tuen tarpeen huomioiminen ja tarjonta matalalla kynnyksellä. Tämä tarkoittaa myös konkreettisten laitteiden saatavuutta ja käyttötukea. Lisäksi nyt koostettujen tulosten valossa korostuu tarve varmistaa ja kehittää käytäntöjä, joilla tuetaan paitsi opiskelijoita myös jo valmistuneita eteenpäin jatko-opintoihin ja työelämään. Henkilöstön jaksamisesta huolehtiminen nousee myös esiin keskeisenä tarpeena.

3 Koronavirusepidemian vaikutukset lukiokoulutukseen

3.1 Vaikutukset hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin

Koronavirusepidemia ei ollut vaikuttanut suurella osalla (83 %) lukiokoulutuksen järjestäjistä kevään 2020 opiskelijavalintaan. Ne, joilla muutoksia oli tehty (n=28), tarkensivat vaikutuksia avovastauksissaan. Enemmistö näistä vastaajista kertoi, että vaikutukset kohdistuivat lukion pääsy- tai soveltuvuuskokeisiin, jotka joko peruttiin tai muutettiin etäyhteyksillä toteutettaviksi. Lisäksi vaikutukset kohdistuivat esimerkiksi lukioesittelyihin ja infotilaisuuksiin, joita jouduttiin perumaan. Muutama vastaaja nosti esiin, että lukion keskiarvorajat olivat nousseet. Taustasyynä pohdittiin, oliko perusopetuksen päättöluokkalaisten arviointi muuttunut pandemian aikana. Haja-asutusalueen näkökulmasta tuotiin esiin ongelmana, että koronan takia bussiyhteydet vähentyivät alueella jyrkästi, jolloin osa hakeutuneista nuorista perui tulonsa. Sähköisten soveltuvuuskokeiden osalta nostettiin esiin, että arviointi oli muuttunut hankalammaksi, koska oli ilmennyt epäilyjä avustajien käytöstä kokeiden aikana.

Suuri osa (86 %) koulutuksen järjestäjistä ei ollut muuttanut keväällä 2020 opiskelijavalinnan oppilaitoskohtaisia kriteereitä tai valintamenettelyitä. Koulutuksen järjestäjät, joilla muutoksia oli tehty, tarkensivat vastaustaan (n=29). Näistä lähes puolet kertoi, että oppilaitoskohtaisia kriteereitä ja valintamenettelyitä oli jouduttu muuttamaan niin, että opiskelijavalinta oli tehty päättötodistuksen lukuaineiden keskiarvon perusteella. Pääsykokeiden pisteytystä ja sisältöjä oli paikoin muutettu. Keskiarvorajaa oli laskettu muutamalla koulutuksen järjestäjällä. Perusteluna nostettiin esiin koronakevään oppimishaasteet.

Kuva 1. Koronavirusepidemian vaikutukset lukiokoulutuksen kevään 2020 opiskelijavalintaan, valintamenettelyyn ja kriteereihin

Vastaajia pyydettiin myös tarkentamaan, miten mahdolliset valinta- ja soveltuvuuskokeet ja haastattelut oli tehty. Yli puolet 67 vastaajasta ilmoitti, että valinta- ja soveltuvuuskokeita ei järjestetty lainkaan, ja osalla kokeita ei ole järjestetty alun perinkään. Muutama mainitsi erikseen IB-pääsykokeiden peruuntumisen. Lähes puolet vastaajista kertoi, että haastatteluita ja soveltuvuuskokeita toteutettiin etäyhteyksillä esimerkiksi videon välityksellä ja puhelinhaastatteluina.

Eniten vaikutuksia kuvattiin olleen erityisen koulutustehtävän saaneissa lukioissa, joissa on peruttu valintakokeita tai muutettu niitä. Kuvataiteen linjalla on esimerkiksi pääsykoetehtävät arvioitu digitaalisen materiaalin perusteella. Musiikkilinjoilla on toteutettu usein videoituja esityksiä, mutta ei kaikkialla, sillä esimerkiksi yksi vastaaja kertoi, että musiikkilinjan etähaastattelut koettiin ongelmallisiksi, sillä haastatteluihin liittyi soittonäytteitä. Kaikkia muutokset eivät ole koskeneet, sillä muutoksia oli tehty jo ennen koronavirusepidemiaa: musiikin erityisen koulutustehtävän osalta yksi koulutuksen järjestäjä kertoi, etteivät muutokset olleet tarpeen, sillä jo ennen koronaa näyttökoe oli muutettu näyttökoevideoksi. Myös yrittäjyyslinjan edustaja kertoi, että käytössä on jo aiemmin ollut ennakkovideotehtävä. Urheilupainotteisilla linjoilla fyysisistä testeistä luovuttiin.

Aikuislukion näkökulmasta tuotiin esiin, että jatkuvan sisäänoton käytännöt oli muutettu keväällä pikaisesti kokonaan sähköisiksi, mikä oli tuonut käytännön muutoksia menettelyihin. Epidemian aiheuttama muutos työmarkkinoilla toi myös voimakkaan kasvun uusien opiskelijoiden määrään, mutta kriteerit pysyivät ennallaan.

> *"Kehitimme virtuaalisen pääsykokeen sekä kuvataide- että musiikkilukioon. Järjestelmä toimi hyvin ja jaoimme sitä kehittämisverkoston kautta."*
>
> *"Koripallolinjalaisten haastattelut jätettiin väliin ja valinnat tehtiin suoraan hakemusten perusteella."*
>
> *"Esittävän taiteen linjan opiskelijat valittiin vain painotetun lukuaineiden keskiarvon perusteella."*
>
> *"Erityisen koulutustehtävän, matematiikka- ja luonnontiedepainotteisen opetuksen osalta pääsykoe peruttiin. Haussa käytettävä pistemäärä koostui vuonna 2020 lukuaineiden keskiarvosta ja lisänäytöstä saatavista pisteistä (max.3p). Lisänäyttöpisteitä sai MAOL:n valtakunnallisessa peruskoulun matematiikkakilpailussa menestymisestä. Pistemäärää laskettiin pääsykokeen verran, 5 pistettä, jolloin se oli 10 pistettä."*

3.2 Vaikutukset opintopolkuihin, opintojen etenemiseen ja oppimistuloksiin

Koulutuksen järjestäjistä 66 % kertoi, että opiskelijat olivat joutuneet muuttamaan tai tarkentamaan opiskelusuunnitelmiaan. Kaikki koulutuksen järjestäjät, jotka kertoivat, että opiskelijoiden opiskelusuunnitelmiin oli tullut muutoksia, kertoivat myös, että opiskelijat ovat saaneet tukea mahdollisiin opiskelusuunnitelmien muutoksiin**.** Avovastaukseen vastanneista (n=104) lähes puolet kertoi, että muutokset koskivat kurssien keskeyttämistä, siirtämistä tai tarvetta kertauskursseille. Usea nosti esiin tässä yhteydessä, että kurssien siirtämiset olivat haitanneet opintojen etenemistä syksyllä. Kolmannes toi esiin, että osan opiskelijoiden on täytynyt pidentää opiskeluaikaa. Lisäksi opiskelusuunnitelmiin on tullut muutoksia myös ylioppilaskirjoitusten myötä, jolloin ajankohtaa on siirretty keväältä syksylle ja kertauskursseja on valittu enemmän.

Ovatko opiskelijat joutuneet muuttamaan tai tarkentamaan opiskelusuunnitelmiaan? (n=160)

Kuva 2. Ovatko opiskelijat joutuneet muuttamaan tai tarkentamaan opiskelusuunnitelmiaan?

Vastaajista 65 % kertoi, etteivät opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen olleet edenneet suunnitellussa aikataulussa (kuva 3). Suuri osa niistä, jotka kertoivat, ettei muutoksia ole tullut, oli pieniä lukioita.

Ovatko opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen edenneet suunnitellussa aikataulussa? (n=159)

Kuva 3. Ovatko opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen edenneet suunnitellussa aikataulussa?

Niitä, jotka kertoivat, että muutoksia on tullut, pyydettiin arvioimaan, kuinka monella prosentilla opiskelijoista opinnot eivät ole edenneet suunnitellussa aikataulussa. Kysymykseen vastasi sata vastaajaa joko numeerisesti tai kirjallisesti. **Nämä vastaajat arvioivat, etteivät opinnot ole edenneet suunnitellussa aikataulussa noin 5–10 prosentilla opiskelijoista.** Vaihteluväli oli kuitenkin suuri, 1–30 %. Vastaajia pyydettiin lisäksi arvioimaan, kuinka monen kurssin osalta opiskelijoiden opinnot ovat keskimäärin viivästyneet. Vastaajien (n=103) mukaan **opiskelijoiden opinnot ovat viivästyneet keskimäärin arviolta 3–5 kurssin osalta**.

Vastaajista noin kaksi kolmasosaa (63 %) ilmoitti, että osalla niistä opiskelijoista, joiden opinnot eivät ole edenneet suunnitellussa aikataulussa, viivästykset vaikuttavat suunnitelmiin osallistua ylioppilastutkintoon. Vastaajista vain pieni osa (4 %) arvioi, että viivästykset koskevat suurta osaa opiskelijoista. Sen sijaan kolmannes (33 %) arvioi, ettei viivästyksillä ole vaikutusta suunnitelmiin osallistua ylioppilastutkintoon. (Kuva 4.) Tarkkoja lukuja viivästymisistä ei kyselyllä selvitetty, ja luvut saadaan viiveellä tutkintoon osallistuneiden tilastoista.

Kuva 4. Viivästysten vaikutukset ylioppilastutkintoon osallistumiseen

Yli puolet (58 %) niistä koulutuksen järjestäjien vastaajista, jotka kertoivat, etteivät opiskelijoiden opinnot ole edenneet suunnitellussa aikataulussa, ilmoitti, että osalla opiskelijoista on tullut viivästyksiä ylioppilaaksi valmistumisen kanssa, kun opinnot eivät ole edenneet suunnitellussa aikataulussa. Sen sijaan vastaajista 41 % ilmoitti, että viivästyksiä ylioppilaaksi valmistumisessa ei ole tiedossa. Valmistumisesta saadaan myös tarkempia tilastoja viiveellä. (Kuva 5.)

Kuva 5. Viivästysten vaikutukset ylioppilaaksi valmistumiseen

Lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin omien opiskelijoiden opintojen etenemisestä. Tulokset eivät ole suoraan verrattavissa koulutuksen järjestäjiltä koottuun tietoon, sillä kysymyksen asettelu ja tulokulma eroavat, minkä lisäksi vastaajajoukko ei edusta koko järjestäjäkenttää. Lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=418) 9 % arvioi, että opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen ovat edenneet suunnitellussa aikataulussa. Vastaajista lähes puolet (47 %) arvioi, että yksittäisten opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen eivät ole edenneet aikataulussa. Noin kolmannes vastaajista (31 %) arvioi, että opintojen ja tutkinnon suorittaminen ei ole edennyt suunnitellusti joillakin opiskelijoilla. (Kuva 6.)

Kuva 6. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn osallistuneiden arviot omien opiskelijoiden opintojen etenemisestä: "Ovatko opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen edenneet suunnitellussa aikataulussa?"

Opiskelijoita pyydettiin arvioimaan koronavirustilanteen aiheuttamien poikkeusjärjestelyiden vaikutuksia opintoihin, opintosuunnitelmiin ja heidän saamaansa tukeen. Vastaajista 40 % kertoi, että heidän opintosuunnitelmaansa on tullut muutoksia. Vastaajista 67 % koki, että opinnot ovat edenneet hyvin poikkeusajasta huolimatta. Vastaavasti 20 % koki, etteivät opinnot olleet edenneet hyvin. Osuus vastaa myös keväällä toteutetun opiskelijakyselyn tuloksia[2]. Vastaajista 69 % kertoi, että heillä on ollut mahdollisuus saada oppilaitokselta tukea opiskelusuunnitelmien muutokseen. Vastaavasti 7 % koki, ettei heillä ole ollut tällaista mahdollisuutta. 80 % koki, että heillä on myös poikkeusjärjestelyjen aikaan ollut mahdollisuus opinto-ohjaukseen, ja vastaavasti 5 % koki, ettei tällaista mahdollisuutta ole ollut. (Kuva 7.)

Kuva 7. Opiskelijoiden arviot opintojen etenemisestä

Lukiolaisista 14 % ilmoitti, että heidän suorittamiensa kurssien määrä on vähentynyt, 3 % ilmoitti, että heidän osallistumisensa johonkin ylioppilaskokeeseen peruuntuu tai on jo peruuntunut, ja 31 % ilmoitti, että ylioppilaskokeen aikatauluja on jouduttu muuttamaan (kuva 8). Eri aikoina lukio-opintonsa aloittaneista opiskelijoista kurssien määrän lasku on vaikuttanut etenkin ennen vuotta 2020 aloittaneisiin. Vuonna 2018 aloittaneilla suoritettujen kurssien määrä oli vähentynyt viidenneksellä vastaajista. Ylioppilaskokeen aikataulumuutoksia oli 62 %:lla vuonna 2018 aloittaneista ja noin 20 %:lla vuonna 2019 aloittaneista vastaajista. Ylioppilaskokeen peruuntumisten osuus oli luonnollisesti myös suurempi ennen vuotta 2020 aloittaneilla ja koski noin viittä prosenttia kyselyyn vastanneista vuonna 2018 aloittaneista opiskelijoista. Kyselyyn vastanneista 1,5 % (22 kpl) kertoi, että heidän valmistumisensa keväällä 2020 oli siirtynyt ja että tämä johtui poikkeustilanteesta.

Kuva 8. Opiskelijoiden arviot koronarajoitusten vaikutuksista lukio-opintoihin

2 Karvi 2020: https://karvi.fi/app/uploads/2020/12/Poikkeustilanteen-vaikutusten-arviointi-tulokset.pdf

Vaikutukset keskeyttämiseen

Koulutuksen järjestäjistä kolme neljäsosaa (75 %) arvioi, että koronakriisi ei ole vaikuttanut opintojen keskeyttämiseen mitenkään. Loput vastaajista (25 %) arvioivat, että koronakriisi on lisännyt keskeyttämisiä vähän tai jonkin verran. (Kuva 9.)

Kuva 9. Koulutuksen järjestäjien arviot vaikutuksista opintojen keskeyttämiseen

Lukion opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=416) yli kolmannes (37 %) arvioi, että koronakriisi ei ole vaikuttanut omien opiskelijoiden opintojen keskeyttämiseen mitenkään. Vastaajista 27 % arvioi, että koronakriisi on lisännyt keskeyttämisiä vähän. Reilu neljännes vastaajista (27 %) kertoi, ettei osaa sanoa, onko koronakriisi vaikuttanut opintojen keskeyttämisiin.

Lukion opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista lähes puolet (48 %) kertoi, ettei opiskelijoita jäänyt tavoittamatta syksyn 2020 aikana. Lähes yhtä suuri osuus (47 %) kertoi, että vähintään yksittäisiä opiskelijoita jäi tavoittamatta syksyn 2020 aikana.

Opiskelijakyselyyn vastanneista 14 % oli harkinnut opintojensa keskeyttämistä koronaviruspandemian poikkeusjärjestelyiden vuoksi. Eniten keskeyttämistä harkinneita oli vuonna 2019 aloittaneissa (18 %). Useat vastaajista tosin tuovat avovastauksessaan esiin, että harkinta on koskenut lukion käymisen pidentämistä, ei niinkään keskeyttämistä. Avovastauksissa monet vastaajista kuvasivat etäopiskelun olevan raskasta ja vaikuttavan negatiivisesti omaan jaksamiseen ja hyvinvointiin. Osaamisen tason lasku nostettiin myös perusteena esiin.

> *"Ilman fyysistä koulua opiskelumotivaatiota ei vaan ole. Asun yksin enkä näe koko päivänä ketään. Tehtävät kasautuu ja yhä useimmiten nukun koko päivän opiskelun sijaan."*
>
> *"Etäopetuksen myötä minulla on vähentynyt motivaatiota opiskeluun.... yritän parhaani mukaan saada motivaatiota takaisin. Tämä on tuottanut stressiä ja ajatus lopettaa lukion, mutta en aijo lopettaa."*

Vaikutukset opintoihin ja oppimistuloksiin

Koulutuksen järjestäjistä 71 % arvioi, että opiskelijoiden opintosuoritukset ovat vähentyneet vähän tai jonkin verran koronaepidemian vaikutuksesta. Vastaavasti reilu neljännes (26 %) arvioi, ettei koronavirusepidemia ole vaikuttanut opiskelijoiden opintosuoritusten määrään. **Neljä viidesosaa (83 %) arvioi, että oppimistulokset ovat heikentyneet vähän tai jonkin verran koronavirusepidemian aikana.** Noin joka kymmenes (12 %) arvioi, että opiskelijoiden oppimistulokset eivät ole heikentyneet. (Kuva 10.)

Kuva 10. Vaikutukset opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin koulutuksen järjestäjien arvioimina

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 73 % ilmoitti, että kurssien koemenestystä ei ole vertailtu ennen koronavirusepidemiaa tai sen aikana. 27 % kertoi, että vertailua on tehty. Vastaajia pyydettiin kuvaamaan tarkemmin vertailussa ilmenneitä eroja. Avokysymykseen vastanneista (n=42) enemmistö totesi, että tehtyjen vertailujen mukaan opiskelijoiden koemenestys on heikentynyt koronavirusepidemian aikana. Murto-osa vastaajista tarkensi, että yksittäisillä opiskelijoilla koemenestys on sen sijaan parantunut.

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin erikseen negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin. Suuri osa tunnisti opintosuoritusten vähentyneen (79 %) ja oppimistulosten heikentyneen (89 %) ainakin yksittäisillä opiskelijoillaan. Silti suuri osa (77 %) tunnistaa, että käytössä olleet järjestelyt ovat soveltuneet ainakin yksittäisille opiskelijoille perinteistä opetustyyliä paremmin. Vastaajista lähes puolet (47 %) arvioi, että yksittäiset opiskelijat tulevat tarvitsemaan pitkäaikaista lisätukea opinnoissaan koronan jälkeen. Vastaajista 37 % kertoi, että omista opiskelijoista useat tai suuri osa tulee tarvitsemaan pitkäaikaista lisätukea opinnoissaan koronan jälkeen. (Kuvat 11 ja 12.)

Kuva 11. Vaikutukset opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin koulutuksen järjestäjien arvioimina

Kuva 12. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset poikkeusjärjestelyiden positiivisista vaikutuksista opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin

Osa henkilöstön vastaajista (n=63) tarkensi vastauksiaan avovastauksissa. Vastaajat kertoivat, että oppimistulosten heikentyminen tai opintosuoritusten vähentyminen ovat korostuneet erityisesti niiden opiskelijoiden kohdalla, joilla on ollut jossain määrin puutteellinen motivaatio opintojen suorittamiseen tai jotka ovat tarvinneet tukea opiskeluun jo ennen etäopetusta. Poikkeusjärjestelyt ovat vaikuttaneet negatiivisesti esimerkiksi myös yksittäisiin ensimmäisen vuoden ja abivuoden opiskelijoihin. Haasteita on tullut muun muassa kurssien suorittamisessa, kun käsitys tarvittavasta tasosta lukiossa on jäänyt epäselväksi 9. luokan keväällä etäopetuksen aikana. Abivuoden opiskelijoihin poikkeusjärjestelyt ovat vaikuttaneet negatiivisesti esimerkiksi vähentyneinä opintosuorituksina, kun kursseja on siirretty kuormittavuuden vuoksi myöhempiin ajankohtiin.

> *"Keväällä suuri osa opiskelijoista vielä jaksoi pysyä kursseilla mukana etänäkin ja tunneilla oltiin läsnä hyvin. Kyydistä putosi heikoimpia ja vähiten motivoituneita. Syksyn etäjaksolla väsymys tilanteeseen näkyi paljon laajemmin ja monella opiskelijalla tehtävien palautukset ovat myöhässä ja poissaoloja on ollut paljon enemmän. Moni ei enää oikeasti ole oppitunneilla henkisesti läsnä, vaikka olisi itsensä klikannut paikalle."*

Positiivisia vaikutuksia avanneet vastaajat (n=58) arvioivat, että yksittäiset opiskelijat ovat kokeneet etäopetuksen mahdollisuutena keskittyä paremmin opetukseen, kun ympärillä ei ole häiriötekijöitä tai melua. Etäopetuksen koettiin myös säästävän jonkin verran aikaa, kun matkustaminen kodin ja koulun välillä jäi kokonaan pois.

> *"Saamani palautteen mukaan osa opiskelijoista nautti etäopiskelusta, koska heille itsenäinen opiskelu sopii. Ei ollut sosiaalista painetta ja sai edetä omaan tahtiin ja opettajalta voi kysyä neuvoa kenenkään tietämättä."*

Opiskelijakyselyyn vastanneista 46 % koki, että he ovat saaneet huonompia arvosanoja, ja 24 % vastaajista kertoi, että heille on kertynyt poikkeusjärjestelyjen johdosta vähemmän opintosuorituksia (kuva 13).

Kuva 13. Opiskelijoiden arviot vaikutuksista opintosuorituksiin. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opiskelijakyselyyn vastanneista 29 % koki, että koronatilanne vaikuttaa heidän jatko-opiskelumahdollisuuksiinsa heikentävästi (kuva 14). Vastaajista 27 % koki, että koronatilanne on heikentänyt heidän työllistymismahdollisuuksiaan jatkossa. Turun yliopiston kesällä 2020 toteuttamaan kyselyyn osallistuneista valmistumisvaiheessa olevista lukio-opiskelijoista 24 % arvioi, että työllistymismahdollisuudet ovat tulevaisuudessa heikommat[3].

Kuva 14. Opiskelijoiden arviot koronan vaikutuksista jatko-opintoihin

3.3 Valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen

Luvussa kuvataan opiskelijoiden ja henkilöstön valmiuksia etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen, minkä lisäksi kuvataan käytössä olleiden välineiden ja yhteyksien saatavuutta ja toimivuutta.

Opiskelijoilta kysyttiin näkemyksiä siitä, miten etäopetukseen siirtyminen onnistui kevään 2020 jälkeen. **Lukion vastaajista 78 % oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä väittämästä "siirtyminen etäopetukseen syksyllä sujui oppilaitoksessani hyvin".** Vastaavasti 13 % vastaajista oli väittämän kanssa täysin eri mieltä tai jossain määrin eri mieltä. Vastaajista 4 % ei osannut sanoa. Mukana on avovastausten mukaan myös opiskelijoita, jotka eivät olleet etäopetuksessa syksyllä. Vastaajista 64 % oli vähintään jossain määrin samaa mieltä väittämästä "siirtyminen etäopetukseen syksyllä sujui oppilaitoksessani paremmin kuin keväällä". Vastaavasti 8 % oli vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän kanssa. Viidennes ei osannut ottaa kantaa väittämään. Etenkin syksyllä 2020 aloittaneissa oli paljon niitä, jotka eivät osanneet ottaa kantaa mutta olivat silti vastanneet kysymykseen. (Kuva 15.)

[3] Turun yliopisto, INVEST: https://bit.ly/korona2aste

Kuva 15. Opiskelijoiden arviot etäopetukseen siirtymisestä syksyllä 2020. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opiskelijoiden valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen

Yli kaksi kolmasosaa koulutuksen järjestäjien vastaajista (71 %) näki, että opiskelijoiden valmiuksissa etäopiskeluun on havaittu puutteita vähän tai jonkin verran. Noin kolmannes arvioi, että opiskelijoiden valmiuksissa etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen opiskelussa ei ole puutteita. (Kuva 16.)

Kuva 16. Opiskelijoiden valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen koulutuksen järjestäjien arvioimina

Opiskelijoiden puutteet valmiuksissa etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen opiskelussa kiinnittyvät koulutuksen järjestäjien vastaajien (n=119) mukaan usein opiskelijoiden itseohjautuvuuteen: Vastaajista yli puolet tunnisti haasteena, että osalla opiskelijoista on puutteita itseohjautuvuudessa, itsekurissa ja aikataulussa pysymisessä. Kolmannes vastaajista nosti esiin, että puutteita on ilmennyt myös opiskelijoiden digitaidoissa ja eri sovellusten käytössä. Lisäksi ongelmana nostettiin esiin puutteet opiskelijoiden nettiyhteyksissä.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön valmiudet etäopetukseen ja etäohjaukseen

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 90 % arvioi, että henkilöstöllä oli hyvät tai erittäin hyvät valmiudet etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin siirtymiseen (kuva 17). Avovastauksissa (n=63) nostettiin esiin haasteena muun muassa kokemuksen puute etäopettamisesta ja etäopetukseen siirtymisen aikataulun

nopeus. Tämän vuoksi työpäivät venyivät helposti aikaisempaa pidemmiksi. Lisäksi opiskelijoiden osallistaminen etäyhteyksien välityksellä koettiin haastavaksi. Osa vastaajista toi esiin, että opettajakohtaiset erot voivat olla suuria.

> *"Osalla oli runsaasti kokemusta etäopetuksen antamisesta, joten heidän valmiutensa olivat erinomaiset. Osalla tätä kokemusta oli vähemmän tai ei ollut lainkaan ja valmiudet sen vuoksi heikommat."*
>
> *"Työmäärän mitoittaminen sekä opettajan että opiskelijan osalta -> sen ymmärtäminen, että asioita ei voi tehdä samalla tavoin kuin luokkatilanteessa. Alkuvaiheessa etäympäristön käyttöönotto oli ongelmallista, mutta pulma ratkesi helposti. Dialogisuus myös ollut haastavaa -> miten vuorovaikutusta järjestetään verkossa."*

Kuva 17. Koulutuksen järjestäjien arviot henkilöstön valmiuksista etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin siirtymiseen

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin omaa arviota valmiuksista. Kyselyn tuloksia ei voi suoraan verrata koulutuksen järjestäjien arvioihin, sillä järjestäjät ovat arvioineet oman henkilöstön keskimääräisiä valmiuksia, eikä henkilöstön vastaajajoukko kata kaikkia koulutuksen järjestäjiä. Lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=417) lähes puolet (47 %) arvioi, että valmiudet siirryttäessä etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin olivat hyvät. Vastaajista 10 % arvioi, että valmiudet olivat erittäin hyvät. Vastaajista lähes kolmannes (32 %) ilmoitti, että valmiudet eivät olleet heikot eivätkä hyvät. (Kuva 18.)

Kuva 18. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot valmiuksistaan etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin siirtymiseen

Koulutuksen järjestäjien vastaajista (n=154) kolme neljäsosaa (74 %) kertoi, että koronavirusepidemia on nostanut esiin opetus- ja ohjaushenkilöstön täydennyskoulutustarpeita. Avokysymykseen vastanneiden (n=114) mukaan täydennyskoulutustarpeena on noussut esiin verkko-opetuksen menetelmien ja tietoteknisten taitojen laajempi kehittäminen. Noin kolmannes vastaajista tarkensi, että opetus- ja ohjaushenkilöstö tarvitsee täydennyskoulutusta erityisesti etäopetuksen pedagogiikan kehittämiseen, jotta opetus pysyisi laadukkaana myös verkon välityksellä. Moni mainitsi myös arviointitaitojen kehittämistarpeen. Lisäksi nostettiin esiin esimerkiksi oman hyvinvoinnin johtamisen taidot.

"Oppimisen hallintajärjestelmien tehokkaampi käyttö, opetusmateriaalin, videoiden, erilaisten lisäinformaatiolähteiden paikantaminen ja linkkilistojen ylläpito sekä keskustelualueiden käyttö ja opiskelun ohjaus sekä tehtävien hallinta ja arviointi. Työryhmien tai keskusteluryhmien hallinnointi oppilaiden kesken sekä oppilaiden ja opettajan välillä."

"Etäopetuksen pedagogiikkaa voisi nostaa esiin digitaalisten oppimisympäristöjen rinnalle."

"Aina voi kouluttaa lisää digitaalisuuden hyödyntämistä pedagogiikan ehdoilla."

Lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=417) 96 % koki osaamisensa lisääntyneen etäopetuksen mukaisissa opetustavoissa: yli puolet (55 %) koki, että oma osaaminen on lisääntynyt hieman etäopetuksen mukaisissa opetustavoissa koronavirusepidemian aikana. Vastaajista 41 % arvioi, että oma osaaminen on lisääntynyt paljon. Vastaajista 59 % arvioi, että oma digitaalinen osaaminen esimerkiksi käytettävien laitteiden ja sovellusten osalta on lisääntynyt hieman, ja kolmannes (33 %) katsoi, että oma osaaminen on lisääntynyt paljon. Vastaajista yli puolet (54 %) arvioi, että oma osaaminen on lisääntynyt hieman etänä toteutettavassa arvioinnissa ja 8 % koki osaamisen kehittyneen paljon. Noin kolmannes (32 %) arvioi, ettei arviointiosaaminen ole muuttunut. Vastaajista hieman yli puolet (51 %) arvioi, että osaaminen opiskelijoiden ohjauksessa etäopetuksen aikana on lisääntynyt hieman ja 15 % koki osaamisen lisääntyneen paljon. (Kuva 19.)

Kuva 19. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot oman osaamisen tilanteesta ja kehittymisestä koronavirusepidemian aikana

Opiskelijakyselyyn vastanneista 69 % koki, että heidän opettajillaan on ollut riittävät valmiudet etäopetuksen toteuttamiseen, ja 63 % koki, että heidän opettajillaan on ollut riittävät valmiudet etäohjauksen toteuttamiseen. Opiskelijoista on siten noin viidennes arvioinut, etteivät opettajien valmiudet ole olleet riittävät etäopetuksen ja -ohjauksen toteuttamiseen. Lisäksi 74 % vastaajista koki, että opettajiin on ollut helppo ottaa yhteyttä. (Kuva 20.) Luku on hieman alhaisempi kuin Turun yliopiston kesällä 2020 valmistumisvaiheessa olleille opiskelijoille toteuttamassa kyselyssä, jossa jopa 89 % lukiolaisista oli arvioinut, että opettajiin on helppo olla yhteydessä kysyttäessä kyllä-ei-vastausvaihtoehdoilla[4].

Opiskelijoiden avovastauksissa nousee esiin, että yhteyden saaminen opettajiin ja vuorovaikutus heidän kanssaan on hyvin opettajakohtaista. Osalle myös kynnys ottaa yhteyttä opettajaan on noussut etäopetuksen aikana.

"Kanavia yhteydenottamiseen on (wilma, sähköposti, whatsapp) mutta kynnys kysymysten lähettämiseen viestillä on paljon suurempi kuin kasvokkain."

[4] Turun yliopisto, INVEST: https://bit.ly/korona2aste

"Opettajakohtaista, mutta esimerkiksi wilma viesteihin harvoin vastattiin."

Kuva 20. Opiskelijoiden arviot opettajien valmiuksista. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Käytettävissä olevat laitteet, sovellukset ja yhteydet

Opiskelijakyselyyn vastanneista 89 % koki, että heillä oli etäopetukseen riittävä ja toimiva välineistö. Pääosin myös käytössä olevat ohjelmat ja applikaatiot sekä verkkoyhteys koettiin riittäviksi. Kuitenkin 15 % koki ongelmia verkkoyhteyden kanssa etäopetuksessa, mikä nousi vahvasti esiin myös kysymyspatteristoa koskevissa avovastauksissa. Noin joka viides kertoi, ettei oppilaitoksesta saa tarvittaessa välineitä käyttöön. 43 % vastaajista ei osannut sanoa, saako oppilaitoksesta välineitä käyttöön, mikä voi kertoa siitä, ettei niille ole ollut tarvetta. (Kuva 21.)

Kuva 21. Opiskelijoiden arviot käytettävissä olevien välineiden ja laitteiden toimivuudesta ja riittävyydestä. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneista 81 % oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että oppijoilla on riittävät välineet etäopetukseen osallistumiseen. Hieman yli kymmenesosa (12 %) oli jossain määrin eri mieltä välineiden riittävyydestä etäopetukseen osallistuttaessa. Lähes puolet vastaajista (48 %) oli

jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että omat oppijat saavat tarvittaessa tarvitsemansa välineet käyttöönsä, jos heillä ei ole välineitä entuudestaan. Yli neljännes (26 %) oli tästä kuitenkin edes jossain määrin eri mieltä. Vastaajista 79 % oli edes jossain määrin samaa mieltä siitä, että työnantaja on tarjonnut tarvittaessa välineet etäopetuksen toteuttamiseen ja ohjaukseen; vastaajista 15 % oli väittämästä eri mieltä. Lähes neljä viidestä (78 %) oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että käytössä olevat ohjelmat ja applikaatiot soveltuvat hyvin etäopetukseen ja ohjaukseen. Vastaajista 15 % oli eri mieltä ohjelmien ja applikaatioiden hyvästä soveltuvuudesta etäopetukseen. (Kuva 22.)

Kuva 22. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot käytettävissä olevien välineiden ja laitteiden toimivuudesta ja riittävyydestä

3.4 Etäopetukseen siirtymisen vaikutukset oppimisympäristöihin, pedagogisiin järjestelyihin ja arviointiin

Koulutuksen järjestäjien vastauksissa (n=141) useimmiten etäopetuksen suurimmiksi haasteiksi koettiin kaikkien opiskelijoiden aktivoiminen ja osallistaminen etäopetustilanteissa. Vastauksissa kuvataan muun muassa, kuinka etäopetuksesta aiheutunut yhteisöllisyyden ja vuorovaikutuksen vähentyminen passivoi opiskelijoita. Opiskelijoihin on toisinaan ollut haastavaa saada kontaktia. Opintojen edistymisen seuranta ja arviointi nousivat siten keskeisinä haasteina esiin usealla. Useat nostivat haasteeksi opettajien nopeasti lisääntyneen työmäärän ja tuntirakenteiden suunnittelun haasteet etäopetukseen siirryttäessä. Laitteiden riittävyys ja saatavuus sekä uusien sovellusten käyttöönotto nousivat vain harvoissa vastauksissa esiin päällimmäisenä haasteena. Opiskelijoiden huonot verkkoyhteydet mainittiin yksittäisissä vastauksissa.

> *"Etäopetus on lähiopetusta kuormittavampaa sekä opettajille että opiskelijoille. Ryhmä- ja paritöiden tekninen toteutus on ollut haastavaa."*

> *"Arviointi eli sen varmistaminen, että opiskelija tekee itse työnsä eikä saa siihen apua ulkopuolisilta tai käyttäen kiellettyä softaa. Esim. matematiikassa sovellukset kuten Photomath antavat suoraan oikean vastauksen välivaiheineen. Lunttausta on esiintynyt jonkin verran. Opiskelijoiden osallistaminen eli keskusteluun mukaan saaminen on myös vaikeaa. Haastavaa opettajalle on se, ettei opiskelijoiden reaktioita voi nähdä kameroiden ollessa suljettuna ja näin voida varmistaa, että opetus on mennyt perille."*

Keskeisimmät muutokset oppimisympäristöihin tarkoittivat lukiokoulutuksessa käytännössä siirtymistä virtuaalisiin oppimisympäristöihin ja digitaalisen oppimateriaalin käytön lisäämistä. Oppiaineissa on otettu käyttöön erilaisia virtuaalisia ratkaisuja "*aina liikunnan ja musiikin opetusta myöten*". Virtuaalisia ympäristöjä on käytetty muun muassa vierailuihin, kuten korkeakouluihin tutustumisiin tai kansainvälisten ystävyyskoulujen ja asiantuntijoiden kutsumiseen oppitunnille. Virtuaalisia ratkaisuja on hyödynnetty erityisesti luonnontieteissä laboratoriotuntien simulaatioilla.

> *"Taito- ja taideaineissa otettiin nopeasti käyttöön erilaiset virtuaaliset näytöt, kuten liikuntasuoritukset, musiikkiesitykset tai kuvataide verkossa. Luonnontieteissä ja historiassa digitaaliset demonstraatiot tai esim. virtuaaliset museovierailut eivät ole uutuus, mutta jos ne aiemmin olivat olleet lähiopetustunnin osa, niin nyt ne ovat olleet osa etäopetuksen kokonaisuutta. Kokonaisuutena voidaan todeta, että Teams työkaluna tuli tutuksi opetushenkilöstölle ja osaksi opetuksen arkea. Muutos on todennäköisesti pysyvä."*

> *"Järjestimme eräkurssin Lappiin. Virtuaalinen oppimisympäristö otettiin käyttöön verkkokurssilla Sinä Pystyt!"*

> *"Laboratorio kokeiden simulaatioita hyödynnetään jo normaalinakin aikana. Virtuaalisia ympäristöjä hyödynnetään varmasti laajemmin."*

Oppiaineiden näkökulmasta koulutuksen järjestäjien vastaajien (n=152) mukaan suurimmat etäopetuksen haasteet ilmenivät liikunnan (66 %), musiikin (65 %) ja matematiikan (53 %) oppiaineiden toteuttamisessa. Annettujen vaihtoehtojen lisäksi mainittiin suomi toisena kielenä -opetus, joka koettiin haastavaksi toteuttaa etänä. Sujuvimpina etäopetuksella toteutettavina oppiaineina nähtiin historia ja yhteiskuntaoppi (66 %), äidinkieli ja kirjallisuus (53 %) ja terveystieto (49 %).

Taulukko 1. Koulutuksen järjestäjien arviot: "Missä oppiaineissa oli suurimmat etäopetuksen haasteet ja mitkä olivat luontevia toteuttaa etäopetuksena? Valitse enintään kolme merkittävintä kummastakin."

n=152	Haasteita	Sujuvaa
Äidinkieli ja kirjallisuus	14 %	53 %
Toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet	26 %	38 %
Matematiikka	53 %	27 %
Biologia ja maantiede	9 %	41 %
Fysiikka ja kemia	49 %	20 %
Psykologia	5 %	47 %
Uskonto ja elämänkatsomustieto	5 %	49 %
Historia ja yhteiskuntaoppi	3 %	66 %
Terveystieto	6 %	49 %
Liikunta	66 %	11 %
Musiikki	65 %	9 %
Kuvataide	50 %	16 %
Filosofia	7 %	47 %
Opinto-ohjaus	17 %	48 %

Opiskelijakyselyn osana kysyttiin opiskelijoiden näkemyksiä oppiaineista: arviot vastaavat pitkälti koulutuksen järjestäjien kyselystä saatua kuvaa, vaikka prosentuaaliset osuudet vaihtelevat. Oppiaineista lukiolaisille eniten haasteita etäopetuksessa tuottivat matematiikka sekä fysiikka ja kemia. 74 % vastaajista ilmoitti matematiikan tuottaneen haasteita ja 67 % fysiikan ja kemian tuottaneen haasteita. Yli puolet koki musiikin ja kuvataiteet haastaviksi. Sujuvimpina oppiaineina lukiolaiset pitivät terveystietoa, jonka 88 % vastaajista kuvasi onnistuneen sujuvasti, sekä uskontoa ja elämänkatsomusta, jonka koki sujuvaksi 86 % vastaajista. Avovastausten perusteella matemaattiset aineet eivät näyttäydy sujuvina siksi, että tuen saaminen on haasteellisempaa etäopetuksessa. Lisäksi erityisesti matemaattisissa aineissa opettajien välillä kuvattiin olevan eroja etäopetuksen toteutustavoissa.

Pedagogisen ajattelun muutokset eri oppiaineissa tarkoittivat useimpien koulutuksen järjestäjien vastaajien (n=112) mukaan sitä, että etäopetukseen siirtyminen mahdollisti uudenlaisten opetusmenetelmien synnyttämisen mielikuvitusta käyttämällä. Opettajien on täytynyt monipuolistaa opetustaan ja haastaa itseään, jotta etäopetusta voidaan toteuttaa yhtä hyvin kuin lähiopetusta. Myös ryhmätöiden toteuttamista täytyi miettiä uudelleen. Muutos etäopetukseen siirtymisessä oli merkittävä opiskelijoille, sillä opiskelijoilta vaadittiin aikaisempaa enemmän itseohjautuvuutta ja itsenäistä opiskeluotetta.

> *"Luennoinnin ja tehtävien määrä vähentynyt. Kokeen osuus arvosanassa laskenut. Kursseissa keskitytty keskeisimpiin asioihin aiempaa enemmän."*

> *"Avoimen verkon kokeiden erilainen rakenne ja sisältö. Tietyissä aineissa, kuten kielissä, sanakokeiden tai helposti 'luntattavien' tietojen kysyminen turhaa."*

Oppiaineiden arviointia on täytynyt koronavirusepidemian myötä muuttaa monipuolisemmaksi; esimerkiksi koepainotteinen arviointi on vähentynyt ja keskittyminen oppiaineen keskeisten asioiden oppimisen arviointiin on lisääntynyt. Vaikka suurempi osa vastaajista kertoi arvioinnin monipuolistuneen, usea koki arvioinnin yksipuolistuneen tätä kuitenkaan taustoittamatta. Osa koki arvioinnin muuttuneen haastavammaksi. Haasteena nostettiin esiin, että arviointi on myös aiheuttanut joillekuille lisätyötä, samoin kuin tehtävien ja testien digitalisointi. Arvioinnin tapoja on täytynyt muuttaa jo yksin siksi, että etäkokeiden valvominen ja lunttauksen estäminen on ollut lähes mahdotonta.

"Reaaliaineiden kotikokeissa tehtävät tavallista soveltavampia. Opiskelijoiden tulosten arvioinnissa tavallista enemmän työtä, samoin tehtävien ja testien digitalisoinnissa."

Arvioinnissa on hyödynnetty entistä enemmän muun muassa portfoliotöitä ja avoimia tenttejä, joissa kaikki materiaali on käytössä. Arviointikeskustelut ja jatkuvan arvioinnin merkitys ovat korostuneet etäopetuksen aikana. Arviointikäytänteitä on laajennettu koskemaan myös erilaisia oppimispäiväkirjoja ja suullisia kuulusteluja. Lisäksi opiskelijoiden itsearviointi on lisääntynyt. Muutokset arviointikäytänteissä ovat tarkoittaneet muun muassa kokeiden muuttamista soveltaviksi välikokeiksi, joita toteutetaan pitkin kurssia.

"Isojen koealueiden sijasta siirryttiin enemmän jatkuvaan näyttöön perustuvan arviointiin sekä pitämään pieniä kokeita kurssin mittaan. Koetehtäviä muokattiin laadullisesti siten, että niihin ei ole olemassa suoria oppimateriaalista löytyviä vastauksia."

Vaikutukset lukion opetussuunnitelman tavoitteiden toteutumiseen koulutuksen järjestäjien vastaajien (n=133) mukaan ovat vähäiset: lukion opetussuunnitelman tavoitteet ovat pääasiallisesti toteutuneet koronavirusepidemiasta huolimatta. Haasteita on ollut erityisesti taito- ja taideaineiden kohdalla välineiden, tarvikkeiden ja tilojen vuoksi. Lisäksi on jouduttu perumaan opetussuunnitelmaan kuuluneita sosiaalisia ja yhteisöllisiä tapahtumia, ja kansainvälisen toiminnan toteuttaminen on heikentynyt merkittävästi.

"Haasteita laborointeihin luonnontieteissä, työt kuvataiteessa ja arviointi liikunnassa. Opetussuunnitelman yleisten tavoitteiden toteutuminen - näistä moni toteutunut 'normaaliajassa' opetustuokioiden ja koulun arjen lomassa, mitä etäaika on selkeästi vaikeuttanut, kun uutta toimintatapaa näihin ei ole ennätetty muodostamaan. Formatiivisen arvioinnin vaikeutumisen myötä ainesisältöjen oppiminen voinut viivästyä, kun korjaavaa palautetta ollut vaikeampi antaa."

Vastaajista (n=129) useat näkivät, että etäopetuksen järjestäminen kokonaisuudessaan on edistänyt lukion tavoitteiden saavuttamista. Hyödyiksi mainittiin useimmiten uusien opetusmenetelmien kehittyminen ja digitaalisten taitojen kasvu. Usea vastaaja koki, että tavoitteiden saavuttamista ovat edistäneet myös opettajien hyvät tietotekniset taidot, monipuoliset opetusmenetelmät ja digitaalisten oppimateriaalien käyttö eri oppiaineissa. Lisäksi opiskelijoiden näkökulmasta nostettiin esiin, että yksittäiset opiskelijat ovat huomanneet opintojensa merkityksen, jolloin etäopiskeluun on keskitytty enemmän ja syvemmin.

Lukion tavoitteiden saavuttamista estäviä tekijöitä arvioi 133 vastaajaa. Noin kolmannes vastaajista koki, että etäopetus yleisesti on estänyt lukion tavoitteiden saavuttamista. Etäopetuksen aikana yhteisöllisyys on kärsinyt, kun lähitapaamisia ei ole ollut. Yli puolet vastaajista nosti esiin, että osalla opiskelijoista on ollut itseohjautuvuuden puutetta ja että itsenäinen opiskelu on ollut haastavaa. Etäopetusaika on lisännyt henkilökohtaisen tuen tarvetta, ja lisäksi etäopetus on aiheuttanut osalle ahdistusta ja ongelmia jaksamisen kanssa.

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin mainitsemaan kaksi hyvää käytäntöä, joita oppilaitoksessa on toteutettu oppiaineen etäopetuksen toteutuksessa. Vastaajista (n=119) useimmat nostivat etäopetuksen toteutuksessa hyvänä käytäntönä esiin, että oppitunteja pidetään myös etäopetuksessa lukujärjestyksen aikataulun mukaisesti. Oppituntien toteutuksia on kuvattu jonkin verran, esimerkiksi opetukseen on kuulunut etätapaamisia opettajan johdolla oppitunnin alussa, minkä jälkeen on voitu hyödyntää sähköisiä alustoja pienryhmien muodostamiseen. Ryhmäopetuksen lisäksi useampi mainitsi mahdollisuuden pienopetukseen tai yksilölliseen ohjaukseen tarvittaessa. Joissain vastauksissa hyvänä käytäntönä nostettiin esiin opettajien vertaistuki opetuksen järjestämisessä, kuten että opettajat auttavat reaaliajassa (What'sApp) toisiaan, jos digiasioissa tulee ongelmia.

Usein hyvänä käytäntönä kuvattiin tapoja, joilla vuorovaikutusta pidetään yllä. Esimerkiksi opettajat ovat kontaktissa jokaiseen opiskelijaan oppituntien aikana, ja tällä tavoin opiskelijaa edellytetään olemaan

etäopetuksessa paikalla lukujärjestyksen mukaisesti. Opiskelijoiden yhteisöllisyyttä on pyritty lisäämään esimerkiksi jakamalla heitä verkossa pienryhmiin kielissä tai laittamalla heitä esittelemään omia tuotoksiaan toisilleen. Myös joka-aamuinen nimenhuuto ja kuulumisten vaihto nostettiin esiin hyvänä käytäntönä. Tällaisina mainittiin myös, että työ rajataan oppituntien aikaan ja opiskelijoilla on osallistumispakko tai että opiskelijoille annetaan kaikki materiaali etukäteen tutustuttavaksi. Varsin usein hyvänä käytäntönä mainittiin yksittäisten sähköisten alustojen ja ryhmätilojen käyttö, kuten myös tehtävien palauttaminen alustoille. Jonkin verran mainintoja oli uusien verkkomateriaalien käyttöönotosta ja sähköisistä oppimateriaaleista, jotka ovat mahdollistaneet myös yksilöllisen etenemisen.

Arvioinnin osalta hyvinä käytäntöinä nostettiin yleisemmällä tasolla esiin, että etäopiskelu on pakottanut hakemaan uusia arviointiperusteita formaalisen kokeen sijaan ja että yhdessä oppilaitoksessa osassa oppiaineista arvioinnin painopiste on siirtynyt kokeista jatkuvaan arviointiin.

Konkreettisia esimerkkejä hyvistä käytännöistä ovat myös opettajien toteuttamat opetusvideot, suorat lähetykset *(live-stream)* tai nauhoitteet oppitunnista esimerkiksi YouTuben kautta, jolloin oppitunti on saatavilla sekä lähi- että etäopiskelijoille ja siihen voi palata tarvittaessa myöhemmin. Myös opiskelijoita on osallistettu videoiden tekemiseen, jolloin taito- ja taideaineissa omia suorituksia/töitä on videoitu opettajalle. Yksittäisten vastaajien mukaan liikuntatuntien toteutuksessa ovat olleet toimivia liikuntasuoritusta mittaavat sovellukset (Sport Tracker, Seppo-sovellus). Innovatiivisista ratkaisuista musiikissa nostettiin esimerkkinä esiin bändisoitto etänä. Myös virtuaaliset vierailut, asiantuntijoiden etäluennot ja esimerkiksi oppimispäiväkirjan käyttö nostettiin esiin.

> *"Opetusvideot, flipped classroom, google chat. Helppo lähettää kuva omasta ratkaisusta ja malliratkaisuista. Oppimispäiväkirja."*
>
> *"Itse tehdyt podcastit ovat olleet hyviä, erityisesti reaaliaineissa ('luento'-osuudesta). Flippaus siihen motivoituneille ryhmille. Opetusvideot, silloin kun niihin on riittänyt aikaa ja resurssia."*
>
> *"Classroom Meet -opetustapahtumat lukujärjestyksen mukaisesti, osa oppitunnista soveltavia tehtäviä itsekseen, opetustuokion lopussa yhteenveto."*
>
> *"Erasmus-hankkeissa toteutettu virtuaalisia kansainvälisyyspajoja. Vertaistutorit toimineet digitaalisesti."*
>
> *"Pikakyselyiden hyödyntäminen, jossa kaikki osallistujat vastaavat vs. luokkatilanteessa vain yksi vastaa. Jokainen opiskelija äänessä tunnin alussa 'nimen huudon merkeissä'. Mielikuvitusta voi käyttää, ettei huudetakaan omaa nimeä, vaan esimerkiksi vastaus kysymykseen, mikä on 'Päivän meininki?'"*
>
> *"Virtuaalilaboroinnit luonnontieteissä, älylaitteet liikunnassa."*

Etäopetuksen toteuttaminen opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn perusteella

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin käytetyistä menetelmistä etäopetuksen ja -ohjauksen aikana. Lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista 57 % oli toiminut koronakriisin seurauksena samanaikaisesti etä- ja lähiopettajana[5]. Useimmiten vastaajat (n=414) ovat käyttäneet opettajajohtoista video-opetusta, digisovelluksia ja kirjallisia tehtäväksiantoja. Virtuaalisia ratkaisuja etäopetuksessa käytettiin harvemmin. (Kuva 23.) Muita menetelmiä olivat avovastausten (n=87) mukaan esimerkiksi verkossa toteutuva pienryhmätyöskentely ja äänitallenteiden tai videoiden tekeminen; esimerkiksi mittausvideot fysiikantunnilla.

"Ryhmä- ja yhteistä opetuskeskustelua. Kuvien tulkintaa, podcasteja, opettajan esitystä yms. Periaatteessa samantyyppisesti kuin livenäkin"

"Jaan omia oppimateriaaleja pedanetin kautta. Oppilaat palauttavat tekemiään tehtäviä Maolin läksyvihkon ja googlen driven kautta."

Kuva 23. Opetus- ja ohjaushenkilöstön käyttämät menetelmät etäopetuksessa ja -ohjauksessa

Arviot etäopetuksen laadusta opiskelijoiden näkemänä

Lukio-opiskelijoiden vastaajista 67 % koki, että etäopetuksella on ollut heikentävä vaikutus opetuksen laatuun. 28 % koki, ettei etäopetuksella ole ollut vaikutusta, ja 5 % koki, että etäopetus on parantanut opetuksen laatua. (Kuva 24.) Keväällä 2020 toteutetun kyselyn mukaan lähes puolet opiskelijoista koki opetuksen laadun heikentyneen etäopetukseen siirryttäessä[6].

[5] "Etäopetuksella tarkoitetaan tässä reaaliaikaista vuorovaikutusta, tehtävien antamista ja kommunikointia etäyhteyden päässä olevien kanssa samanaikaisesti lähiopetustunnin aikana"
[6] Suomen Lukiolaisten Liitto 2020. Koonti koronatilanteen vaikutuksista lukiolaisiin (n= 1487): https://lukio.fi/app/uploads/2020/04/Lukiolaisten-koronakyselyn-tulokset.pdf

Kuva 24. Opiskelijoiden näkemykset siitä, miten etäopiskelu on vaikuttanut lukio-opetuksen laatuun

Lukion opiskelijakyselyyn vastanneista 72 % koki etäopiskelun vähintään jossain määrin henkisesti raskaaksi. Osuus on tässä vastaajaryhmässä selkeästi suurempi kuin keväällä 2020 toteutetussa kyselyssä (59 %)[7]. Samalla 44 % lukiolaisista koki, että etäopiskelu ja itsenäinen opiskelu soveltuvat heille hyvin. Vastaavasti 41% lukiolaisista koki, ettei etäopiskelu tai itsenäinen opiskelu sovi heille. 72 % ilmoitti, että on voinut opiskella rauhassa kotonaan, ja 20 % vastaajista oli vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän "olen voinut opiskella rauhassa kotonani" kanssa. Kyselyyn vastanneista 37 % koki tarvitsevansa enemmän tukea opiskeluun kuin on saanut. Kolme prosenttia vastaajista on ollut etäopetuksen aikana kiusaamisen kohteena. (Kuva 25.)

Kuva 25. Opiskelijoiden arvioita etäopiskelun soveltuvuudesta ja kokemuksia mm. saadusta tuesta. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Lukion opiskelijakyselyn vastaajista yli puolet (55 %) kertoi etäopetukseen siirtymisen lisänneen heidän viikoittaista työaikaansa. Reilu neljännes (26 %) koki, ettei etäopiskeluun siirtymisellä ollut vaikutuksia, ja viidennes näki, että etäopetukseen siirtyminen on vähentänyt heidän viikoittaista työaikaansa. Noin puolet lukiolaisista koki, että itsenäisesti suoritettavia tehtäviä on ollut liikaa, ja yhtä suuri osuus koki, että tehtäviä on ollut sopivasti. (Kuva 26.)

[7] Emt.

Kuva 26. Opiskelijoiden arvioita etäopiskelun työmäärästä

3.5 Vaikutukset opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarpeisiin ja tuen riittävyys

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 77 % arvioi, että koronavirusepidemia on lisännyt opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarvetta jonkin verran tai merkittävästi. 21 % arvioi, että epidemia on vaikuttanut ohjauksen ja tuen tarpeeseen vähän. (Kuva 27.)

Kuva 27. Koulutuksen järjestäjien arviot vaikutuksista opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarpeisiin

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 83 % on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijahuoltopalveluiden tarve on lisääntynyt. Vastaajista 69 % on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijahuoltopalvelut ovat olleet riittäviä, ja 28 % arvioi ne riittämättömiksi. (Kuva 28.)

Kuva 28. Koulutuksen järjestäjien arviot opiskelijahuoltopalveluiden tarpeesta ja riittävyydestä

Avovastaukseen vastanneiden (n=59) mukaan opiskelijat ovat ottaneet koronakriisin myötä enemmän yhteyttä oppilashuoltoon tai koulupsykologiin kokiessaan kuormittavuutta. Useat nostivat esiin riittämättömät psykologipalvelut, jolloin opiskelijoiden on ollut haastavaa saada aikoja psykologin tapaamiseen. Yksittäiset vastaajat kertoivat kuraattorien tarpeen olevan saatavuutta suurempi, kuten myös erityisopetuksen resurssin. Psykologien ja muun opiskelijahuollon riittävyyttä on voitu paikoin paikata koronatuella. Aikuislukioiden näkökulmasta tuotiin esiin, ettei aikuislukiossa ole tarjolla opiskelijahuoltopalveluita. Yksi aikuislukion edustaja kertoi, että tarve on ilmeinen ja että ohjauksella pyritään varmistamaan opiskelijan saavan muuta kautta tarvitsemansa tuen. Toinen aikuislukion vastaaja kertoi, että kuraattorin ja psykologin palveluita ostetaan ulkopuolelta eivätkä palvelut ole riittäneet epidemian aiheuttamien ongelmien hoitamiseen.

> *"Etäopetuksen aikana palvelut tuntuivat riittävän hyvin. Syksyn alussa kuitenkin opiskelijoiden yhteydenotot lisääntyivät eli reagointi kevään tilanteeseen tuntui tapahtuvan viiveellä."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista 68 % oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijahuoltopalveluiden tarve on lisääntynyt. Noin viidesosa ei osannut arvioida muutosta. Vastaajista neljäsosa (25 %) on eri mieltä siitä, että sijaintikunnan opiskelijahuoltopalvelut ovat olleet riittäviä. Lähes yhtä suuri osuus (24 %) kokee opiskelijahuoltopalvelut riittäviksi. 40 % ei osannut ottaa kantaa. Vastaajista 40 % arvioi oppilaitoksen opiskeluhuollon olleen riittävää, 22 % on väittämästä eri mieltä. Kolmannes vastaajista (30 %) ei osannut ottaa kantaa. (Kuva 29.) 43 vastaajaa perusteli vastaustaan ja kertoi muun muassa, että koulukuraattorin ja psykologin palvelut ovat olleet erittäin ruuhkaisia korona-aikana ja joissain tapauksissa jo ennen koronaa. Vastaajien mukaan näitä resursseja tulisi lisätä ja pyrkiä vastaamaan paremmin kysyntään.

Kuva 29. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot opiskelijahuoltopalveluiden riittävyydestä

Opiskelijoiden kyselyn vastaajista 73 % koki, että heillä on ollut halutessaan mahdollisuus opiskeluhuollon palveluihin, kuten terveydenhoitajaan, koulukuraattoriin, -psykologiin tai -lääkäriin. Viisi prosenttia vastaajista kertoi, ettei tällaista mahdollisuutta ole ollut. Kun arviota vertaa vuoden 2019 kouluterveyskyselyyn, tilanne ei tässä vastaajajoukossa ole huolestuttava kuraattorin saatavuuden näkökulmasta, sillä vuoden 2019 kouluterveyskyselyssä lukion 1. ja 2. vuoden opiskelijoista seitsemän prosenttia oli vastannut, ettei halutessaan päässyt koulukuraattorille lukuvuoden aikana[8].

Opiskelun tukitoimet

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan toimenpiteitä, joilla opiskelijoita on tuettu kuromaan koronavirusepidemian aikana mahdollisesti muodostunutta osaamisen katvetta. Lähes kaikkien avokysymykseen vastanneiden (n=151) mukaan opiskelijoita on tuettu erilaisilla tukiopetuksen muodoilla. Tukiopetusta ja lisäkursseja on järjestetty erityisesti kielten ja matematiikan oppiaineissa. Moni kertoi järjestävänsä kertauskursseja. Opinto-ohjaus ja ylipäänsä ohjaus on mainittu useassa vastauksessa. Pieni osa kertoi järjestettävän erilaisia pajoja, kuten matikka- ja kielipajat kertaamiseen ja tehtävien ohjaamiseen tai läksypajat. Osa kertoo myös, että kursseja on tarjottu uudelleen tai siirretty. Useat vastaajat tarkensivat, että opiskelijoiden tueksi on palkattu erityisopettajia rahallisen korona-avustuksen avulla, ja muutama mainitsi koulunkäynninohjaajan lisäresurssin. Pedagogisina tukitoimina nostettiin esiin esimerkiksi joustavat opetusmenetelmät ja osaamisen näytöt. Lisäksi yksilö- ja pienryhmäopetusta on paikoin lisätty. Yksi vastaaja kertoi, että järjestäjä on kehittänyt opettajien varhaisen puuttumisen valmennusmallia, jota pilotoidaan vuoden 2021 alussa.

> *"Ylimääräiset kirjoituksien kertauskurssit (ilmaiset kirjoitukset tai kirjoitussuunnitelman muutokset syksyltä 20 keväälle 21), tukikurssit ruotsissa, englannissa ja matematiikassa sekä aineopot."*
>
> *"Aineenopettajien tuki, erityisopettajan tukea lisätty, intensiivinen opinto-ohjaus, säännöllinen ryhmämuotoinen tukiopetus matematiikassa ja saksassa."*
>
> *"Eriyttäminen, erityisopetus, motivaation tukeminen, minäpystyvyyden vahvistaminen ja opiskelutaitojen ohjaaminen."*

Opinto-ohjausta ja opiskelijoille annettavaa muuta ohjausta etäopetuksen aikana on vastausten (n=154) mukaan annettu pääsääntöisesti etäohjauksena eri videosovellusten, kuten Teamsin, Zoomin ja What'sAppin, kautta. Etäohjausta on toteutettu myös Wilma-viesteillä, sähköpostitse ja puhelimitse. Sähköisten välineiden avulla opinto-ohjaajat ovat tarjonneet opiskelijoille yksilö- ja ryhmäohjausta lukujärjestyksen mukaisesti. Vastauksista käy ilmi, että opinto-ohjaajat ovat pyrkineet olemaan etäyhteyksien kautta opiskelijoiden saatavilla niin paljon kuin mahdollista. Lisäksi opiskelijoille on tarjottu mahdollisuutta yksittäisiin turvallisesti järjestettyihin lähitapaamisiin esimerkiksi ulkotiloissa. Lähitapaamisia on järjestetty yksittäisille opiskelijoille, jotka ovat tarvinneet enemmän tukea ja ohjausta etäopetuksen aikana.

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin, mitä tukitoimia on järjestetty opiskelijoiden osaamisvajeen kuromiseksi. Lukiokoulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajat (n=411) kertoivat, että useimmin on tarjottu tukiopetusta (85 %) tai muuta ohjausta (39 %) ja lisätty opinto-ohjausta (37 %). Vastaajat ilmoittivat keinoiksi myös opiskelijahuollon palveluiden lisäämisen (34 %) ja henkilökohtaisen opetuksen tarjoamisen (28 %). Vastaajista 12 % ilmoitti, että käytössä on muita keinoja osaamisvajeen kuromiseksi. Näitä keinoja ovat muun muassa erityisopettajan palveluiden lisääminen ja resurssiopettajien palkkaaminen. Esimerkiksi resurssiopettajat auttavat opiskelijoita ja antavat tarvittaessa tukiopetusta.

[8] Kouluterveyskysely. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tiedot päivitetty 17.09.2019

Kuva 30. Tukikeinot opiskelijoiden osaamisvajeen kuromiseksi opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn vastaajien tahoilla

Opiskelijoilta kysyttiin, mitä tukimuotoja heille on tarjottu opintojen sujuvoittamiseksi poikkeusaikana. Yleisin tarjottu muoto oli opinto-ohjaus, jota 63 % vastaajista kertoi heille tarjotun. Tukiopetusta oli tarjottu 62 %:lle ja muuta ohjausta 31 %:lle. Eri oppimisympäristöjä oli käytetty 31 %:n kohdalla. 8 % vastasi, ettei heille ollut tarjottu mitään keinoja opintojen sujuvoittamiseksi poikkeusaikana.

Kuva 31. Opiskelijoille tarjottu tuki opiskelijakyselyn vastaajien mukaan

Koronan vaikutukset henkilöstön irtisanomisiin ja lomautuksiin ja niiden vaikutukset ohjaukseen ja opetukseen

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, onko epidemian seurauksena tapahtunut tai toteutumassa irtisanoutumisia, irtisanomisia, lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä. Lähes kaikki vastaajat ilmoittivat, että vaihtoehtojen toteutuminen on melko tai erittäin epätodennäköistä. Vastaajista kahdeksan prosenttia ilmoitti, että lomautuksia oli jo tehty.

Kuva 32. Koronan vaikutukset henkilöstön työsuhteisiin

Jos irtisanomisia, lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä oli toteutunut tai toteutumassa, vastauksissa pyydettiin tarkentamaan mahdollisia vaikutuksia opetuksen ja ohjauksen järjestämiseen. Avokysymykseen vastanneiden (n=22) mukaan ne ovat vaikuttaneet opetuksen ja ohjauksen järjestämiseen kuormittavasti ja heikentäneet yleistä työilmapiiriä. Lisäksi kysyttiin vaikutuksista opiskelijan opetuksen ja ohjauksen saatavuuteen. Vastaajien (n=20) mukaan erityisesti lomautuksilla on ollut negatiivinen vaikutus opiskelijoiden opetuksen ja ohjauksen saatavuuteen, jolloin opiskelijoiden on tullut opiskella enemmän itsenäisesti.

3.6 Vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin, yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen

Koulutuksen järjestäjien arviot koronakriisin vaikutuksista opiskelijoiden jaksamiseen, hyvinvointiin ja osallisuuteen ovat pääsääntöisesti negatiivisia. **Vastaajista 97 % arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden jaksamiseen ja hyvinvointiin joko hieman tai selkeästi. Lähes yhtä suuri osuus vastaajista (94 %) arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen**. Vastaajista 73 % arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksiin oppilaitosyhteisöissä. Vastaajista neljännes (25 %) arvioi, että koronakriisillä ei ole vaikutusta opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksiin. (Kuva 33.)

Kuva 33. Koulutuksen järjestäjien arviot koronakriisin vaikutuksista opiskelijoiden hyvinvointiin ja osallisuuteen

Vastaajien (n=73) mukaan havaitut vaikutukset liittyvät erityisesti yhteisöllisyyden puutteeseen ja opiskelijoiden uupumiseen. Etäopiskelu koetaan raskaaksi, ja lisääntynyt näyttöaika rasittaa opiskelijoita. Lisäksi koronakriisi on vaikuttanut siihen, että osa opiskelijoista kokee haastavaksi erottaa koulupäivän ja vapaa-ajan toisistaan. Vaikutukset ovat kuitenkin yksilöllisiä, sillä yksittäiset opiskelijat ovat vastaajien mukaan kokeneet etäopiskelun myös helpoksi ja toimivaksi tavaksi.

> *"Opiskelijat ovat erityisesti kaivanneet yhteisöään, yhdessä olemista ja yhdessä tekemistä. Eristäytyminen kotiin on ollut osalle hyvinvointia heikentävää ja eristänyt heitä entisestään omasta yhteisöstään. Vaikuttamismahdollisuudet ovat jollain tasolla heikentyneet, sillä jokainen yhteydenotto täytyy aina tehdä erikseen, eikä ns. hihasta vetäminen ja lyhyesti parin sanan vaihtaminen mistä tahansa aiheesta ei ole ollut mahdollista."*

> *"Jaksamisessa ja hyvinvoinnissa on opiskelijoiden kokemusten perusteella suuriakin eroja. Osalle kriisin seuraukset ovat olleet jopa positiivisia, kun taas osalle hyvin negatiivisia moninaisine vaikutuksineen eli hajonta on hyvin suurta havaintojemme ja kokemustemme sekä kyselyidemmekin perusteella. Tilanne on kuitenkin opiskelijoiden kokemusten mukaan ollut parempi kuormituksen osalta nyt syksynä kuin mitä keväällä eli eroavaisuutta on myös korona-ajan sisälläkin."*

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan, keille opiskelijoille ja mille opiskelijaryhmille tilanne on ollut erityisen haasteellinen osallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista. Vastaajat (n=143) arvioivat, että tilanne on ollut haasteellinen erityisesti niille opiskelijoille, joilla on jo ennestään oppimisvaikeuksia, haasteita oman toiminnan ohjauksessa tai elämänhallintaan liittyviä ongelmia. Useimmiten eri kohderyhmistä mainittiin maahanmuuttajataustaiset (esim. heikko tukiverkko) sekä opiskelijat, joilla on puutteellinen kielitaito, jolloin tilanne on hankaloittanut opintojen etenemistä. Lähes yhtä usein yksilöitiin mielenterveysongelmista kärsivät opiskelijat ja erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat. Moni yksilöi tilanteen olevan haastava yksinäisille tai yksin asuville. Myös esimerkiksi "täydellisyyteen pyrkivät" ja erittäin tunnolliset opiskelijat tunnistettiin niin sanottuina riskiryhminä.

> *"Opiskelijalle, jolla on muutenkin haasteita opinnoissaan. Muutama opiskelija ´tippui' etäopetuksesta ja koulunkäynnistä, normaalista päivärytmistä jne. Nämä olivat opiskelijoita, joilla oli jo valmiiksi arjenhallinnan, keskittymisen, tarkkaavuuden, hahmottamisen, sosiaalisten tilanteiden tai tunne-elämän haasteita. Opettajat eivät siis saaneet heihin yhteyttä. Heitä yritimme tavoittaa, ja tarjota erilaista oppilashuollollista sekä koulun ulkopuolista tukea."*

> *"Niille opiskelijoille, joilla jo ennestään on ollut ongelmia, ne ovat entisestään koronakriisissä lisääntyneet. Samoin opiskelijat, jotka asuvat yksin, mikäli heillä on jo valmiiksi ollut motivaatio-ongelmia tai oppimisvaikeuksia. Tilanne on osoittautunut haasteelliseksi myös niille opiskelijoille, joille lukion sosiaalinen elämä on tärkeä. Nyt se ja yhteisöllisyys on puuttunut etäopetuksen aikana."*

"Maahanmuuttajaopiskelijat, sosiaalisten tilanteiden jännittäjät (muutokset etä/lähiopetuksen välillä), erityistä tukea tarvitsevat, itseltään erittäin paljon vaativat opiskelijat."

Vastaajia pyydettiin arvioimaan sellaisten opiskelijoiden osuutta, joille tilanne on erityisen haasteellinen osallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista. Osa vastaajista ei osannut arvioida asiaa. Annettujen vastausten (n=133) perusteella keskiarvo oli 12 %, mediaani oli 10 ja vaihteluväli oli laaja, 0,5–40 %.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=417) lähes kaikki (92–94 %) arvioivat, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden jaksamiseen ja hyvinvointiin sekä opiskelijoiden yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen (kuva 34). Osa vastaajista (n=120) tarkensi arviotaan avokentässä. Vastaajat tarkensivat, että he ovat havainneet opiskelijoiden tuntiaktiivisuuden heikentyneen; opiskelijat ovat kokeneet etäopetuksen kuormittavana. Opiskelijat ovat väsyneitä ja kokevat yksinäisyyden tunteita yhteisöllisyyden puuttuessa. Vastaajat arvioivat, että koronakriisi on vaikuttanut yksittäisiin opiskelijoihin myös positiivisesti; kotona opiskelu on mahdollistanut opiskelurauhan.

"Lukio-opiskelijoiden osallistuminen opetukseen oppitunnilla on varsin niukkaa lähiopetuksessakin ja täysin olematonta etäopetuksessa. Lisäksi opiskelijoilta on tullut paljon palautetta etäopiskelun kuormittavuudesta."

"On opiskelijoita, jotka ovat nauttineet etäopetuksesta ja 'puhjenneet kukkaan', mutta useimmat ovat kärsineet jonkin verran. Suurin osa pärjää silti, mutta ongelmia on ollut lähtökohtaisesti heikommilla oppijoilla, mutta myös ns. 'kympin tyypeillä'."

Kuva 34. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot koronakriisin vaikutuksista opiskelijoiden hyvinvointiin ja osallisuuteen

Opiskelijoiden osallistaminen koronavirusepidemian aikana

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 88 % on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijoilta on kysytty palautetta, jota on käytetty toimintatapojen kehittämiseen poikkeusaikana. Yli kolmannes vastaajista on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijat on otettu mukaan pohtimaan etäopiskelun tapoja. 13 % vastaajista on tästä jossain määrin eri mieltä. Runsas kolme neljäsosaa vastaajista (77 %) on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että oppilaitoksessa on huolehdittu yhteisöllisyydestä myös poikkeusaikana. Arvioitaessa opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia oppilaitoksen asioihin poikkeustilanteen aikana kaksi kolmasosaa vastaajista (66 %) on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijat ovat saaneet vaikuttaa asioihin. 15 % vastaajista on väitteestä jossain määrin eri mieltä. (Kuva 35.)

Kuva 35. Koulutuksen järjestäjien arviot väittämiin opiskelijoiden osallistamisesta

Koulutuksen järjestäjistä 99 vastaajaa kuvaili tarkemmin, miten koulutuksen järjestäjä on tukenut opiskelijoiden hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta poikkeusoloissa. Vastaajien mukaan koulutuksen järjestäjät ovat pyrkineet tukemaan opiskelijoiden yhteisöllisyyttä järjestämällä verkon kautta erilaisia etätapahtumia, kuten virtuaalivisailuja, kevätjuhlia ja liikuntapäiviä. Yhteiset etähetket ovat voineet olla myös lyhyempiä matalan kynnyksen tee- ja kahvihetkiä, jolloin opiskelijoiden osallistuminen on ollut helpompaa. Opiskelijoille on järjestetty usein kyselyitä muun muassa etäopetuksen toteutumisesta.

> *"Kouluruokailu mahdollistettiin kaikille, pitkämatkalaiset hakivat annokset kerran viikossa. Ryhmänohjaajat tapasivat omia ryhmiään säännöllisesti, ryhmille perustettiin omia chat-kanavia, virtuaalisia yhteisiä juhlia."*

> *"Monenlaisia kyselyjä, yhteisiä somesivuja, järjestetty opiskelijoiden keskinäisiä digitaalisia "pälpätystuokioita", tutorit ja opiskelijakunnan hallitus mukana erilaisissa tempauksissa, jaettu tsemppikasseja, joita on voinut tulla hakemaan koululta tai viety linja-autoreitin varteen."*

> *"Oppilashuolto on aktiivisesti tiedottanut kuraattori- ja psykologipalveluista. On etsitty aktiivisesti pudokkaita."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=418) yli kolmannes (34 %) on samaa mieltä siitä, että opiskelijat ovat saaneet vaikuttaa oppilaitoksen asioihin poikkeustilanteen aikana. Sen sijaan 38 % vastaajista on väittämästä joko jossain määrin tai täysin eri mieltä. Puolet vastaajista (50 %) on samaa mieltä siitä, että oppilaitoksessa on huolehdittu yhteisöllisyydestä myös poikkeusaikana. Neljännes vastaajista (25 %) on tästä eri mieltä. Lähes puolet vastaajista (45 %) on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijat on otettu mukaan pohtimaan etäopiskelun tapoja. Yli kolmannes (36 %) on eri mieltä opiskelijoiden mukaan ottamisesta. Kolme neljäsosaa vastaajista (75 %) arvioi, että opiskelijoilta on kysytty palautetta, jota on käytetty toimintatapojen kehittämiseen poikkeusaikana. Vain kymmenesosa (12 %) on tästä eri mieltä. (Kuva 36.)

Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös sitä, ovatko he itse kiinnittäneet huomiota opiskelijoita osallistaviin työtapoihin ja menetelmiin. Vastaajista 83 % arvioi, että he ovat kiinnittäneet huomiota opiskelijoita osallistaviin menetelmiin ja tapoihin. 10 % ei ole tästä samaa eikä eri mieltä. Osa vastaajista (n=61) perusteli vastauksia ja kuvasi, miten opiskelijoiden hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta on tuettu poikkeusoloissa. Vastaajat ovat muun muassa hyödyntäneet sähköisiä alustoja yhteisöllisyyden lisäämiseksi ja olleet yhteydessä opiskelijoihin sekä ryhmissä että yksilöllisesti. Lisäksi opiskelijoilta on tiedusteltu usein, millaisia toiveita heillä on opetuksen järjestämisestä.

"Pyritty järjestämään kaikki mahdollinen normaaliopetuksesta poikkeava, yhteisöllinen toiminta, mikä rajoitusten aikana on mahdollista. Esim. joulujuhla pidettiin luokissa ryhmittäin, syksyn hyvinvointipäivä koulun ulkopuolella myös saatiin pidettyä."

"Lukiossamme oli tiimijakso, jonka aikana opiskelijat toimivat ryhmissä etänä ja suorittivat siis koko jakson yhteistyönä."

Kuva 36. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot opiskelijoiden osallistamista koskevista väittämistä

Opiskelijoista 41 % koki, etteivät he olleet saaneet vaikuttaa oppilaitoksen asioihin poikkeustilanteen aikana. Yhtä suuri osuus (41 %) koki, ettei oppilaitoksessa ole huolehdittu yhteisöllisyydestä poikkeusaikana, ja 17 % koki, ettei opiskelijoilta ole kysytty palautetta etäopintojen toteuttamiseen. Avovastausten perusteella moni opiskelija kokee, että palautetta on kerätty, mutta konkreettinen tuki yhteisöllisyyden tukemiselle puuttuu. Moni vastaajista toi esiin, ettei annetulla palautteella ole juurikaan ollut merkitystä.

Kuva 37. Opiskelijoiden arviot opiskelijoiden osallistamista koskevista väittämistä. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

"On kysytty, mutta mitään ei ole toteutettu."

"Yhteisöllisyydestä ei ole koulun toimesta varsinaisesti pidetty huolta, mutta esimerkiksi eri oppiaineiden ryhmätyöt ovat lisänneet sitä osaltaan."

"Oppilaskunta on ollut kouluhenkilökunnan kanssa keskustelemassa sekä opetuksen että oppilashuollon parantamisesta etäopetukseen liittyen."

Harrastuneisuus ja liikunta koronavirusepidemian aikaan

Osana selvitystä haluttiin tietää opiskelijoiden harrastamisesta ja liikkumisesta sekä opiskelijoiden mahdollisten liikuntatuntien järjestämisestä. Asiasta kysyttiin opiskelijoilta. Opiskelijakyselyyn vastanneista 70 % kertoi, että koronavirustilanne on hankaloittanut vapaa-ajan harrastuksia. Vastaajista 48 % ilmoitti harrastaneensa normaalia vähemmän liikuntaa koronaviruksen aikana. Vastaavasti 24 % ilmoitti harrastaneensa enemmän liikuntaa poikkeusaikana ja 27 % saman verran kuin yleensä.

Niistä, joilla liikuntatunnit olivat osana opintoja, 54 %:lla liikuntatunteja oli järjestetty myös korona-aikana. Useat kertoivat, että tunnit on toteutettu etänä siten, että opiskelija on saanut tehtäviä, jotka on suoritettu ja usein myös dokumentoitu (esim. valokuvaus, videot). Tässä on hyödynnetty eri sovelluksia, kuten Classroom, Pedanet, HeijaHeija ja Sports Tracker. Muutama kertoi, että tulosten dokumentoimisessa on hyödynnetty aktiivisuusranneketta tai GPS-paikannusta. Useimmiten vastauksissa kerrotaan, että ohjeet on saatu opettajalta ja liikunta on toteutettu niiden mukaisesti. Apuna on voitu käyttää myös ohjaavia videoita. Näin on toimittu usein etenkin vanhojen tanssien opettelussa. Moni myös kertoi, että itsenäinen toteutus on toiminut hyvin, mutta yhtä lailla osa toi esiin, ettei toteutus ole onnistunut tai että se on koettu liian rankaksi. Liikuntapäiväkirjan käyttö mainittiin useassa vastauksessa. Näissä yhteyksissä monesti kerrottiin myös sen soveltuneen opiskelijalle hyvin, esimerkiksi siksi, että itsenäinen liikunta on sopinut hänelle hyvin ja liikunnan on voinut jakaa koko viikolle. Yksi vastaaja kertoi, että koululta on varattu liikunnan kurssin ottaneille koko kuntosali tiettyinä päivinä ja ajankohtina. Yksittäiset vastaajat kertoivat, että tunnit on pidetty lähiopetukseen siirryttäessä normaalisti.

"Liikuntatunnit korvattiin liikuntapäiväkirjalla, johon piti liittää kartta omasta kävelyreitistä, kuva jalkapallotreeneista tms. ja kertoa urheilukerrasta. Yksi urheilukerta oli 45 min."

"Liikunta tunneilla täytyi käydä esimerkiksi kävelemässä metsässä itse päättämä aika."

"Liikuntatunnit on pidetty etänä niin, että opettaja on laittanut tehtäviä, joita voi toteuttaa soveltaen, pihalla tai ulkona, kotoa löytyvillä välineillä. Välillä on tehty esimerkiksi kivijumppaa youtubesta löytyvien videoiden johdolla. Suorituksista on pitänyt ottaa kuva ja/tai videon pätkä todisteeksi.

Mielestäni liikuntatunnit ovat olleet olosuhteisiin nähden hyvin toteutettu, sillä ne tavottavat opiskelua ja saavat liikkumaan. Etäliikuntatunnit ovat olleet mukavia, koska on saanut toteuttaa ne melko vapaasti ja samalla säilyttää liikunnan ilon. Ei myöskään ole paineita miten tekee ja liikkuu, kun vain opettaja näkee todistemateriaalin."

3.7 Vaikutukset opetus- ja ohjaushenkilöstön hyvinvointiin ja jaksamiseen

Suurin osa koulutuksen järjestäjien vastaajista (91 %) arvioi, että henkilöstön jaksaminen ja hyvinvointi on hieman tai selkeästi heikommalla tasolla kuin ennen koronakriisiä. Yksikään koulutuksen järjestäjä ei vastannut, että henkilöstön jaksaminen ja hyvinvointi olisi paremmalla tasolla kuin ennen koronakriisiä.

Kuva 38. Koulutuksen järjestäjien arviot vaikutuksista opetushenkilöstön jaksamiseen ja hyvinvointiin

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=417) selvä enemmistö (81 %) koki, että oma työssäjaksaminen ja hyvinvointi ovat heikommalla tasolla kuin ennen koronakriisiä. Yli kymmenesosa (13 %) arvioi, että oma jaksaminen ja hyvinvointi ovat samalla tasolla kuin ennen koronavirusepidemiaa. Aineistoista saa vain suuntaa antavaa kuvaa kummankin vastaajaryhmän tulokulmasta, eivätkä ne siten ole suoraan vertailukelpoisia.

Kuva 39. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot vaikutuksista opetushenkilöstön jaksamiseen ja hyvinvointiin

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=414) 90 % arvioi, että järjestelyt syksyn aikana ovat lisänneet työhön käytettyä aikaa normaalioloihin verrattuna (kuva 40). 152 vastaajaa tarkensi avokentässä, millaiset tekijät ovat lisänneet ajankäyttöä. Aikaa on kulunut oppituntien ja kokeiden ennakkosuunnitteluun, kun opetus on täytynyt suunnitella etäopetusta vastaavaksi lähiopetuksen sijaan, ja myös etä- ja lähiopetuksen yhtäaikainen toteuttaminen useilla kursseilla on aiheuttanut lisätyötä. Tehtävien tarkastaminen ja arvioinnin monipuolistaminen ovat myös lisänneet ajankäyttöä, ja erityisesti kirjallisen palautteen antaminen on lisääntynyt merkittävästi. Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa nousee esiin, että työn ja vapaa-ajan erottaminen toisistaan, opetuksen suunnittelu, vuorovaikutus opiskelijoiden kanssa ja palautteen antaminen opiskelijoille, osaamisen arviointi ja opiskelijan hyvinvoinnin tukeminen ovat vaikeampia toteuttaa aikaisempaan verrattuna.

> *"Joutuu suunnittelemaan kahdenlaiset toteutukset, että ne jotka ovat linjojenpäässä pystyisivät edes osittain tekemään vastaavanalaiset työt. Palautettavien tehtävien tarkistamiseen ja miljoonien wilma viestien lukemiseen menee ihan hirvittävästi aikaa. Jos sen saman saisi käyttää opettamiseen, niin olisi oppimisen tulokset hienoja."*

"Alussa etäopetuksen suunnittelu ja uusien ohjelmien käytön opettelu lisäsivät työmäärää. Nyt tuntuu, että etäopetus säästää itseltä aikaa (mm. työmatkoista säästyy yli 1h/suunta). Työasiat ehtii tekemään 8-17 välisenä aikana, eikä viikonloppuisin tarvitse tehdä töitä yksittäisiä poikkeuspäiviä lukuunottamatta."

Kuva 40. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot työhön käytetystä työajasta verrattuna normaalioloihin

Miten koulutuksen järjestäjä on tukenut henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista?

Koulutuksen järjestäjien avovastausten (n=135) mukaan koulutuksen järjestäjät ovat tukeneet henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista yhteisöllisellä toiminnalla, muun muassa etäyhteyksin toteutettavilla keskustelutilaisuuksilla. Henkilöstölle on tarjottu tukea ja työnohjausta etäopetuksen toteuttamiseen. Koulutuksen järjestäjät ovat välittäneet henkilöstölle tietoa työterveyspalveluista ja järjestäneet oppilaitoksesta parempia työvälineitä etätyöskentelyn tueksi. Työtehtäviä on myös järjestelty toisin, ja tehtäviä on voitu tarvittaessa vähentää, minkä lisäksi on esimerkiksi edesautettu henkilöstön yhteistyötä ja tarjottu ohjausta. Niukimmillaan on tarjottu opastusta ja laitteita etäopetukseen, tai "tsemppaamista". Useampi kertoi, ettei koulutuksen järjestäjällä ole ollut erityisiä normaalista poikkeavia toimenpiteitä.

"Yrittänyt pitää opetusryhmien koot kohtuullisina. Vähentänyt muuta sälää työtehtävissä, pyritty keskittymään pakolliseen eli opetukseen ja uuden LOPSin laatimiseen. Hupitoimikunta järjestänyt mukavia tempauksia etänä ja pienryhmissä. Rehtori tehnyt kyselyn jaksamisesta pandemian aikana. It-tukea on nostettu ja se on toiminut loistavasti henkilökunnan mielestä. Opettajien tehtävissä on joustettu tarpeen vaatiessa enemmän kuin normisti."

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn osallistuneet (n=410) kertoivat, että koulutuksen järjestäjä on tukenut henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista tarjoamalla tai kehittämällä etätyövälineitä (33 %), tarjoamalla lisäresursseja (25 %) ja antamalla palautetta (19 %). Suurin vastaajaosuus (37 %) koki, että koulutuksen järjestäjä ei ole tukenut henkilöstön hyvinvointia tai jaksamista mitenkään. (Kuva 41.) Avovastauksessa (n=55) vastaajat tarkensivat, että koulutuksen järjestäjä on järjestänyt esimerkiksi yhteisiä virtuaalisia kahvitteluhetkiä, kannustanut opettajia ja tiedottanut sisäisesti muutoksista.

Kuva 41. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemukset siitä, miten koulutuksen järjestäjä on tukenut henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista

3.8 Poikkeusajan pitkäaikaisvaikutukset

Koulutuksen järjestäjien taholta poikkeusajan pitkäaikaisina myönteisinä vaikutuksina nähdään (n=140), että lukio-opetukseen ja lukiopedagogiikkaan on otettu vahvasti mukaan digitaaliset työvälineet ja oppimisalustat: työtapoja on uudistettu, pedagogiikkaa on kehitetty laaja-alaisemmaksi ja arviointia on monipuolistettu. Tietotekniset taidot ovat kehittyneet merkittävästi etäopetuksen aikana ja kehittyvät edelleen.

> *"Vaihtoehtoinen työskentelytapa, opettajien ja opiskelijoiden ottama digiloikka. Opinto-ohjaukseen saatiin vaihtoehtoisia työskentelytapoja, mm. oppituntien nauhoitus. Ohjaus Teams-yhteyden välillä toi joustoa aikatauluihin ja käytänteisiin. Etäyhteys koettiin joskus jopa toimivammaksi tavaksi tavoittaa opiskelija. Etäkuuntelun/ etäopetuksen mahdollisuuksien käyttäminen esim. pitkäaikaissairaiden opiskelijoiden tai urheilulinjalaisten ulkomailla tapahtuvan harjoittelujakson kohdalla."*

Koronavirusepidemian pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia lukio-opetukseen ja lukiopedagogiikkaan avasi 125 koulutuksen järjestäjän vastaajaa. Heistä noin joka kymmenes toi esiin, ettei pitkäaikaisia negatiivisia vaikutuksia ole odotettavissa. Puolet negatiivisia vaikutuksia arvioineista näki, että pitkäaikaiset kielteiset vaikutukset kohdistuvat opiskelijoiden oppimisvajeeseen. Pitkäaikaista vaikutusta tulee olemaan myös sillä, että osalla pudokkaiden määrä on kasvanut etäopetuksen aikana. Kielteiset vaikutukset kohdistuvat myös yhteisöllisyyden toteutumiseen; etäyhteyksin toteutettu vuorovaikutus ei korvaa lähitapaamisia. Yksittäiset vastaajat arvioivat, että koronavirusepidemia lisää opiskelijoiden eriarvoistumista ja vaikeuttaa heikompiosaisten tilannetta entisestään – tukea tarvitsevat opiskelijat eivät välttämättä saa tarvitsemaansa apua heti. Lisäksi nostettiin esiin muun muassa vaara, että opiskelijoiden itseohjautuvuuden kykyyn luotetaan liikaa tulevaisuudessa.

> *"Opiskelijoiden oppimisvajeen ja kuormituksen tasaantumisessa tulee kulumaan aikaa yhdistettynä valmistuvien opiskelijoiden jatko-opiskeluhakuihin ja -opintopolkuihin. Opetushenkilöstön kuormitus on kasaantunut yhdistettynä lukuisiin muihin uudistuksiin lukioissa yhdistettynä tuleviin opetussuunnitelmiin, jotka on laadittu koronavirusepidemian aikana kaiken muun kiireen keskellä, jotka tulevat vaikuttamaan pitkän aikaa."*

Vaikutuksia lukio-opetuksen järjestämiseen ja järjestämisedellytyksiin avattiin 115 vastauksessa. Useat jakavat näkemyksen siitä, että etäopetusta ja sen myötä opittuja digitaitoja tullaan hyödyntämään jatkossakin. Vastaajat arvioivat, että lukio-opetusta tullaan jatkossa järjestämään eräänlaisena etäopetuksen ja lähiopetuksen "hybridimallina", jolloin kurssivalikoimaa on mahdollista laajentaa myös haja-asutusalueilla. Oppilaitosten valmiudet etäopetuksen järjestämiseen ovat parantuneet koronakriisin myötä. Noin kolmannes vastaajista arvioi, ettei koronavirusepidemia tule vaikuttamaan lukio-opetuksen järjestämiseen tai järjestämisedellytyksiin.

> *"Tilapäisesti vuosille 2020-2022 koronaepidemia aiheuttaa tarpeen lisätä ja tehostaa opetusta ja ohjausta. Opetusmenetelmät ja lukiopedagogiikka sekä henkilöstön osaaminen ovat kehittyneet ja monipuolistuneet epidemian aikana ja sillä on pitkäaikaisvaikutukset lukiokoulutukseen."*
>
> *"Pienten lukioiden toimintaedellytykset paranevat, kun nähtiin, että osa opetuksesta voidaan sujuvasti järjestää etänä."*

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin arvioimaan, kuinka paljon opetusta voisi olla verkossa/digitaalisessa muodossa vuonna 2030 asteikolla 0–100 %. Keskimäärin arvio oli 29 %, mutta jakauma on suuri (ks. kuva 42).

Kuva 42. Kuinka paljon opetusta voisi olla verkossa/digitaalisessa muodossa vuonna 2030: Asteikko 0–100 %. Palkissa vastaajamäärät.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä kysyttiin myös verkossa/digitaalisessa muodossa toteutettavan opetuksen osuudesta vuonna 2030. Vastaajamäärä on pieni ja kuvaa vain rajallista joukkoa, mutta tulokset on silti kiinnostavaa nostaa esiin. Keskimäärin osuus oli 40 %. Vastausten jakautuminen on nähtävissä kuvassa 43.

Kuva 43. Kuinka paljon opetusta voisi olla verkossa/digitaalisessa muodossa vuonna 2030: Asteikko 0–100 %. Palkissa vastaajamäärät.

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin erikseen, kuinka paljon vastaajat arvioivat voivansa käyttää digitaalista materiaalia/oppimisympäristöjä koronakriisin jälkeen. Keskimäärin osuus oli 59 %, mutta tässäkin vastaukset jakautuivat suuresti (kuva 44).

Kuva 44. Kuinka paljon voisit ajatella käyttäväsi digitaalista oppimateriaalia/oppimisympäristöjä tulevaisuudessa: Asteikko 0–100 %. Palkissa vastaajamäärät.

Koulutuksen järjestäjiltä pyydettiin etäopetuskokemuksen perusteella näkemyksiä lukioverkosta/-koulutuspalvelusta 2030-luvulla, kun ikäluokat erityisesti syrjäseuduilla ovat merkittävästi nykyistä pienemmät. Vastaajista (n=122) useat toivoivat, että lukioverkko olisi vuonna 2030 yhtä kattava kuin nyt. Vastaajat arvioivat, että yhteistyö eri koulutuksen järjestäjien välillä tulee lisääntymään ja kehittymään yhteisen etäopetuksen muodossa. Osan vastaajista mukaan koulutuspalvelut tulevat olemaan paikkakuntien rajoja ylittäviä ja etäopetus lisääntyy, minkä vuoksi lukioiden määrä saattaa vähentyä. Vastauksissa nostetaan usein esiin, että etäopetuksen ei tule kuitenkaan korvata lähiopetusta liikaa, sillä lukioikäiset nuoret saattavat tarvita lähitapaamisten kautta toteutettua tuen antamista itseohjautuvuudessa ja jaksamisessa. Etäopetuksen nähdään kuitenkin olevan paikallaan erityisesti harvinaisempien oppiaineiden suhteen, joita olisi hyvä tarjota ja järjestää myös "syrjäseutujen" lukioissa. Tällä tavoin kaikille taataan samat mahdollisuudet haluttujen oppiaineiden valintaan.

> *"Alueellinen lukioiden yhteistyö voisi tiivistyä ja koulut voisivat tehdä työnjakoa eri aineiden opetuksen tarjoamisessa. Opiskelijoiden ainevalinta laajenisi yhteistyön myötä."*
>
> *"Etäopetus on hyvä korvaava vaihtoehto harvinaisten opintojaksojen järjestämiseen tai täydentämiseen. Koulu on muutakin kuin oppitunteja – etäopetus ei tässä muodossa korvaa ihmisten välistä vuorovaikutusta: ihmiseksi kasvua ja kehitystä."*
>
> *"Lukioverkon säilyvyys on tärkeää. Syrjäseuduilla lukiot toimivat perusopetuksen yhteydessä, on tarpeellista pitää siellä myös lukiot, jotta saadaan perusopetukseen pätevät opettajat täydellä opetusvelvollisuudella. Perusopetus ei voi siirtyä etään, mutta yhteistyötä lähilukioiden kanssa voidaan lisätä. Opiskelijoiden kulkemisen kannalta voisi olla järkevää suunnitella lukujärjestyksiin kokonaisia etäpäiviä tai lähipäiviä yksittäisten tuntien sijaan."*

Kysyttäessä kevään 2020 oppeja ja kehittämistarpeita lukiokoulutuksen johtamiseen koulutuksen järjestäjät tunnistivat kevään 2020 poikkeusolojen osoittaneen, että etänä toteutetut kokoukset ja vierailut ovat toimivia ratkaisuja niin poikkeusoloajan turvallisuussäädösten noudattamisen kuin myös oman ajan säästämisen näkökulmasta. Vastaajien mukaan johtamisen ja viestinnän tärkeys on korostunut; asioista tiedottaminen ja viestintä ovat entistäkin tärkeämpiä, sillä viestinnän osapuolia on useita. Vastaajien mukaan poikkeusolot osoittivat myös jaetun johtajuuden ja vertaistuen tärkeyden.

> *"Tiedottamisen ja varautumisen tärkeys korostuu. Selkeä viestintä ja sekä opettajien että opiskelijoiden kouluttaminen kohtaamaan erilaisia tilanteita vähentää kitkaa, jos päädytään poikkeusoloihin. Opettajien välisen luottamuksen ja vertaistuen määrää ei voi aliarvioida."*
>
> *"Poikkeusolojen aikana lisättiin varahenkilöiden lukumäärää sairastumisten varalta. Lukiokoulujen asema on ollut arjen toiminnan järjestämisessä varsin itsenäinen. Arjen operatiivinen vastuu osoittautui voimavaraksi, jota on perusteltua kehittää. Kevään kiivaimman koronavaiheen aikana pidettiin usein rehtoripalavereja (Teams). Säännöllinen tilannekuvan ylläpito esim. rehtorikollegoiden kesken on tarpeellista, jos tilanne jälleen pahenee ja mennään esim. etäopetukseen."*

Koronavirusepidemian tuomat poikkeusajat osoittivat, että työnjakoon tulee kiinnittää aiempaa enemmän huomiota. Esimerkiksi johtoryhmälle tulee luoda selkeämmät roolit sekä johtamisen tehtäväalueilla kokonaisuudessaan että kriisijohtamisessa; kriisisuunnitelmia tulee päivittää ja pitää ajantasaisina. Koulutuksen järjestäjistä monet nostivat esiin, että opettajien tulisi saada etäopetuksen myötä lisää pedagogista koulutusta ja tukea. Arvioinnin monipuolistamisen tärkeys on korostunut poikkeusaikana, ja vastaajien mukaan siihen tulisi kiinnittää huomiota myös koronavirusepidemiasta huolimatta. Lisäksi digiosaamista tulee kehittää jatkuvasti, jotta taso pysyy korkeana.

> *"Opettajien koulutuksesta tulisi pystyä pitämään parempaa huolta, jotta täällä syrjäseudullakin olisimme ajan tasalla opetusmenetelmissä ym. Suuremmissa kunnissa esim. etäopetukseen siirtymiseen on omat työryhmät tekemässä koulutusvideoita yms., pienellä paikalla kaikki tehdään itse."*

> *"Jaksamisen ja hyvinvoinnin tukeminen johtajien toimesta. Opettajien kahdenvälinen kohtaaminen ja siten vuoropuhelun varmistaminen."*

Uudet osaamistarpeet johdon osaamisen kehittämisen näkökulmasta liittyvät useimmiten etäjohtamistaitojen kehittämiseen ja siihen, miten johtaa etätyöskentelyä ja mitä ottaa huomioon sitä johdettaessa. Lisäksi osaamistarpeena nousi esiin hyvinvointijohtaminen eli miten tukea oman henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista. Yhteisöllisyyden edistäminen etänä mainittiin erikseen joissain vastauksissa. Pieni osa nosti esiin myös oman jaksamisen ja yhteyden siihen, miten kyetään tukemaan henkilöstöä, jos omat voimavarat ovat koetuksella.

Osaamistarpeena nousi huomattavalla osalla esiin digitaitojen ja viestinnän kehittäminen. Useampi nosti esiin osaamis- ja koulutustarpeena kriisivalmiuden ja kriisijohtamisen. Tähän liittyen mainittiin myös itsensä johtamisen taidot, jotka ovat tärkeä osa kriisijohtamista esimiestyössä, sekä yhteistyötaidot ja valmiudet yhteistyön tekemiseen eri tahojen, kuten kunnan, kanssa. Osa nosti tarkemmin esiin valmentavan johtajuuden kehittämistarpeita, kuten "valmentaminen työajan hallintaan, etämotivointi ja -monitorointi". Myös monimuoto-opiskelun edellyttämän resurssijohtamisen kehittäminen nostettiin esiin.

> *"On tärkeää, että myös johto osaa käyttää etäopetusalustoja, ihmisten työssäjaksamisen tukemiseen tarvitaan lisää johtamiskoulutusta."*

> *"Koronaepidemia toi kouluihin uuden ulottuvuuden suhteessa terveysviranomaisiin. Yhteistyö onnistui kaikkiaan hyvin 'lennosta', mutta kokemusten perusteella tätä voi mallintaa ja kehittää. Kriisiviestintäsuunnitelmaa tulee tarkastella saatujen kokemusten perusteella."*

> *"Laajempana osaamistarpeena nostettiin esiin myös laajemmin koulutuksen kentän tuntemus nivoutuen Koulutus palveluna -kehittämishankkeeseen ja lukion mahdollisuuksiin toimia paikallisena osaamiskeskuksena myös ammatillisen koulutuksen ja kaksoistutkintojen tukena."*

Arviot saadusta tuesta koronavirusepidemian hoitamisessa

Koulutuksen järjestäjien arviot siitä, kuinka hyvin opetushallinto (OKM ja OPH) on onnistunut tukemaan koulutuksen järjestäjiä koronavirusepidemian hoitamisessa, jakautuivat paljon. Keskiarvo asteikolla 1–10 oli 6,2. (Kuva 45.)

Kuva 45. Koulutuksen järjestäjien arviot siitä, kuinka hyvin opetushallinto (OKM ja OPH) on onnistunut tukemaan koulutuksen järjestäjiä koronavirusepidemian hoitamisessa

Koulutuksen järjestäjien terveisissä opetus- ja kulttuuriministeriölle nousee kritiikkinä esiin, että ohjeet ovat tulleet liian myöhässä tai olleet epäselviä. Toisaalta osa kertoi kiitoksena, että ohjeet ovat olleet riittävän selkeitä. Vastauksissa esitettiin tarve saada tietoa mahdollisimman keskitetysti, jottei saaduissa ohjeissa ole keskenään ristiriitaisuuksia. Yksittäisinä mainintoina oli, ettei kriisistä selviytymisen rahoitusta tulisi kohdentaa liian tarkasti, jotta koulutuksen järjestäjä voi itse arvioida tarpeen. Tietoa mahdollisista lisätukihakumahdollisuuksista haluttaisiin hyvissä ajoin. Vastauksissa nousee esiin työrauhan tarve koronavirusepidemiasta toipumiseksi. Valmistautuminen oppivelvollisuuden tuomiin muutoksiin nostettiin esiin raskaana yhdistelmänä.

> *"Opetushallitukselle erityinen kiitos koronakriisin erinomaisesta johtamisesta ja opetuksen järjestäjille ja kouluille annetusta ohjauksesta, ohjeista ja tukimateriaalista. Myös OKM:lle kiitos - OPH:n rooli ollut opetuksen järjestäjän näkökulmasta merkittävämpi. Korona-rahat ovat olleet aivan välttämättömät tilanteen synnyttämien aukkojen paikkaamiseksi. Hienoa, että sekä ohjeet että lisärahoitus on saatu järjestettyä oikea-aikaisesti."*
>
> *"Selkeät etäopetuksen laatuvaatimukset antavat selkänojaa vaatia henkilökunnalta. Niistä kiitos syksystä."*
>
> *"Enemmän voisi olla sellaisia ohjeita, joissa ei enää päätettäisi paikallisesti. Siis kaikki, mikä voidaan tehdä keskusjohtoisesti, tulisi valmiina. Selkeitä toimintaohjeita - lista, jonka mukaan edetään. Enemmän myös tulevaisuuteen katsomista (esim. kevään ylioppilasjuhlat) ja valtakunnallisia linjauksia, nähtäisiin jo vuoden päähän. –"*
>
> *"Etäopetus tietysti tuli kaikille yllätyksenä. Olisiko asiaan voitu valmistautua aiemmin jokaisella tasolla? Erityisesti kesän jälkeen olisi ollut toivottavaa, että opetuksen järjestäjille on tarjolla selkeitä ja yksityiskohtaisia ohjeita ja määräyksiä etäopetuksen toteuttamisesta. Onko ohjeita ja määräyksiä nyt? -- ohje, jossa sanotaan aina viimeiseksi, että opetuksen järjestäjä vastaa muun muassa kaikesta on melko hyödytön, vaikka se tietysti totta on. --."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajat (n=417) arvioivat kokemuksiaan eri tahoilta poikkeusjärjestelyihin ja etäopetukseen saadun ohjeistuksen ja tuen määrän riittävyydestä. Vastaajista kaksi kolmasosaa (66 %) arvioi, että valtakunnalliselta tasolta saatu ohjeistus ja tuki on ollut puutteellista. Vajaa kolmannes (27 %) arvioi, että ohjeistus ja tuki on ollut riittävää. Kysyttäessä koulutuksen järjestäjältä saadun ohjeistuksen ja tuen määrän riittävyydestä vastaajat jakautuvat tasaisesti: 47 % arvioi ohjeistuksen ja tuen olleen riittävää, 50 % arvioi sen olleen puutteellista. Kaksi kolmesta koki omalta esimieheltä saadun ohjeistuksen ja tuen riittäväksi (64 %), kolmannes (33 %) koki sen puutteelliseksi. Vastaajista 83 % arvioi kollegoilta saadun ohjeistuksen ja tuen olleen riittävää, ja vain kymmenesosa (13 %) koki sen olleen puutteellista.

4 Koronavirusepidemian vaikutukset ammatilliseen koulutukseen

4.1 Vaikutukset hakeutumiseen ja opiskelijavalintoihin

Koronavirusepidemia on vaikuttanut 68 %:lla vastanneista koulutuksen järjestäjistä ammatillisen koulutuksen hakuihin ja opiskelijavalintoihin. Pienempi osuus, eli 42 %, joutui muuttamaan valintamenettelyä tai opiskelijavalinnan kriteereitä. (Kuva 46.)

Kuva 46. Koronavirusepidemian vaikutukset ammatillisen koulutuksen hakuihin ja opiskelijavalintaan, menettelyihin ja kriteereihin

Avovastausten perusteella vaikutukset koulutuksen hakuihin ja opiskelijavalintaan ovat olleet moninaisia. Vajaa viidennes kertoi, että opiskelijamäärät ovat joillain aloilla kasvaneet, kun lomautetut tai irtisanotut työntekijät ovat hakeutuneet koulutukseen. Varjopuolena nostettiin esiin, että opiskelijat voivat erota opinnoista, kun työt taas jatkuvat. Neljännes kertoi, että hakijoita on ollut jossain määrin vähemmän. Epävarmuus työmarkkinoilla taas on heijastunut alakohtaiseen kiinnostukseen, mikä näkyy esimerkiksi palvelualoilla. Etäohjaus on tuonut haasteita, eivätkä hakijat ole aina löytäneet esimerkiksi valmentaviin koulutuksiin. Varotoimien takia esimerkiksi koulutuskokeiluja ja tutustumisia ei ole aina voitu järjestää. Hakeutuneiden opiskelijaprofiileissa tunnistettiin myös paikoin muutoksia: esimerkiksi maahanmuuttajataustaisia oli hakeutunut koulutukseen vähemmän ja alanvaihtajien osuus oli noussut.

Osalla koulutuksen järjestäjistä on tarjottu enemmän koulutuksia, jotka ovat helpommin toteutettavissa verkossa. Moni vastaaja nosti esiin, että koulutusten aloituksia on jouduttu siirtämään. Osalla siirtojen tai koulutusten perumisen taustalla ovat alan työllisyysnäkymät ja työpaikkojen saatavuuskysymykset, kuten alla oleva esimerkki havainnollistaa:

"MARA-alan koulutuksia ei ole järjestetty aktiivisesti oppisopimuksen haasteiden vuoksi. Työnantaja eivät voi puoltaa oppisopimusta, lomautusvaaran vuoksi. Johtamisen ja yritysjohtamisen ala on kiinnostanut myös alan vaihtomahdollisuuksien kiinnostavuuden vuoksi."

Valintakokeita ja haastatteluja on siirretty etänä toteutettaviksi. Pieni osa nosti erikseen esiin, että muutokset, esimerkiksi haastattelujen etätoteutukset, ovat sujuneet ongelmitta. Vaikka valintamenettelyä on muutettu ja kehitetty etätoteutukseen soveltuvaksi, pienempi osa kertoi, että opiskelijavalinnan kriteereitä on muutettu. Kriteerien muutos on tarkoittanut muun muassa muutoksia kielitaidon testaamiseen ja joissakin tapauksissa soveltuvuuskokeiden pitämättä jättämistä, esimerkiksi sosiaali- ja terveysalalla ja turvallisuusalalla.

"Soveltuvuuskokeita on jätetty pitämättä keväällä (esim. sote) tai niiden muotoa jouduttiin muuttamaan (etävaihtoehtoja, osia jätettiin pois) eli näiltä osin kriteerit muuttuivat. Kielitaidon arviointi toteutettiin toisin. Oppimisvalmiuskokeet peruttiin valtakunnallisesti."

"Valintaperusteita on tarkennettu esimerkiksi tietojen oikeellisuuden varmistaminen ja vilpillinen menettely etäkielikokeessa."

Ylipäänsä hakeutumisprosessia on jouduttu muokkaamaan ja joustavoittamaan monella koulutuksen järjestäjällä. Tämä on tarkoittanut esimerkiksi joustoa hakemusten vastaanottamisessa siten, ettei todistusliitteitä ole pyydetty kaikilta hakijoilta, sekä joustoa hakuajoissa ja hakemusten käsittelyssä. Haasteita tunnistettiin maahanmuuttajien kielitaidon kartoitusten toteutuksessa. Hakijoilta testattiin esimerkiksi vain suullinen kielitaito.

Aivan kaikki eivät siirtäneet pääsy- ja soveltuvuuskokeita tai haastatteluita etänä toteutettaviksi. Vajaa neljännes vastaajista kertoi, että prosessi toteutettiin joko normaalisti turvavälit ja turvallisuusohjeet huomioiden, tai siten, että osa valinnoista toteutettiin etänä ja osa pienryhmissä. Toimintatapojen muutoksista kerrottiin esimerkiksi, että joissain paikoissa hakijoilta pyydettiin videoesittelyjä, hakijoilla teetettiin ennakkotehtäviä ja haastattelu korvattiin ansioluetteloiden lähettämisellä.

"Haastattelut suurelta osin etänä, pääsy-ja soveltuvuuskokeita turvavälit huomioiden sekä useissa pienemmissä ryhmissä."

"SOTE-PT -koulutukseen ei maalis-toukokuun aikana pystytty järjestämään soveltuvuuskoetta. Sittemmin siirryttiin järjestämään soveltuvuuskoe etänä. Pelkästään etänä tehty soveltuvuuskoe ei ollut toimiva, joten siirryttiin hybridiversioon, joka on parempi."

"Kysymykset/kirjallinen osuus webrobol -kyselyllä ja haastattelut teams tai whatsapp -puhelu."

4.2 Vaikutukset opintopolkuihin, opintojen etenemiseen ja oppimistuloksiin

Vaikutukset henkilökohtaistamiseen

Epidemia aiheutti viivettä henkilökohtaisten osaamisen kehittämissuunnitelmien (HOKS) päivittämiseen 60 prosentilla koulutuksen järjestäjistä. Vajaa puolet (46 %) koulutuksen järjestäjistä kertoi HOKSien laatimisessa ilmenneen viivettä epidemian vuoksi. Lähes yhtä moni kertoi viiveen koskeneen HOKSien ensikertaista hyväksymistä. (Kuva 47.)

Kuva 47. Arviot koronakriisistä johtuvien toimenpiteiden ja rajoitusten vaikutuksista henkilökohtaistamiseen

HOKSien laatimiseen ja päivittämiseen ovat avovastausten mukaan vaikuttaneet nopea etäopetukseen siirtyminen ja siitä johtuneet järjestelyt. Opiskelijoita on myös paikoin ollut vaikeampi tavoittaa HOKS-keskusteluihin, ja teknisenä haasteena on ollut esimerkiksi allekirjoitusten saaminen. Toisilla on ollut sähköinen allekirjoitus käytössä jo ennen epidemiaa, mutta allekirjoituksia on paikoin pyydetty postitse. Yksittäistapauksissa viivästykseen ovat vaikuttaneet opettajien lomautukset. Yksittäisissä vastauksissa kuvattiin myös toimintatapoja, joilla on pyritty vastaamaan tarpeeseen. Näitä ovat muun muassa tehostettu seuranta ja etäyhteyksien tehokas käyttö sekä opiskelijoiden orientaatioon panostaminen.

> *"HOKSit ovat meille tärkeä toimintaa ohjaava työkalu, joten niiden laatimisessa ja päivittämisessä on otettu koronakriisin aikana käyttöön erilaisia keinoja kuten puhelimitse ja digitaalisia välineitä hyödyntäen tehtävät päivitykset. Osan opiskelijoista luona on myös käyty tai opiskelija on tullut oppilaitokseen HOKS-tapaamiseen, jos päivitystarvetta ei ole muutoin saatu hoidettua."*

> *"HOKSien laadinta on sujunut jouhevasti koronasta huolimatta. Olemme panostaneet aloittaviin opiskelijoihin orientaatiojaksojen toteuttamisella sekä varmistaneet näyttöjen toteuttamisen valmistumisten turvaamiseksi."*

Vastaajista 95 % kertoi, että HOKSeja on jouduttu muuttamaan koronakriisin takia. Avovastausten mukaan useimmiten päivitykset liittyivät työpaikalla toteutuvan oppimisen muutoksiin ja keskeytymisiin ja näyttöympäristöjen muuttamiseen tai näyttöjen siirtämiseen. Näyttöjä siirrettiin paitsi oppilaitoksiin myös etänä toteutettaviksi. Myös työelämäjaksoja siirrettiin paikoin oppilaitoksen tiloihin. Oppisopimusopiskelijoilla muutoksiin vaikuttivat myös lomautukset.

Hyvin usein vastauksissa kuvattiin, että osaamisen hankkimisen järjestystä oli muutettu: esimerkiksi oli siirrytty tekemään yhteisiä tutkinnon osia tai opintoja, joissa etäopinnot ovat mahdollisia. Toisilla muutos on tarkoittanut työvaltaiseen opiskeluun siirtymistä. Tutkinnon osien muutosten lisäksi tavoitteita on muutettu;

tavoite koko tutkinnon suorittamisesta on voitu vaihtaa osatutkintotavoitteeksi. Hybridimalliin siirryttäessä opetuksen muutokset ovat aiheuttaneet muutoksia HOKSiin. Muutokset ovat koskeneet myös opiskelijoiden tuen ja erityisen tuen tarpeiden uudelleen arviointeja. HOKSeja on päivitetty myös siksi, että osalla opiskelijoista etäopiskelun edellyttämät opiskeluvalmiudet ovat olleet riittämättömät eivätkä heidän opintonsa ole edenneet HOKSin mukaisesti. Tässä yhteydessä useat vastaajat toivat jo esiin, että opiskelijoiden kannalta muutos on tarkoittanut myös opintojen pitkittymistä.

> *"Päivitystä tehty HOKSeihin esimerkiksi siksi, että ei ole voinut aloittaa työpaikalla tapahtunutta oppimista tai se on keskeytynyt. Näyttöympäristöjä jouduttu muuttamaan oppilaitosympäristöön. Osaamisen hankkimisen järjestystä on osin jouduttu muuttamaan (esim. etäopintojen aikana)."*
>
> *"Joillakin opiskelijoilla koulutussopimuspaikka on lähtenyt alta ja opinnot on pitänyt suunnitella toisin. Pääasiassa opiskelijat ovat siirtyneet suorittamaan verkko-opintoina jonkin toisen tutkinnon osan tai yhteisten tutkinnon osien opintoja, kunnes uusi koulutussopimuspaikka on löytynyt."*
>
> *"Opiskeluajan jatkaminen joissain tapauksissa, näyttöjen suoritustapoja on jouduttu mukauttamaan. Arviointi osin poikkeuslain perusteella (ei julkinen tilanne)."*

Koulutuksen järjestäjistä 84 % arvioi, että koulutuksen järjestäjä on voinut antaa riittävästi ohjausta ja tukea mahdollisiin opiskelusuunnitelmien muutoksiin.

Opiskelijat ovat saaneet riittävästi ohjausta ja tukea mahdollisiin opiskelusuunnitelmien muutoksiin (n= 100)

Kuva 48. Koulutuksen järjestäjien arviot siitä, ovatko opiskelijat saaneet riittävästi ohjausta ja tukea mahdollisiin opiskelusuunnitelmien muutoksiin

Vaikutukset opintojen ja tutkinnon suorittamisen etenemiseen

Koulutuksen järjestäjistä vain 31 % kertoi, että opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen ovat edenneet suunnitellussa aikataulussa. Vastaavasti 69 % vastaajista kertoi, että poikkeusaika on aiheuttanut viivästyksiä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan osaamispisteiden ja suoritettujen tutkintojen prosentuaalista eroa suhteessa niin sanottuun normaaliaikaan. Kaikki vastaajat eivät osanneet arvioida eroa. Keskimäärin viivästystä arvioitiin olleen 20 %, mutta vaihteluväli oli suuri. Yksi vastaaja kertoi, että suorituksia on noin 80 prosenttia vähemmän, kun pienimmillään ero suoritusten määrässä on neljä prosenttia. Kuten moni vastaaja nosti esiin, opiskelijakohtaiset erot ovat myös suuria. Osa erotteli eron osaamispisteiden määrässä ja valmistuneiden tai tutkinnon suorittaneiden määrässä. Esimerkiksi opiskelijamäärään suhteutettu osaamispistemäärä oli pudonnut 18 % edellisvuoteen verrattuna ja valmistuneiden määrä 23 %. Yksi vastaaja kertoi suoritettujen tutkintojen ja osaamispisteiden määristä, että perustutkintoja suoritettiin noin 20 %

vähemmän ja ammatti-/erikoisammattitutkintoja noin 15 % vähemmän kuin vuonna 2019 ja osaamispisteitä kertyi noin 12 % vähemmän kuin edellisenä vuonna.

> *"Mm. näytöt ovat viivästyneet, kun TJK-jaksoja on jouduttu siirtämään tai perumaan. Muuttujia on niin paljon, että tätä on mahdoton laskea prosentuaalisesti. Nyt on esim. suoritettu eri opintoja kuin normaalisti ja syksyllä on taas koronasta huolimatta pyritty järjestämään korvaavia näyttömahdollisuuksia, joten myös vertailuajankohdan rajaaminen on mahdotonta. Luku ei olisi missään määrin luotettava."*

> *"Osuuksia ei voi arvioida, mutta lähiopetusta on jouduttu lykkäämään ja työharjoittelua vastaavasti aikaistamaan. Tämä saattaa myöhemmin näkyä hitaampana oppimisena?"*

> *"Oppisopimus = 40%. Oppisopimuskoulutuksessa on ollut haasteita kokeiden suorittamisessa. Arvioijia ei ole sallittu tulla työpaikalle, eikä digitaalisiin arviointeihin ole ollut aikaa + että monet opiskelijat on lomautettu kokonaan tai osittain."*

> *"Tietyillä aloilla koronan vaikutukset suuremmat ja koska koulutus- ja oppisopimukset keskeytyivät ja siirtyivät, niillä oli viivästymisen vaikutusta valmistumisen aikataluihin. Mm. palvelualat, liikunta-ala, tekniikan alat mm. leko."*

> *"Viivästymiä opintoihin on tullut runsaasti (joka viidennellä, tai jopa joka neljännellä opiskelijalla), koronan vuoksi tavoittamattomissa oli elokuussa 2020 n. 7 % opiskelijoista: opiskelijoille pitää tehdä uusi suunnitelma, miten opinnot etenevät. Yhteisten tutkinnon osien kanssa on myös tarvetta erityyppisille toteutuksille, sillä verkko-opinnot eivät kaikilla edisty. Koulutussopimus- ja oppisopimusmuutoksia."*

Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin omien opiskelijoiden opintojen etenemisestä. Kysymyksen asettelu ja tulokulma eroavat koulutuksen järjestäjiin, eivätkä vastaukset siten ole suoraan verrattavissa koulutuksen järjestäjiltä koottuun tietoon. Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=430) 7 % arvioi, että opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen ovat edenneet aikataulussa. Vastaajista yli kolmannes (35 %) arvioi, että yksittäisillä opiskelijoilla opinnot ja tutkinnon suorittaminen eivät ole edenneet aikataulun mukaan. Vastaajista 36 % arvioi, että aikataulussa on tapahtunut viivästyksiä joidenkuiden opiskelijoiden kohdalla. Sen sijaan 16 % vastaajista arvioi, että viivästyminen koskettaa suurta osaa opiskelijoista. (Kuva 49.)

Kuva 49. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn osallistuneiden arviot omien opiskelijoiden opintojen etenemisestä. "Ovatko opiskelijoiden opinnot ja tutkinnon suorittaminen edenneet suunnitellussa aikataulussa?"

Opiskelijoita pyydettiin arvioimaan koronavirustilanteen aiheuttamien poikkeusjärjestelyiden vaikutuksia opintoihin, opintosuunnitelmiin ja heidän saamaansa tukeen. Noin puolet (49 %) vastaajista kertoi, että heidän opintosuunnitelmaansa oli tullut muutoksia. Vastaajista 66 % koki, että opinnot ovat edenneet hyvin

poikkeusaikana. Vastaavasti 21 % koki, etteivät opinnot olleet edenneet hyvin. Opiskelijoista 63 % kertoi, että heillä on ollut tarvittaessa mahdollisuus saada oppilaitokselta tukea opintosuunnitelman muutokseen. Vastaavasti 11 % koki, ettei heillä ole ollut tällaista mahdollisuutta. 59 % koki, että heillä on myös poikkeusjärjestelyjen aikaan ollut mahdollisuus opinto-ohjaukseen, ja vastaavasti 10 % koki, ettei tällaista mahdollisuutta ole ollut.

Kuva 50. Opiskelijoiden arviot opintojen etenemisestä. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opiskelijoista 22 % kertoi, että työssäoppiminen on keskeytynyt, ja 27 % vastasi, että heidän ei ole ollut mahdollista antaa ammattiosaamisen näyttöjä. Vastaajista 6 % ilmoitti, että heidän oli ollut tarkoitus valmistua syksyn 2020 aikana mutta he eivät valmistuneet koronan vaikutettua tilanteeseen. (Kuva 51.) Vaikutuksia työelämässä oppimiseen ja näyttöihin avataan koulutuksen järjestäjien näkökulmasta lisää luvussa 4.4.

Kuva 51. Opiskelijoiden arviot koronarajoitusten vaikutuksista näyttöihin ja työssäoppimiseen. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Vaikutukset keskeyttämiseen

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 67 % arvioi, että koronakriisi on lisännyt keskeyttämisiä ainakin vähän (Kuva 52). Tulos on saman suuntainen AMKE:n syyskuussa toteuttaman kyselyn tulosten kanssa[9]. Käytetty asteikko oli vain hyvin suuntaa antava, mutta sen perusteella voidaan päätellä, että loppuvuodesta 2020 kriisi ei koulutuksen järjestäjien arvioimana ollut vaikuttanut keskeyttämisiin merkittävästi. Neljä monialaista

[9] AMKE ry:n kysely ammatillisen koulutuksen johdolle 7.–16.9.2020, n=50

koulutuksen järjestäjää kertoi keskeyttämisten jopa vähentyneen. Ne koulutuksen järjestäjät, jotka kertoivat, ettei epidemia ole vaikuttanut keskeyttämisiin, olivat useimmin pieniä ja yksialaisia, ja mukana oli myös useampi pääosin aikuiskoulutusta tarjoava koulutuksen järjestäjä.

Kuva 52. Koulutuksen järjestäjien arviot vaikutuksista opintojen keskeyttämiseen

Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=431) lähes puolet (44 %) arvioi, että koronakriisi ei ole vaikuttanut omien opiskelijoiden opintojen keskeyttämiseen mitenkään. Vastaajista 23 % arvioi, että koronakriisi on lisännyt keskeyttämisiä vähän, ja viidesosa vastaajista (21 %) ei osaa sanoa, onko koronakriisi vaikuttanut opiskelijoiden opintojen keskeyttämisiin.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista 39 % kertoi, ettei opiskelijoilta jäänyt tavoittamatta syksyn 2020 aikana. 40 % vastaajista kertoi, että tavoittamatta jäi yksittäisiä, 14 % arvioi määrän olleen "jonkin verran" ja kolme prosenttia arvioi, että opiskelijoilta jäi tavoittamatta "huomattavasti".

Opiskelijakyselyyn vastanneista 20 % oli harkinnut opintojensa keskeyttämistä koronaviruspandemian poikkeusjärjestelyiden vuoksi. Ennen vuotta 2020 aloittaneista suurempi osuus, 23 %, vastasi harkinneensa keskeyttämistä. Syksyllä 2020 aloittaneista pienempi osuus, 14 %, vastasi näin. Vastanneissa oli mukana myös niitä, jotka kertoivat avovastauksessa jo keskeyttäneensä, laittaneensa opinnot tauolle tai vaihtaneensa koulutuksen järjestäjää petyttyään etäopetukseen edellisellä koulutuksen järjestäjällä. Keskeyttämisen harkinta oli tilastollisesti yhteydessä siihen, oliko opiskelija kokenut, että opettajiin oli ollut helppo olla yhteydessä. Avovastauksissa opiskelijat voivat kuvata tarkemmin tilannettaan ja perusteita, jotka ovat moninaisia.

Taloudelliset syyt keskeyttämisen taustalla liittyvät osalla siihen, että aikuiskoulutustuki päättyy, kun opinnot viivästyvät. Taloudellisiin syihin liittyvät vastaukset, joissa opiskelija ei näe opintolainalla opiskelua motivoivana, sillä velka kasaantuu, ja kun opintoja ei koeta hyödyllisiksi, näyttäytyy töihin meno tai toimeentulotuelle siirtyminen parempana vaihtoehtona. Jotkut taas eivät halunneet käyttää opintovapaata opintoihin, joiden ei koeta hyödyttävän itseä ja tulevaisuuden suunnitelmia. Osa pohti töihin paluuta opintojen sijaan taloudellisen tilanteen heikentymisen takia, varsinkin kun opiskelualan työnäkymät ovat heikot. Yksi vastaaja kertoi, ettei hän ehtinyt valmistua kotoutumisajalla, sillä työssäoppiminen jäi kesken. **Heikentynyt työllisyystilanne** omalla alalla nousee monissa vastauksissa esiin keskeyttämisen harkinnan syynä, etenkin jos käytännön taitojen harjoittamiseen ei ole tarjoutunut mahdollisuuksia tai työssäoppimis- tai oppisopimuspaikkaa ei ole löytynyt. Jotkut vastaajat olivat alkaneet pohtia, onko ala sittenkään oikea. Epämotivoivana tekijänä mainittiin myös, että vaikka opinnot ovat jääneet tavoitteista, opiskeluaikaa ei ole voinut pidentää, mutta tavoitteita on vain karsittu. "Hanskat tiskiin" -pohdintoja on joissain vastauksissa, joissa kerrotaan, että opinnot ovat jo niin jäljessä, ettei kannata edes yrittää jatkaa.

Osa kokee etäopinnot liian raskaina. Näissä vastauksissa on mukana yksilöitä, jotka nostavat esiin, ettei oppimisvaikeuksia ole otettu riittävällä tavalla huomioon, tai että mielenterveyskuntoutujan näkökulmasta tilanne on vaikeuttanut masennusta ja voimat ovat koetuksella, tai tehtäviä on vain liikaa suhteessa omaan jaksamiseen. Yksi vastaaja kertoo, kuinka viive käytännön harjoittelussa on aiheuttanut opintojen loppusuoralla paineita, ja pelko mennä näyttöön on suuri.

> *"Puolen vuoden siirto ja 3 näyttöä rästissä. Ei tätä kukaan jaksa."*
>
> *"Olen miettinyt oppilaitoksen vaihtoa, koska -haluaisin, että saisin parempaa henkilökohtaista opinto-ohjausta opinnoissa etenemiseen. Haluaisin, että oppilaitos miettisi paremmin, miten voisi joustaa koronasta johtuvia opintojen siirtymisiä/työssäoppimisjaksoja jne. Mitä oppilaitos/ opettajat/ yhteiskunta tekevät poikkeusaikana käytännössä, jotta opinnot etenevät? Vastaus ei voi olla, että kurssi tai harjoittelu siirtyy tai jokin käytännön harjoite jää tekemättä tai siirtyy tulevaisuuteen."*
>
> *"Etäopinnot kävivät keväällä erittäin raskaaksi, joka vaikutti paljon mielialaani. Syyslukukaudella olen saanut enemmän tukea koululta, mutta olen opinnoissa jäljessä ja joskus tuntuu, että keskeyttäminen on parempi vaihtoehto."*

Vaikutukset opintoihin ja oppimistuloksiin

Koulutuksen järjestäjistä suuri osa (82 %) arvioi, että opiskelijoiden opintosuoritukset ovat vähentyneet ainakin vähän koronavirusepidemian aikana. Vajaa viidennes ei tunnistanut kyselyhetkellä vaikutuksia suorituksiin. Kaksi kolmasosaa (64 %) arvioi, että oppimistulokset ovat heikentyneet, ja noin joka kymmenes ei osannut arvioida.

Kuva 53. Vaikutukset opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin koulutuksen järjestäjien arvioimana

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin erikseen negatiivisia ja positiivisia vaikutuksia opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin (Kuvat 54 ja 55). Suuri osa tunnistaa opintosuoritusten vähentyneen (87 %) ja opintosuoritusten heikentyneen (85 %) ainakin yksittäisillä opiskelijoilla. Silti suuri osa tunnistaa (61 %), että käytössä olleet järjestelyt ovat soveltuneet ainakin yksittäisille opiskelijoille perinteistä opetustyyliä paremmin. Vastaajista 40 % arvioi, että yksittäiset opiskelijat tulevat tarvitsemaan pitkäaikaista lisätukea opinnoissaan koronan jälkeen, ja 43 % arvioi, että omista opiskelijoista useat tai suuri osa tulee tarvitsemaan pitkäaikaista lisätukea opinnoissaan koronan jälkeen.

Kuva 54. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset poikkeusjärjestelyiden negatiivisista vaikutuksista opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin

Kuva 55. Opetus- ja ohjaushenkilöstön näkemykset poikkeusjärjestelyiden positiivisista vaikutuksista opiskelijoiden opintosuorituksiin ja oppimistuloksiin

Negatiivisia vaikutuksia tarkensi 78 vastaajaa. Vastaajat arvioivat, että poikkeusjärjestelyt ovat vaikuttaneet negatiivisesti esimerkiksi erityisen tuen opiskelijoihin ja opiskelijoihin, joilla on ollut arjen hallinnassa haasteita jo ennen poikkeusjärjestelyitä. Yhtä lailla haasteet ovat kohdistuneet myös maahanmuuttajaopiskelijoihin, joiden on ollut haastavaa osallistua etäopetukseen kielitaidon puutteen tai puutteellisten laitteiden vuoksi. Yksittäisillä opiskelijoilla opintojen suorittaminen on vaikeutunut kädentaitoja vaativissa opinnoissa, sillä opintoihin kuuluneet työharjoittelut on jouduttu perumaan ja kädentaitoja vaativia opintoja on ollut mahdotonta toteuttaa etäopetuksena.

> *"Ammatillinen koulutus / tekniikan ala, raksa, infra logistiikka. Näissä ryhmissä on valtava joukko opiskelijoita, jotka ovat opiskelleet yläkoulun pienryhmissä, vahvasti tuettuna. Heillä ei ole olemassa olevia oppimisen valmiuksia etätyöskentelyyn. Se mitä opiskelijoilta nyt vaaditaan, on heille hyvin usein mahdotonta ja hyvin vierasta. Heillä ei ole kokemusta / historiaa omaehtoisesta opiskelusta, jossa tarvitaan hyvää itseohjautuvuutta. Tämä on täysin ymmärrettävää, joka tulee ottaa huomioon poikkeusjärjestelyjen negatiivisia vaikutuksia pohtiessa. Opiskelijat eivät yleisesti ole 'ei motivoituneita' 'välinpitämättömiä' ym. muilla negatiivisilla adjektiiveilla kuvattuja, heillä vain ei ole olemassa tähän poikkeusjärjestelyn suorittamiseen olemassa olevia valmiuksia."*

Positiivisia vaikutuksia tarkensi 61 vastaajaa. Näistä moni perusteli, miksi positiivisia vaikutuksia ei ole omalla alalla ja opiskelijoissa tunnistettavissa. Kuitenkin poikkeusjärjestelyjen nähtiin useammin soveltuvan

esimerkiksi aikuisille, kotona paremmin keskittymään pystyville ja ryhmässä sosiaalisesti aroille opiskelijoille. Myös "työmoraali" oli parantunut osalla opiskelijoista.

Opiskelijakyselyyn vastanneista reilu viidennes (21 %) koki saaneensa huonompia arvosanoja, ja 34 % vastaajista kertoi, että heille on poikkeusjärjestelyjen johdosta kertynyt vähemmän opintosuorituksia.

Kuva 56. Opiskelijoiden arviot vaikutuksista opintosuorituksiin. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opiskelijoista 43 % tunnisti, että heidän ammatillinen osaamisensa on jäänyt heikommaksi poikkeustilanteen vaikutuksesta. Viidennes (20 %) koki, että koronatilanne vaikuttaa heidän jatko-opiskelumahdollisuuksiinsa heikentävästi, ja 37 % vastaajista koki, että koronatilanne on heikentänyt heidän työllistymismahdollisuuksiaan jatkossa. Turun yliopiston kesällä 2020 toteuttamaan kyselyyn osallistuneista valmistumisvaiheessa olevista opiskelijoista 33 % uskoi, että mahdollisuudet työllistyä ovat heikommat. 43 % ei uskonut, että poikkeustilanteella on paljon merkitystä. 20 % ei osannut sanoa. 4 % uskoi mahdollisuuksien olevan paremmat. Samaan kyselyyn vastanneista joka kolmas (34%) ammattiin valmistuvista ei uskonut työllistyvänsä alalleen lainkaan, naisista suurempi osa, 37 %.[10] Vastaajajoukko on kyselyissä eri, joten lukuja ei voi suoraan verrata keskenään. Nyt toteutetun kyselyn tulokset kuitenkin havainnollistavat, etteivät mielikuvat tulevaisuudesta ole ainakaan parantuneet koronatilanteen edettyä. Heikoimmat arviot antoivat ennen vuotta 2020 aloittaneet.

Kuva 57. Opiskelijoiden arviot koronan vaikutuksista työllistymismahdollisuuksiin jatkossa

[10] Turun yliopisto, INVEST: https://bit.ly/korona2aste

Kuva 58. Opiskelijoiden arviot ammatillisen osaamisen kehittymisestä

4.3 Valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen

Luvussa kuvataan opiskelijoiden ja henkilöstön valmiuksia etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen, minkä lisäksi kuvataan käytössä olleita välineitä ja yhteyksiä.

Opiskelijoilta kysyttiin näkemyksiä siitä, miten etäopetukseen siirtyminen onnistui kevään 2020 jälkeen. **Ammatillisen koulutuksen opiskelijakyselyyn vastaajista 65 % oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä väittämästä "siirtyminen etäopetukseen syksyllä sujui oppilaitoksessani hyvin".** Vastaavasti 20 % oli väittämän kanssa jossain määrin tai täysin eri mieltä. Vastaajista 7 % ei osannut sanoa. Mukana on avovastausten mukaan myös opiskelijoita, jotka eivät olleet etäopetuksessa syksyllä. Vastaajista 39 % oli vähintään jossain määrin samaa mieltä väittämästä "siirtyminen etäopetukseen syksyllä sujui oppilaitoksessani paremmin kuin keväällä". Vastaavasti 12 % oli vähintään jossain määrin eri mieltä väittämän kanssa. Vastaajista 35 % ei osannut ottaa kantaa väittämään. Näistä vastaajista noin 70 % oli aloittanut opintonsa vasta syksyllä 2020. Jos tarkastellaan vain niitä opiskelijoita, jotka olivat aloittaneet ennen syksyä 2020, yli puolet (52 %) koki, että etäopetukseen siirtyminen sujui paremmin kuin keväällä, ja 16 % oli täysin tai jossain määrin eri mieltä. (Kuva 59.)

Kuva 59. Opiskelijoiden arviot etäopetukseen siirtymisestä syksyllä 2020. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opiskelijoiden valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen

Valtaosa koulutuksen järjestäjistä (93 %) oli tunnistanut opiskelijoilla puutteita valmiuksissa etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen ainakin vähän. Merkittäviä haasteita tunnisti kuitenkin vain 10 % vastaajista.

Kuva 60. Opiskelijoiden valmiudet etäopiskeluun ja digitalisaation hyödyntämiseen koulutuksen järjestäjien arvioimana

Koulutuksen järjestäjien kuvaamat puutteet opiskelijoiden valmiuksissa etäopiskeluun liittyivät usein siihen, ettei opiskelijoilla ole ollut riittäviä valmiuksia itsenäiseen opiskeluun ja itseohjautuvuuteen ja että opiskelijat ovat usein tottumattomia etäopetukseen. Myös opiskelussa tarvittavien digitaalisten välineiden käyttötaidot nostettiin esiin osaamispuutteena osassa vastauksista. Useampi tunnisti riskiryhmäksi maahanmuuttajataustaiset, joilla on voinut olla digitaitojen lisäksi haasteita myös kielen takia. Jotkut tunnistivat haasteita erityisesti iäkkäämmillä, ja moni nosti esiin opiskelijat, joilla on erityisen tuen tarve. Odotetusti myös useampi koulutuksen järjestäjä kertoi, että haasteet keskittymisessä ja elämänhallinnassa ovat voineet korostua etäopetuksen aikana, mukaan lukien vuorokausirytmin sekoittuminen. Useampi kertoi tässä yhteydessä tarjotusta tuesta tai tuen tarjonnan lisäämisestä kevään akuutin tilanteen jälkeen. Yhtä lailla nostettiin esiin, etteivät kaikki opiskelijat pyydä apua ja että opettajilla on iso vastuu kysellä kuulumisia ja ohjata henkilökohtaisesti. Toisaalta moni vastaaja kertoi, että vähintäänkin alkuongelmien jälkeen etäopetus on toiminut varsin hyvin.

> *"Kaikkien kanssa etäopetus saatiin toimimaan, joillakin opetuksen osa-alueilla parhaimmillaan jopa vertailukelpoisesti lähiopetuksen kanssa. Opiskelijoiden valmiudet ja omien etäopiskeluvälineiden laatu ja kehittyneisyys kuitenkin vaihtelivat. Lisäksi jouduttiin toteamaan, että ydinosaamisen osalta laadukasta opetusta ei pitemmän päälle ole mahdollista toteuttaa etäjärjestelyin."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön valmiudet etäopetukseen ja etäohjaukseen

Koulutuksen järjestäjistä 67 % arvioi, että henkilöstön valmiudet etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin siirtymiseen olivat hyvät tai erittäin hyvät. Vain neljä prosenttia arvioi valmiudet heikoiksi.

Kuva 61. Koulutuksen järjestäjien arviot henkilöstön valmiuksista etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin siirtymiseen

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin omaa arviota valmiuksista. Kyselyn tuloksia ei voi suoraan verrata, sillä järjestäjät arvioivat keskimäärin oman henkilöstön valmiuksia, eikä henkilöstön vastaajajoukko kata kaikkia koulutuksen järjestäjiä. Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista 40 % arvioi, että omat valmiudet siirryttäessä etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin keväällä 2020 olivat hyvät. Vastaajista 11 % arvioi valmiuksien olleen erittäin hyvät. Kolmannes vastaajista (33 %) arvioi, että valmiudet eivät olleet heikot eivätkä hyvät, ja 16 % koki valmiuksien olleen vähintään heikot. (Kuva 62.)

Kuva 62. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot valmiuksistaan siirryttäessä etäopetukseen ja sen mukaisiin opetustapoihin

Koulutuksen järjestäjien kyselyyn vastanneista (n=101) 92 % kertoi, että koronavirusepidemia on nostanut esiin opetus- ja ohjaushenkilöstön täydennyskoulutustarpeita. Avovastauksissa (n=93) nousi esiin täydennyskoulutustarpeita, joissa toistuivat useimmin järjestelmien ja laitteiden käytön rinnalla digitaidot, -menetelmät, -osaaminen, pedagogiikka tai verkkopedagogiikka ja verkko-opetusmateriaalit. Opetuksessa ja ohjauksessa tarvittavien digitaitojen lisäksi nousivat esiin etäjohtamisen osaaminen ja vuorovaikutustaitojen kehittäminen. Moni nosti esiin erilaisten oppijoiden huomioimisen, ja syrjäytymisvaarassa olevien opiskelijoiden etänä tukemisen ja ohjauksen erityisinä täydennyskoulutuksen tarpeina. Osa toi esiin, että koulutustarpeeseen on jo jossain määrin vastattu ja että jakokoulutusta on tulossa.

"On-line opetuksen toteuttaminen ja valmistelut, soveltuvan oppimateriaalin laatiminen."

"Digikoulutustarpeita, joita on myös toteutettu. Tarpeita on myös ollut osaamisen hyödyntämisen ratkaisuiden löytämisessä uudessa tilanteessa sekä uusien käytänteiden hiomista."

"Etänä tapahtuvaan opiskelijan tuleen ja ohjaukseen, etäopetuksen pedagogisiin ratkaisuihin sekä erilaisten digitaalisten välineiden käyttöön. Tukea tarvitaan pedagogiikan siirtämisessä lähiopetuksesta etäopetukseen."

"Osaaminen hybridiopetuksen toteutuksessa, digipedagogiikassa ja järjestelmien käytössä."

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista 91 % koki osaamisensa lisääntyneen etäopetuksen mukaisissa opetustavoissa: 54 % arvioi, että oma osaaminen on lisääntynyt hieman, ja 37 % koki, että oma osaaminen on lisääntynyt paljon. Vastaajista 89 % arvioi, että oma digitaalinen osaaminen esimerkiksi käytettävien laitteiden ja sovellusten osalta on lisääntynyt: 57 % arvioi digitaalisen osaamisensa lisääntyneen hieman, ja 32 % arvioi digitaalisen osaamisensa lisääntyneen paljon. Kymmenesosa (11 %) arvioi, että oma osaaminen käytettävien laitteiden ja sovellusten suhteen ei ole muuttunut.

Vastaajista 41 % arvioi, että oma osaaminen on lisääntynyt hieman etäopetuksen aikaisessa arvioinnissa. Hieman yli kymmenes (13 %) arvioi osaamisensa lisääntyneen paljon. Kuitenkin yli kolmannes vastaajista (38 %) koki, että oma osaaminen ei ole muuttunut. Vastaajista yli puolet (51 %) arvioi oman osaamisensa lisääntyneen etäopetuksen aikana opiskelijoiden ohjauksen suhteen. Yli viidesosa (23 %) arvioi, että oma osaaminen on lisääntynyt paljon. Yhtä suuri osuus vastaajista (23 %) ilmoitti, ettei oma osaaminen opiskelijoiden ohjauksessa ole muuttunut etäopetuksen aikana. (Kuva 63.)

Kuva 63. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot oman osaamisen tilanteesta ja kehittymisestä koronavirusepidemian aikana

Opiskelijakyselyyn vastanneista 60 % koki, että heidän opettajillaan on ollut riittävät valmiudet etäopetuksen toteuttamiseen, ja 58 % koki, että heidän opettajillaan on ollut riittävät valmiudet etäohjauksen toteuttamiseen. Vastaavasti 28 % vastaajista koki, ettei heidän opettajillaan ole ollut riittäviä valmiuksia etäopetuksen toteuttamiseen, ja 25 % koki, että opettajilla ei ole ollut riittäviä valmiuksia etäohjauksen toteuttamiseen. **Lisäksi 77 % vastaajista koki, että opettajiin on ollut helppo ottaa yhteyttä etäopetuksen aikana,** 16 % oli eri mieltä. (Kuva 64.) Luku on samansuuntainen kuin Turun yliopiston valmistuville opiskelijoille suunnatussa kyselyssä, jossa 80 % ammatillisista opiskelijoista koki, että opettajiin on ollut helppo olla yhteydessä.[11]

[11] Kyselyssä oli kyllä-ei-vaihtoehto. Turun yliopisto, INVEST: https://bit.ly/korona2aste

Kuva 64. Opiskelijoiden arviot opettajien valmiuksista. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Käytettävissä olevat laitteet, sovellukset ja yhteydet

Noin neljännes koulutuksen järjestäjien vastaajista mainitsi erikseen ongelmana, ettei kaikilla opiskelijoilla ole ollut omaa tietokonetta käytössä. Jotkut nostivat esiin myös käytössä olevien laitteiden kirjavuuden ja etäyhteyksien toimivuusongelmat. Pienempi osa koulutuksen järjestäjistä kertoi vastauksessaan, että opiskelijoille on voitu lainata koneita koulusta. Koska asiaa ei kysytty koulutuksen järjestäjiltä erikseen, avovastaukset antavat siitä vain karkean kuvan. Laitteiden ja yhteyksien toimivuutta ja riittävyyttä kysyttiin opiskelijakyselyssä ja opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä.

Opiskelijakyselyyn vastanneista 75 % koki, että heillä oli riittävät välineet etäopetukseen osallistumiseen, ja 16 prosenttia arvioi, että omat välineet eivät olleet riittäviä. Keväällä 2020 Karvin toteuttamaan kyselyyn vastanneista 87 % kertoi omaavansa riittävät välineet poikkeusajan opiskeluun ja pienempi osuus (8 %) oli selkeämmin eri mieltä[12]. Nyt toteutetun kyselyn vastaajista vajaa viidennes kertoi, ettei oppilaitoksesta saa tarvittaessa käyttöön välineitä etäopetukseen osallistumiseen. Vastaajista 28 % ei tiennyt, onko välineitä mahdollista saada käyttöön tarvittaessa, eli asiaa ei ilmeisesti ole tarvinnut pohtia. Opiskelijoista 13 % ei kokenut, että käytössä olevat ohjelmat ja applikaatiot soveltuisivat hyvin etäopetukseen, mutta 74 % opiskelijoista oli kuitenkin tyytyväisiä. 13 %:lla opiskelijoista oli ongelmia verkkoyhteyden kanssa. 82 % opiskelijoista koki, että opiskelija voi olla opetuksen aikana reaaliaikaisesti yhteydessä, ja 8 %:lla oli selkeämmin tässä ongelmia. (Kuva 65.)

[12] Karvi 2020: https://karvi.fi/app/uploads/2020/12/Poikkeustilanteen-vaikutusten-arviointi-tulokset.pdf

Kuva 65. Opiskelijoiden arviot käytettävissä olevien välineiden ja laitteiden toimivuudesta ja riittävyydestä. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn vastanneiden näkemykset jakautuivat sen osalta, onko opiskelijoilla riittävät välineet etäopetukseen osallistumiseen: 47 % oli vähintään jossain määrin eri mieltä sen, 46 % näki välineiden olevan riittävät. Opettajista 29 % kertoi, ettei oppilaitoksesta ole saanut tarvittaessa välineitä lainaksi. Osuus on siten hieman opiskelijakyselyn vastaajia suurempi mutta samoissa mittasuhteissa, sillä opiskelijoissa oli enemmän niitä, jotka eivät tienneet saako välineitä käyttöön. Vastaajista 75 % kertoi, että työnantaja on tarvittaessa tarjonnut opetus- ja ohjaushenkilöstölle välineet etäopetuksen ja ohjauksen toteuttamiseen, ja 15 % vastaajista oli vähintään jossain määrin eri mieltä. (Kuva 66.)

Kuva 66. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot käytettävissä olevien välineiden ja laitteiden toimivuudesta ja riittävyydestä

4.4 Etäopetukseen siirtymisen vaikutukset oppimisympäristöihin, pedagogisiin järjestelyihin ja arviointiin

Luvussa esitellään etäopetukseen siirtymisen tuomia muutoksia oppimisympäristöihin, pedagogisiin järjestelyihin ja arviointiin, ja teema kattaa myös työpaikalla järjestettävän koulutuksen ja osaamisen hankkimisen ja näyttöjen järjestämisen.

Suurimmat haasteet etäopetukseen siirtymisessä ja muutos pedagogiseen ajatteluun

Koulutuksen järjestäjien kertoman mukaan (n=97) suurimpana haasteena nähtiin etäopetukseen siirtymisessä se, että muutos tuli niin nopeasti. Akuuteinta oli kouluttaa ja päivittää henkilöstön teknisiä sekä digi- ja etäpedagogisia taitoja, sillä osaaminen näissä asioissa on ollut vaihtelevaa. Myös opiskelijoiden erilaiset käytössä olleet välineet ja laitteet toivat itsessään haasteita.

Opetusmateriaalia ja sisältöjä on jouduttu tuottamaan nopealla aikataululla. Koulutuksen järjestäjät ovat olleet hieman eri asemassa sen suhteen, paljonko verkkosisältöjä ja digitaalisuutta on hyödynnetty ennen koronan tuomaa pakkoa. Vain yksi järjestäjä kertoi, että etäopetus aloitettiin "tasolta nolla", mutta niilläkin, joilla edellytykset ovat olleet pidemmällä, opetuksen ja ohjauksen siirtäminen kokonaan verkkoon on edellyttänyt lisäponnistuksia. Suurimmista haasteista kysyttäessä osa nosti esiin huolen siitä, miten henkilöstön jaksaminen saadaan varmistettua. Moni mainitsi haasteellisemmaksi henkilöstön taitojen kehittämisen erityistä tukea tarvitsevien ja maahanmuuttajien etäohjaamiseen.

Osalla suurimpina haasteina olivat opiskelijoiden tavoittaminen ja epävarmuus opiskelijoiden tilanteesta. Opiskelijoiden opintojen näkökulmasta keskeisenä haasteena tunnistettiin muun muassa osaamisen kehittymisen varmistaminen. Toiset nostivat keskeisiksi haasteiksi opiskelijoiden nopeat suunnitelmien muutokset sekä valmistumisen ja työllistymisen tukemisen poikkeustilanteessa: "-- *tarvittiin paljon aikaa HOKS-keskusteluille ja uraohjaukselle*". Näyttöjen toteutus ja arviointi nostettiin esiin yhtenä keskeisenä haasteena kevään etäopetukseen siirtymisessä. Ammatillisen koulutuksen olennaisen luonteen takia useat vastaajat nostivat ymmärrettävästi haastavimmaksi sen, ettei etänä voi toteuttaa käytännön ja käden taitojen opetusta. Myös esimerkiksi musiikkialalla etäyhteyden viive vaikuttaa samanaikaiseen yhteismusisointiin. Alla oleva vastaus summaa hyvin eri haasteita suuren koulutuksen järjestäjän näkökulmasta.

> *"Osaamisen taso vaihtelee opettajittain: valmiudet voivat olla mitä vaan erittäin heikoista erittäin hyviin. Etäopetuksen- ja ohjauksen tukea järjestettiin Teamsissa useina koulutuksina päivittäin, esille nousi hyvin erilaiset tarpeet. Osallistumiskertoja koulutuksiin oli yhteensä n. 2500. Koulutukset ja opastukset kestivät noin tunnin kerrallaan. Suurimmat haasteet kohdistuivat digivälineiden valinnassa ja käytössä. Opiskelijoiden digivälinepuutteet olivat haasteena. Löytyi myös tutkintoja, joissa etäopetusta ei järjestetty aluksi lainkaan. Ohjaus verkossa on ollut haasteena useilla opettajilla. Toiminnallinen opetus haastavaa/mahdotonta siirtää verkkoon."*

Pedagogisen ajattelun muutos etäopetukseen siirtymisessä (n=96) tarkoitti useiden vastaajien mukaan muutosta asenteissa: oli positiivista huomata, että myös etäopetuksessa voidaan toteuttaa paljon sellaista, mitä ei aikaisemmin ollut ajateltu toteutettavan. Yhteinen jakaminen ja yhteissuunnittelu lisääntyi usean vastaajan mukaan merkittävästi. Verkkopedagogiikan merkitys ja tärkeys korostuivat, ja sen vaatimukset ja kehittämistarpeet tunnistettiin selkeämmin opettajan taitoina. Pedagogiset menetelmät monipuolistuivat, ja usealla etätyö ja digitaaliset oppimisympäristöt tulivat uutena työskentelymuotona. Opiskelijatasolla on muun muassa lähdetty vastaamaan opiskelijan toimijuuden ja itseohjautuvuuden tuen tarpeeseen. Erilaisia oivalluksia tuotiin esiin, kuten mahdollisuudet opetuksen eriyttämiseen. Vuorovaikutukseen ja yhteisöllisyyden

rakentamiseen ja niitä tukeviin käytänteisiin on tullut panostaa enemmän. Muutosta on paikallisesti kuvattu myös siten, että osa opetuksesta siirtyi aiempaa vahvemmin työelämässä opittavaksi.

> *"-- Ajattelussa korostuu edelleen yhteisöllisyyden ja tiimissä oppimisen merkitys ja miten se voidaan toteuttaa etänä. Opettajat luottavat pedagogisesti vielä enemmän monimuotoisiin ja yksilöllisiin polkuihin ja osalla opiskelijoista opinnot nopeutuivat etäopetuksen aikana."*

> *"Kaikille kirkastui se, että etäopiskelu on mahdollista ja tuloksellista. Kehitettiin erilaisia pedagogisia ratkaisuja ja opittiin myös työskentelemään verkossa yhdessä esim. Teamsia hyödyntäen. Toisaalta etäopetus kirkasti lähiopetuksen arvon ja merkityksen."*

> *"Muutos etäopetukseen siirtymiseen edisti ja tuki pedagogista ajattelua. Luentotyyppisestä opetuksesta on siirrytty enemmän tuettuun vertaisoppimiseen. Digiopetus on lisääntynyt ja opettajien digitaidot tulleet konkreettisesti esiin. Verkkopedagogiikkaa on otettu haltuun muokkaamalla opetusta Teamsiin sopivaksi, tavottamalla opetusta riittävästi ja varmistamalla opetusmenetelmien vaihtelevuus. Opiskelijoiden osallistamiseen on suunniteltu erilaisia menetelmiä. Oppimisen varmistaminen parani entisestään opiskelun tullessa 'yksilöllisemmäksi'. Oppiminen voi osalle opiskelijoista olla jopa mielekkäämpää ja tehokkaampaa etäopetuksena toteuttaen."*

> *"Meillä kouluttajat totesivat, että tämä on ollut mahdollisuus toteuttaa koulutusta uudella tavalla ja tuonut jopa uutta otetta omaan työhön. On uskallettu kokeilla erilaisia menetelmiä 'pakon edessä' ja todettu niitä toimiviksi. Joustavuutta on tullut lisää. Opiskelijat on opittu ottamaan huomioon verkon yli ja joskus kontakti on ollut jopa parempi kuin luokkatilassa. Lisäksi näkemys siitä, että opetusta voi tehdä muuallakin kuin luokkatilassa on tullut selkeästi esille. --"*

Pedagogisen ajattelun reflektion tasot vaihtelevat paljon. Kun toisaalla koulutuksen järjestäjä on ehtinyt laatia muutoksen tueksi etäopetuksen laatukriteerit, mukana on myös yksittäisiä vastaajia, jotka kokivat, ettei tässä vaiheessa pedagogisessa ajattelussa ole vielä tapahtunut muutosta. Tällöin muutos on vasta havainnoinnin tasolla: on muun muassa huomattu, että oppimista tapahtuu eri tavoin. Toisaalta muutosta ei kaikilla ole havaittu siksi, että verkko-opinnot ovat olleet käytössä jo ennen poikkeusaikaa.

Lähiopetus etäopetusaikana

Etäopetusaikana 60 % koulutuksen järjestäjistä oli tarjonnut lähiopetusta. Useimmiten koulutusta tarjottiin tekniikan aloilla ja palvelualoilla (kuva 67). Luvuissa on hyvä huomioida, että mainintojen määrä on myös sitä vähäisempi, mitä harvempi järjestää kyseisiä aloja. Avovastausten mukaan lähiopetuksena järjestettiin koulutusta joko tietyiltä aloilta tai sitten alasta riippumatta yksittäisille opiskelijoille, erityisesti valmistuville sekä enemmän ohjausta tai tukea tarvitseville, paikoin myös maahanmuuttajaryhmille. Tällä haluttiin turvata opintojen eteneminen, mutta myös yhteisöllisyyden turvaaminen mainittiin syynä. Alojen tai tutkintojen näkökulmasta perusteena oli muun muassa se, että ala edellyttää paljon käytännön taitoja, joita ei voi korvata etäopetuksella, tai ettei opiskelijoilla ole pääsyä tarvittaviin laitteisiin etänä. Toinen näkökulma oli se, että lähiopetusta on järjestetty aloilla, joilla työpaikkoja sulkeutui rajoitusten vuoksi, ja lähiopetuksessa on muun muassa harjoitettu perustaitoja tai valmistauduttu näyttöön. Myös turvallisuusosaamisen varmistamisen näkökulmasta lähiopetus nähtiin perustelluksi, sillä työturvallisuutta opitaan vain käytännön tekemisen kautta. Useat kertoivat myös tässä yhteydessä, että tarvittaessa oppilaitoksessa on toteutettu näyttöjä. Moni vastaaja kertoi avovastauksessa, ettei lähiopetusta järjestetty lainkaan etäopetusaikana. Yksittäisiä mainintoja oli tässä yhteydessä siitä, että lähiopetusta järjestettiin paikallisesti työpaikoilla.

Kuva 67. Koulutuksen järjestäminen lähiopetuksena oppilaitoksen tiloissa etäopetusaikana. Palkeissa vastaajien määrät.

Vastaajat saivat kuvata tarkemmin, miten koronatilanteen vaihtelu (keväällä ja syksyllä) vaikutti koulutuksen järjestämiseen. Vastaajista (n=59) muutama aikuiskoulutusta järjestävä taho kertoi, että koko syksy pysyttiin etäopetuksessa. Suuri osa kertoi, että kansallisesti määrätyn etäopetusajan jälkeen siirryttiin hybridiopetukseen, eli opetusta on järjestetty osin etänä ja osin lähiopetuksena. Lisäksi opiskeluryhmiä on muun muassa jaettu pienempiin ryhmiin, jotka tulevat lähiopetukseen vuoropäivinä. Etäopetusta on selkeästi lisätty. Muutamat järjestäjät kertoivat siirtyneensä syksyllä kokonaan lähiopetukseen, osa "lähes kokonaan". Osalla tilanne vaihteli syksyn aikana täydestä lähiopetuksesta täydelliseen etäopetukseen.

Epävarmuus opetuksen toteutuksesta hankaloitti syksylläkin koulutuksen suunnittelua ja etenemistä. Osa kertoi, että työpaikalla järjestettävää koulutusta ja näyttöjä jouduttiin useaan kertaan siirtämään odotettaessa koronatilanteen helpottumista. Koulutuksia on siirretty paikoin kesälle 2021. Osa nosti erikseen esiin, että tilanne syksyllä oli helpompi kevääseen verrattuna. Hybridimalli on helpottanut tilannetta useammalla, mutta poikkeuksiakin löytyy, ja hybridimalli on koettu koulutuksen järjestämisen näkökulmasta raskaampana.

Työpaikalla järjestettävä koulutus ja näytöt

Opintojen toteuttaminen työelämässä vaikeutui etenkin palvelualoilla mutta myös terveys- ja hyvinvointialoilla, kasvatusaloilla sekä kaupan ja hallinnon aloilla. Luvuissa on hyvä huomioida, että mainintojen määrä on myös sitä vähäisempi, mitä harvempi järjestää kyseisiä aloja. Avovastauksissa mainittiin useimmiten ravintola-, catering- ja hotellialan haastava tilanne. Luontoalalla on vaikuttanut myös luontomatkailun poikkeustilanne. Lisäksi useat kertoivat kasvatus- ja ohjausalan koulutuksen ongelmista, sillä koulut ja muun muassa seurakunnat olivat kiinni. Tilanne vaikeutui myös esimerkiksi liikunta-alalla liikuntapaikkojen sulkeutuessa ja musiikkialalla esittävien alojen sulun myötä. Liiketoiminnan alalla haasteet liittyivät siihen, etteivät työpaikat ottaneet opiskelijoita, sillä siirtyminen etätöihin vaikeutti ohjausta. Monella alalla taustalla on, että asiakkaat ovat kuuluneet riskiryhmään tai työnantajat eivät ole voineet ottaa opiskelijoita muista syistä.

Kuva 68. Koronan vaikutukset koulutusalakohtaisesti. Palkeissa vastaajien määrä.

Suuri osa (85 %) koulutuksen järjestäjistä kertoi, että koronaepidemia on vaikuttanut ainakin jonkin verran koulutussopimusten keskeytymisiin. Oppisopimusten osalta vaikutukset on arvioitu hieman vähemmiksi, vaikka suuri osa (70 %) kertoi koronalla olleen ainakin jonkin verran vaikutusta sopimusten keskeytymisiin. (Kuva 69.)

Kuva 69. Koronan vaikutukset oppisopimuskoulutuksiin ja koulutussopimuksiin

Vuoden vaihteessa koulutuksen järjestäjistä vajaa kolmannes arvioi, että uusia työelämässä oppimisen sopimuksia tehtiin jo normaaliin tapaan, mutta suurempi osa arvioi, että sopimusten määrä oli normaalia vähäisempi.

Kuva 70. Vaikutukset uusiin työpaikalla järjestettävän koulutuksen sopimuksiin

Koulutuksen järjestäjistä suuri osa arvioi kyselyn aikaan joulu-tammikuun vaihteessa, että keskeytyneitä jaksoja työelämässä on päästy jatkamaan. Suuri osa kertoi, että vähintään 80 % opiskelijoista opintojen jatkuminen työpaikalla on voitu turvata. Muutamilla vastaajilla opintojen jatkuminen oli voitu turvata alle 60 %:lla opiskelijoista. (Kuva 71.)

Kuva 71. Opintojen jatkuvuuden turvaaminen opiskelijoilla, joilla työpaikalla järjestettävä koulutus jouduttiin keskeyttämään

Koski-tietovarannosta saatavan tilannekuvan mukaan koulutussopimuksia solmittiin vuonna 2020 9 % vähemmän[13], ja näihin sopimuksiin toteutuneita jaksoja oli 14 % vähemmän verrattuna vuoteen 2019. Oppisopimussopimuksia solmittiin vuonna 2020 4 % vähemmän verrattuna vuoteen 2019[14]. Luvut antavat yleiskuvaa, eivät siis eksaktia tietoa siitä, kuinka monelle opiskelijalle sopimus tai sen osana suoritettu jakso olisi ollut HOKSin näkökulmasta ajankohtainen. Molemmissa sopimusmuodoissa jaksojen kestot keskimäärin lyhenivät edellisestä vuodesta. Toimialakohtaisesti solmitut sopimukset ja jaksot vähenivät koulutussopimuksissa eniten majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, kaivostoiminnassa ja louhinnassa, informaatiossa ja viestinnässä ja julkisessa hallinnossa. Näissä kaikissa niin sopimusten määrä kuin jaksojen määrä vähenivät vähintään 15 % edellisestä vuodesta. "Määrittelemätön"-toimialalla lasku oli kaikista suurin, lähes 30 %. Oppisopimuksissa toimialoittain tarkasteltuna yli 15 % laskua sopimusten määrässä oli majoitus- ja ravitsemistoiminnan, taiteiden, viihteen ja virkistyksen, informaation ja viestinnän sekä hallinto- ja tukipalvelutoiminnan toimialoilla.[15] Toimialakohtaisia eroja ei ole tarkasteltu suhteessa alan vuosittaiseen vetovoimaan.

Koski-tietovarannon mukaan näyttöjen määrä väheni 12 % vuodesta 2019 vuoteen 2020[16]. Näyttöjä on voitu järjestää väliaikaisen lakimuutoksen aikana myös oppilaitoksissa[17]. Vuoden vaihteessa koulutuksen järjestäjistä suuri osa arvioi, että näytöt oli voitu pääosin toteuttaa suunnitellussa aikataulussa. Suuri osa (67 %) myös arvioi, että näytöt oli voitu toteuttaa pitkälti työpaikoilla aidoissa oppimisympäristöissä. Viidennes kertoi, että vain pieni osa näytöistä oli toteutettu työelämässä. Työelämän arvioija oli joko kaikissa tai suurimmassa osassa näyttöjä mukana valtaosalla, mutta neljänneksellä vain pienessä osassa näyttöjä tai ei lainkaan. (Kuva 72.)

[13] Sopimuksen aloitusvuosi 2019: 105 684 kpl. Sopimuksen aloitusvuosi 2020: 95 778 kpl.
[14] 37 830 vuonna 2019 kpl ja 36 495 vuonna 2020 kpl.
[15] Lähde: TestiVipunen (25.2.2021).
[16] Selvityksen käyttöön saatiin Opetushallituksesta Koski-tietovarannon aineisto vuosien 2019 ja 2020 näytöistä. Aineistosta poistettiin sellaiset koulutuksen järjestäjät (21 kpl), joiden opiskelijahallintojärjestelmien rajapinta ei mahdollista näyttöjen tiedonsiirtoa Koski-tietovarantoon.
[17] Ammatillisen koulutuksen näyttöjen toteuttamista koskevaa sääntelyä joustavoitettiin väliaikaisella lakimuutoksella (voimassa 7/2020–7/2021): jos näyttöä ei covid-19-epidemiasta johtuvista syistä voida toteuttaa aidoissa työtilanteissa ja työprosesseissa, ammattitaito ja osaaminen voidaan osoittaa suorittamalla muita käytännön tehtäviä, jotka mahdollisimman hyvin vastaavat aitoja työtilanteita ja työprosesseja.

Kuva 72. Koronan vaikutukset näyttöjen toteutukseen

Myös näyttöjen järjestämisen osalta haastavin tilanne on ollut palvelualoilla (kuva 73). Tässäkin on hyvä huomioida, että mainintojen määrään vaikuttaa myös se, mitä aloja koulutuksen järjestäjillä on. Palvelualojen tilanne näkyy selkeästi myös Koski-tietovarannon tiedoista: Hotelli-, ravintola- ja cateringalan, ravintola- ja catering-alan ja matkailualan perustutkinnoissa näyttöjen määrä laski yhteensä 23 %. Tietovarannon tietoja voidaan päivittää myös jälkikäteen, joten luku voi muuttua jonkin verran eri ajankohtina, mutta lasku on joka tapauksessa merkittävä. Tarkemmissa analyyseissä lukuja tulisi suhteuttaa opiskelijamääriin ja HOKSin mukaiseen etenemiseen mutta myös tutkinnon perusteiden muutoksiin, sillä osa tutkinnoista muuttui vuoden aikana ja osa on siirtymäajalla, jolloin määrät vaihtelevat jo sen takia. Esimerkiksi kone- ja tuotantotekniikan ja kone- ja metallialan perustutkintojen yhteenlaskettujen näyttöjen perusteella laskua oli vuodessa 13 %.

Kuva 73. Millä aloilla tai missä tutkinnoissa on ollut eniten ongelmia näyttöjen toteuttamisessa? Palkeissa vastaajien määrät.

Oppilaitosnäyttöjen määrästä saadaan suuntaa antavia lukuja Koski-tietovarannosta, mutta koska kirjaukset ovat yhä usein puutteellisia, tilasto on vaillinainen. Niiltä osin kuin tieto on kirjattu, hotelli-, ravintola- ja cateringalan perustutkinnossa oppilaitosnäytöt kasvoivat neljä prosenttiyksikköä vuodesta 2019 ja työpaikalla järjestettävät näytöt vähenivät 13 prosenttiyksikköä, mutta koska näyttöpaikkojen kirjaukset ovat puutteellisia, kokonaiskuvaa ei voi muodostaa. Kirjaamattomien näyttöpaikkojen määrä kasvoi 10 prosenttiyksikköä. Esimerkiksi kasvatus- ja ohjausalan perustutkinnossa työpaikalla järjestetyt näytöt

vähenivät 18 prosenttiyksikköä, mutta "suorituspaikka ei tiedossa" -kirjausten määrä kasvoi 16 prosenttiyksikköä.

Vastaajat saivat kuvata tarkemmin, miten näytöt oli järjestetty, jos niitä ei ollut voitu toteuttaa työpaikalla (n=62). Mahdollisuus osoittaa näyttöjä oppilaitoksissa on selvästi ollut tärkeä opintojen edistämiseksi. Näyttöjä oli toteutettu oppilaitoksen omissa palvelu- tai tuotantoprosesseissa ja oppilaitoksen oppimisympäristöissä, kuten autokorjaamoissa, ravintoloissa, kahviloissa tai kierrätyskaupoissa. Näytöissä oli demonstroitu asiakas- ja palvelutilanteita. Näyttöjä oli toteutettu esimerkiksi tilaisuuksissa osuuskunnassa tai muissa simuloiduissa tilanteissa, kuten taloushallinnossa aitoja työtehtäviä mukaillen. Osaamista oli osoitettu ja näyttöjä oli täydennetty eri tavoin, kuten kirjallisilla tehtävillä ja tuotoksilla sekä haastatteluilla, tai opettajien antamilla projektitehtävillä, kuten somekampanjoilla tai somistuksen toteutuksilla. Näyttöjä oli toteutettu myös siten, että osa oli toteutettu oppilaitoksessa ja loppuosa työpaikoilla ja kokonaisuus oli arvioitu työpaikoilla.

Arvioijina oli voitu käyttää oppilaitoksen toimipisteessä työskenteleviä työntekijöitä tai työelämän arvioijia yhteistyöyrityksistä – joissain tapauksissa tämä oli vastausten mukaan tapahtunut korvausta vastaan. Paikoin työelämän arvioijien saatavuus oppilaitosnäyttöihin nostettiin esiin haasteena. Työnantajien edustajat olivat voineet osallistua myös etäyhteydellä arviointiin.

> *"Esimerkiksi yksi aamu- ja iltapäivätoiminnan näyttö toteutettiin yhden asuinalueen muutaman perheen lapsille järjestetyssä toiminnassa. Työelämäarvioijana toimi yhden perheen vanhempi, joka on kokenut arvioija. Useampi näyttö toteutettiin työpaikkojen sulkeuduttua pienemmille lapsiryhmille ja toimintaa dokumentoitiin mm. videoin."*

Osa oli toteuttanut näyttöjä aidoissa työprosesseissa verkkoympäristössä. Yksi vastaaja kuvasi, että etätoteutuksessa asiakkaat ja arvioijat olivat olleet nettiyhteydessä toisiinsa. Toinen kertoi, että opiskelija oli tuottanut näyttöön liittyvää aineistoa etätyössään ja tämä näyttöaineisto oli käyty läpi arviointikeskustelun yhteydessä. Musiikkialalla näyttöjä oli esimerkiksi arvioitu esiintymistallenteiden ja mahdollisten kirjallisten tehtävien (esim. konsertin markkinointimateriaalien, opiskelijan mahdollisen teosanalyysitehtävän tai sävellyksen/sovituksen nuottien) perusteella.

Vastaajia pyydettiin kuvaamaan, millaisia uusia näyttöjen ja muun osaamisen arvioinnin arviointikäytänteitä on kehitetty ja otettu käyttöön etäopetuksen aikana (n=85). Useimmat kertoivat, että arviointikeskustelut on siirretty verkkoon tai etäyhteyksin toteutettaviksi. Digitaalisia välineitä on hyödynnetty dokumentointiin ja osaamisen arviointiin. Koulutuksen järjestäjät ovat lisänneet erilaisia osaamisen osoittamisen tapoja, kuten osaamistehtäviä ja muuta dokumentointia, kuten videokuvaa, ääntä, valokuvaa ja muita sähköisiä dokumentaatiojärjestelmiä. Etäarviointia ja työsuorituksen seuraamista kuvattiin toteutetun esimerkiksi näyttöjen jaetulta näytöltä ja kypäräkameratyyppisillä ratkaisuilla. Musiikkialalla tilanteita on striimattu, eli on esiinnytty koronatilanteesta riippuen puolityhjälle tai tyhjälle salille oppilaitoksessa.

> *"Tutkinnon perusteiden ammattitaitovaatimuksia, arvioinnin kohteita ja kriteerejä vastaavilla laajoilla projektitöillä (esim. vuoden kirjanpito, välitilinpäätökset ja varsinainen tilinpäätös + aiheeseen liittyvä tiedonhankintatehtävä, jolla osoitetaan osittain ammatillinen osaaminen)"*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastauksissa nostettiin esiin joitain huomioita arvioinnista. Toisaalta tunnistettiin epäkohtana, ettei kaiken dokumentaation osalta ole luottamusta siihen, että opiskelija on itse tuottanut sisällöt. Huomiona nostettiin myös esiin, että etänäyttöjen osalta taas pelkkien kuvien tai videoiden perusteella opiskelijan suoriutumisen arviointi on vaikeampaa, eikä näytön vastaanottajan vaikutusta suoritukseen ole helppo arvioida.

Etäopetuksen toteuttaminen opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyn perusteella

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin käytetyistä menetelmistä etäopetuksen ja -ohjauksen aikana. Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista 55 % oli toiminut koronakriisin seurauksena samanaikaisesti etä- ja lähiopettajana.[18]

Useimmat vastaajat ovat käyttäneet kirjallisia tehtäväksiantoja, opettajajohtoista video-opetusta ja digisovelluksia (Kuva 74). Vastaajista 61 tarkensi avokentässä muita etäopetuksessa käytettäviä menetelmiä. Monet toivat esiin oppimisalustojen käytön, kuten Moodle ja Classroom. Sovelluksista nostettiin esiin muun muassa oman ammattialan piirto- ja laskentaohjelmistot, joita on mahdollista ladata kotikoneelle. Useissa vastauksissa tarkennettiin käytettyjä sovelluksia, henkilökohtaiseen ja/tai verkko-ohjaukseen käytettyjä yhteydenpitovälineitä tai yhteydenpito- ja ohjaustapoja, kuten Teams, puhelin, What'sApp, Wilma ja YouTube. Opetuksessa on käytetty pelillistämistä, Kahoot-visoja ja simulaatioita. Yksittäisille opiskelijoille on myös järjestetty pienryhmissä lähiopetusta turvallisuusohjeet huomioiden.

> *"Käytännön harjoituksia tehtäväksi kotona tai työpaikalla. Ratkaisuista kuvat tai video palautetaan opelle."*
>
> *"Yksilöohjausta puhelimitse/wavideo/teams, jos esim. tuen tarve tehtävä teossa ja lääkelaskuissa."*
>
> *"Nyt olemme hybridimallissa eli ryhmät kouluilla vuoroviikoin, joten kun ei olla pelkän etäopetuksen varassa, olen yksinkertaistanut etää, jotteivat opiskelijat kuormitu liikaa. Vaikeimmat asiat olen 'säästänyt' lähiviikoille."*

Kuva 74. Opetus- ja ohjaushenkilöstön käyttämät menetelmät etäopetuksessa ja -ohjauksessa

[18] "Etäopetuksella tarkoitetaan tässä reaaliaikaista vuorovaikutusta, tehtävien antamista ja kommunikointia etäyhteyden päässä olevien kanssa samanaikaisesti lähiopetustunnin aikana"

Arviot etäopetuksen laadusta opiskelijoiden näkemänä

Kyselyyn vastanneista ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 59 % koki, että etäopetuksella on ollut heikentävä vaikutus opetuksen laatuun. 32 % näki, ettei etäopetuksella ole ollut vaikutusta, ja 8 % näki, että etäopetus on parantanut opetuksen laatua.

Kuva 75. Opiskelijoiden näkemykset siitä, miten etäopiskelu on vaikuttanut opetuksen laatuun

Opiskelijoista 60 % on jossain määrin tai täysin samaa mieltä sen väittämän kanssa, että etäopetus ja itsenäinen opiskelu koetaan henkisesti raskaaksi. Lähes puolet (49 %) on kuitenkin jossain määrin tai täysin sitä mieltä, että etäopiskelu ja itsenäinen opiskelu soveltuu heille hyvin. 36 % on eri mieltä. Vastaajista 72 % on voinut opiskella rauhassa kotona. Opiskelijoista 37 % tarvitsisi opiskeluun enemmän tukea kuin on saanut. Kolme prosenttia on kokenut olevansa kiusaamisen kohteena etäopiskelun aikana. (Kuva 76.)

Kuva 76. Opiskelijoiden arvioita etäopiskelun soveltuvuudesta ja kokemuksia muun muassa saadusta tuesta. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Opiskelijoista 37 % koki, että etäopetukseen siirtyminen on vähentänyt heidän viikoittaista työaikaansa. Vastaavasti 37 % koki, ettei etäopetukseen siirtymisellä ole ollut vaikutusta, ja 29 % koki, että etäopetukseen

siirtyminen on lisännyt heidän viikoittaista työaikaansa. 29 % vastaajista koki, että itsenäisesti suoritettavia tehtäviä on ollut liikaa. 62 % vastaajista puolestaan koki, että itsenäisesti suoritettavia tehtäviä on ollut sopivasti, ja noin joka kymmenes koki, että tehtäviä on ollut liian vähän.

Kuva 77. Opiskelijoiden arvioita etäopiskelun työmäärästä

4.5 Vaikutukset opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarpeisiin ja tuen riittävyys

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 82 % arvioi, että koronavirusepidemia on lisännyt opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarvetta jonkin verran tai merkittävästi. 15 % arvioi, että epidemia on vaikuttanut ohjauksen ja tuen tarpeeseen vain vähän. Opiskelijahuoltopalveluiden tarpeen arvioi lisääntyneen jonkin verran tai merkittävästi 61 %, ja noin viidennes arvioi tarpeen lisääntyneen vähän. Tarve ei ole lisääntynyt 12 prosentilla. Vastaajat edustivat pitkälti niin sanottuja perinteisiä aikuiskoulutusjärjestäjiä. (Kuva 78.)

Kuva 78. Koulutuksen järjestäjien arviot vaikutuksista opiskelijoiden ohjauksen ja tuen tarpeisiin

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 69 % oli samaa tai täysin samaa mieltä sen väittämän kanssa, että opiskelijahuoltopalvelut ovat olleet riittäviä. Vajaa viidennes oli selvemmin eri mieltä. Vastaajat edustavat erityyppisiä koulutuksen järjestäjiä eri puolilta maata. Ammatillisen koulutuksen järjestäjistä useat järjestävät koulutusta eri kaupungeissa, joissa voi olla erilaiset valmiudet ja resurssit vastata tarpeisiin sijaintikunnan puolelta.

Kuva 79. Koulutuksen järjestäjien arviot opiskelijahuoltopalveluiden riittävyydestä

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=430) lähes kaksi kolmesta (63 %) on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijahuoltopalveluiden tarve on lisääntynyt. Noin viidennes ei osannut ottaa kantaa. Kolmannes vastaajista (34 %) arvioi, että sijaintikunnan opiskelijahuoltopalvelut ovat olleet riittäviä, ja yhtä suuri osuus (32 %) ei osaa sanoa. Viidennes näki palvelut riittämättömiksi. 43 % vastaajista arvioi oppilaitoksen opiskelijahuollon riittäväksi. Viidesosa vastaajista (21 %) on eri mieltä opiskeluhuollon riittävyydestä. Hieman suurempi osuus, 24 %, ei osaa sanoa, onko opiskeluhuolto ollut riittävää. Avovastauksissa (n=43) nousee esiin, että erityisopettajien ja kuraattorien työskentely etänä on hankaloittanut opiskelijoiden avun saantia. Opiskelijahuoltopalveluiden on koettu olevan ruuhkautuneita, ja lisääntyneeseen avun tarpeeseen tarvittaisiin enemmän resursseja. Yksittäisten vastaajien mukaan palvelut ovat kuitenkin toimineet samalla tavalla kuin ennenkin, eikä lisääntynyt tarve ole ruuhkauttanut palveluita.

"Keskusteluapua vaikea saada, pitkät jonot psykiatriselle puolelle. Ajat menevät kuukausien päähän, kun apua tarvittaisiin heti!"

"Meillä on tarjolla käsittääkseni riittävästi palvelua, vaikka tarve on lisääntynyt."

Kuva 80. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot opiskelijahuoltopalveluiden riittävyydestä

Opiskelijoiden kyselyn vastaajista 62 % koki, että heillä on ollut halutessaan mahdollisuus opiskeluhuollon palveluihin, kuten terveydenhoitajaan, koulukuraattoriin, -psykologiin tai -lääkäriin. 12 % vastaajista koki, ettei tällaista mahdollisuutta ole ollut. Vuonna 2019 kouluterveyskyselyssä ammatillisen koulutuksen opiskelijoista 8,5 % oli vastannut, ettei halutessaan päässyt koulukuraattorille lukuvuoden aikana, tytöistä 11,3 %[19]. Nyt toteutetussa kyselyssä miehet arvioivat mahdollisuudet kolme prosenttiyksikköä heikommiksi, mutta ero ei ole tilastollisesti merkitsevä.

Opiskelun tukitoimet

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan toimenpiteitä, joilla opiskelijoita on tuettu kuromaan koronavirusepidemian aikana mahdollisesti muodostunutta osaamisvajetta. Tuki opiskelijoiden oppimisvajeen kuromiseksi (n=96) on tarkoittanut koulutuksen järjestäjien vastausten mukaan esimerkiksi verkkovälitteistä henkilökohtaista opetusta ja pienryhmäopetusta, vastuuopettajien kiinteää yhteydenpitoa ja suurempaa vastuuta HOKSin tarkistamisesta ja päivittämisestä, opiskelijoille mahdollisuutta opiskella lähiopetuksessa myös etäopetussuosituksen aikana, opotunteja etänä ja vaihtoehtoisten oppimistapojen etsimistä. Useimmiten (26) kerrottiin, että opiskelijoille on tarjolla erilaisia pajoja, kuten opinto-, rästi-, räli-, tuki-, jeesi- ja ytopajoja tai klinikoita. Niitä on tarjottu lähi- ja etätoteutuksin. Lisä-, tuki- ja pienryhmäopetus mainittiin kukin erikseen noin joka kymmenennessä vastauksessa. Kaikki vastaajat eivät eritelleet tukimahdollisuuksia vaan viittasivat esimerkiksi normaaleihin tukitoimiin. Osa kertoi, ettei osaamisvajetta ole, jolloin lisätoimet eivät ole olleet tarpeen.

Ohjaus- ja erityisopetusresurssia on lisätty monella koulutuksen järjestäjällä. Osa on palkannut lisää ammatillisia ohjaajia, opinto-ohjaajia, työhönvalmentajia tai yritysvalmentajia, mihin myös koronatuet ovat antaneet lisäresurssia. Oppimisen tukena nostettiin yhdessä vastauksessa esiin, että etäopetuksen aikana toteutunutta oppimista on kerrattu ja todennettu lähiopetuksen alussa. Myös opintoajan pidennys mainittiin tukimuotona.

> *"Henkilökohtainen ohjaus, tukipajojen lisääminen, täsmäklinikat, yksilöllisiä tukitoimia,"*
>
> *"hoksin muutoksilla, erilaisilla opetusjärjestelyillä, henkilökohtaisilla kontakteilla ja suunnittelulla"*
>
> *"Aktiivinen yhteydenpito jokaisen opiskelijan suuntaan, tarjottu ohjausta, opettajat pitäneet yhteyttä opiskelijoihin soittamalla/teksti- ja wilmaviesteillä, HOKS-keskustelut teamspuheluilla ja tapaamalla koronarajoitusten mahdollistamin tavoin. Hyödynnetty erilaisia ratkaisuja ja ympäristöjä osaamisen hankkimisessa. Sovittu uusia aikatauluja, muutettu osaamisen hankkimisen järjestelyjä (mm. työpaikalla tapahtuvan opiskelun tilalle verkkokursseja) vaihdettu opintojen järjestystä sen mukaan, mikä kulloiseen tilanteeseen on sopinut."*
>
> *"Kesäopintoja kehitettiin ja kehitetään edelleen. On palkattu lisärahoituksella koulunkäynnin ohjaajia ja ammatillisia ohjaajia, sekä 2 uutta laaja-alaista erityisopettajaa."*
>
> *"Etäopettaen ja -ohjaten (vastuuopettajat, ryhmänohjaajat, yto-opettajat, yto-ohjaaja, laaja-alaiset erityisopettajat). Valmistuvilla opiskelijoilla on mahdollisuus lähiopetukseen pienryhmissä."*

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan opiskelijoille annettua ohjausta ja opinto-ohjausta etäopetuksen aikana. Vastauksissa (n=100) kuvattiin useimmiten ohjausta eri etäyhteyksin ja sovellusten kautta ryhmä- ja yksilömuotoisesti. Hyvin monet mainitsivat erikseen mahdollisuudet henkilökohtaisiin tapaamisiin. Osa vastaajista kuvasi yksioikoisemmin, että ohjausta on annettu "etäyhteyksin", mutta

[19] Kouluterveyskysely. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tiedot päivitetty 17.09.2019

suurempi osa nosti esiin monikanavaisen ohjauksen eri keinoja erityisesti yksilöohjauksen tarjonnan mahdollisuuksien näkökulmasta. Erikseen nostettiin joissain vastauksissa esiin valmistumisvaiheessa olevat ja oppimisen tukea tarvitsevat opiskelijat. Ohjaukseen panostaminen korostuu useissa vastauksissa. Erilaisia yhteydenpito- ja ohjauksen toteutustapoja nostettiin esiin, kuten soittoajat, etäopotunnit, What'sApp-tukilinja, etänä toimiva opintopaja, etävastaanotot ja opiskelijahuollon etäkahvit. Ohjausresurssien lisääminen itsessään, vastuuopettajien keskeinen rooli ja matala kynnys ottaa yhteyttä tuotiin useissa vastauksissa esiin.

> *"Ryhmänohjaajan ja koulutussuunnittelijan ohjaus teamsin, puhelimen ja viesti-toimintojen kautta. Opiskelijoille järjestetty atk-tukea tarvittaessa."*
>
> *"Ohjausresurssia on lisätty, kontaktointeja tehdään laajasti ja pyritään pitämään kaikki mukana. joitakin opiskelijoita on jopa haettu kotoa lenkille."*
>
> *"Pääosin samaan tapaan kuin ns. normaaliaikana, mutta korona-aikana ensisijaisesti etänä verkon välityksellä. Opinto-ohjaajat ovat työskennelleet työviikon aikana sekä etänä että työpaikalla. Opiskelijoilla on ollut aina mahdollisuus tavata sovittaessa opinto-ohjaaja ja opettaja lähitapaamisena oppilaitoksessa."*
>
> *"Kaikki viestivälineet käytössä (Wilma, puhelin, tekstiviestit, Teams, Instagram). 'Tilannekatsauspalaverit' tutkinnoittain/suuntautumisittain ryhmänohjaajan ja opinto-ohjaajan välillä, jotta pysytään perillä siitä, ovatko kaikki opiskelijat mukana. Opiskeluhuolto ja opinto-ohjaaja mukana ryhmänohjaajan Teams-tuntien alussa. Opinto-ohjaaja mukana osastojen Teams-palavereissa. Aamupalaveri yksikössä – tietojen vaihto tilanteesta. Lyhyitä etäpalavereja opinto-ohjaajien kesken – hyvien käytäntöjen jakaminen ja ratkaisujen etsiminen. Ohjeistusta ohjauksen ja tukeen Digiopet -kanavalla."*
>
> *"Jokainen opiskelija on kontaktoitu henkilökohtaisesti. Lisäksi opettajat ovat olleet opiskelijoihin entistä tiiviimmin yhteydessä. Opiskelijoille on laadittu suunnitelmat opintojen toteuttamiselle poikkeusajan aikana yhdessä oppisopimustyöpaikkojen kanssa."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin, mitä tukitoimia on järjestetty opiskelijoiden osaamisvajeen kuromiseksi (kuva 81). Ammatillisen koulutuksen opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajat (n=429) kertoivat, että useimmiten on tarjottu tukiopetusta (53 %) tai lisätty muuta ohjausta (51 %) ja henkilökohtaista opetusta (46 %). Lisäksi käytössä olevia keinoja ovat pienryhmäopetus (38 %), opetusryhmien jakaminen (30 %) ja opinto-ohjauksen lisääminen (26 %). Noin joka kymmenes vastasi, ettei minkäänlaista tukea ole tarjottu. Kysymyspatteristo oli sama lukion opetushenkilöstölle, joten osa väittämistä ei välttämättä kuvaa suoraan ammatillisen koulutuksen arkea.

Vastaajista 12 % ilmoitti, että käytössä on muita keinoja osaamisvajeen kuromiseksi. Näitä keinoja ovat muun muassa erityisopetuksen kehittäminen tarpeita vastaavaksi sekä paja/ohjauspaja-toiminta ja ammatillisen ohjaajan resurssin lisääminen tai palkkaaminen työpaikalle. Tukikeinona mainittiin myös opiskeluajan jatkaminen. Opiskelijoille on tarjottu esimerkiksi opettajakohtaisia Teams-vastaanottoja, joihin voi tulla ilman ryhmää. Vastauksessa nostettiin myös esiin, että lähiopetusmahdollisuutta on tarjottu tukea tarvitseville, mutta muun muassa pitkien etäisyyksien takia opiskelijat eivät usein halua tarttua mahdollisuuteen vain muutamien tuntien tähden.

Myös opiskelijoiden heikko motivaatio verkko-opintoihin nostettiin esiin ongelmana. Osa kokee, että kontakti opiskelijoihin on ollut heikompi eikä kuulumisia ole voinut kysellä yhtä luontevasti, jolloin opetus ja arviointi ovat teknistä suorittamista. Opiskelijan tuen arvioitiin kärsivän, kun verkko-opetuksessa opiskelijaa ei saa osallistumaan samalla tavalla kuin lähiopetuksessa eikä yksilöllisiä tukimenetelmiä ole voinut hyödyntää samalla tavalla. Huoli erityistä tukea tarvitsevien ohjauksesta nousi esiin. Kaikissa oppilaitoksissa ei ole myöskään ollut tarjolla teknistä tukea tai "help-deskiä" opiskelijoille. Toisenlaisiakin näkemyksiä esitettiin:

kynnys on voinut myös madaltua opiskelijoiden kanssa yhteydenpitoon, kun kaikki ovat enemmän läsnä koneella ja puhelimella.

> *"Erityisopetusta on kehitetty ja tehostettu, sekä erityisopetuksen ja muun henkilöstön välistä yhteistyötä, mm. erityisopettaja / YTO opettajat. Koko ajan ollaan ajan tasalla siitä, kuka on kurssilla, onko tehtävät tehty, kuka ottaa kopin, tuleeko opiskelija erityisopettajalle vai meneekö YTO opettajan kontaktitunneille ym."*

Kuva 81. Tukikeinot opiskelijoiden osaamisvajeen kuromiseksi opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajien mukaan

Opiskelijoilta kysyttiin, mitä tukimuotoja heille on tarjottu opintojen sujuvoittamiseksi poikkeusaikana (kuva 82). Yleisin tarjottu muoto oli opinto-ohjaus, jota 40 % vastaajista kertoi heille tarjotun. Tukiopetusta oli tarjottu 29 %:lle ja muuta ohjausta 28 %:lle. Eri oppimisympäristöjä oli käytetty 28 %:n kohdalla. 23 % vastasi, ettei heille ollut tarjottu mitään keinoja opintojen sujuvoittamiseksi poikkeusaikana.

Kuva 82. Opiskelijoille tarjottu tuki opiskelijakyselyn vastaajien mukaan

Koronan vaikutukset henkilöstön irtisanomisiin ja lomautuksiin ja niiden vaikutukset ohjaukseen ja opetukseen

Koulutuksen järjestäjiltä kysyttiin, onko epidemian seurauksena tapahtunut tai toteutumassa irtisanoutumisia, irtisanomisia, lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä. Lähes kaikki vastaajat ilmoittivat, että vaihtoehtojen toteutuminen on melko tai erittäin epätodennäköistä. Vastaajista 17 % ilmoitti, että lomautuksia oli jo tehty.

Kuva 83. Koronan vaikutukset henkilöstön työsuhteisiin

Jos irtisanomisia, lomautuksia tai palkanmaksun keskeytyksiä oli jo toteutunut tai toteutumassa, vastauksissa pyydettiin tarkentamaan niiden mahdollisia vaikutuksia opetuksen ja ohjauksen järjestämiseen ja opiskelijoiden opetuksen ja ohjauksen saatavuuteen. Useampi kertoi, että toimet koskivat tukihenkilöstöä, kuten asuntola- ja ruokapalveluhenkilöstöä, eikä niillä siten ole ollut vaikutusta kaikkien koulutuksen järjestäjien toimintaan. Yksi mainitsi kuitenkin, että oppilaitoksen oppimisympäristöt, kuten ravintolat/keittiöt, eivät olleet käytössä osaamisen hankkimiseen.

Niillä, joilla toimet ovat kohdistuneet opetushenkilöstöön, koettiin vaikutukset negatiivisina toiminnallisuuden ja motivaation näkökulmista: toisaalla oli ollut kaaosmainen tilanne, joka oli kuormittanut muuta henkilöstöä, kahdella vastaajalla opetus oli laitettu kokonaan tauolle tai siirretty, kaksi näki vaikutukset opetuksen laadun tai ohjauksen heikkenemisenä. Yksi vastaaja kertoi, että lomautusten porrastamisella pystyttiin minimoimaan vahingot, ja muutama kertoi lomautusten ajankohdan sijoittamisesta niin sanotusti rauhallisempiin aikoihin. Koulutuksen järjestäjä, jolla 10 % ammatillisista opettajista oli irtisanoutunut koronan myötä, kertoi, että järjestäjän on tullut varata resurssia rekrytointiin ja perehdytykseen.

Erityinen tuki koronavirusepidemian aikana

Muita kuin erityisoppilaitoksia pyydettiin kertomaan, ovatko erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat olleet etäopetuksessa samoin kuin muut opiskelijat. Vastaajista (n=80) 55 % kertoi, että erityistä tukea tarvitsevat ovat olleet etäopetuksessa kuten muut opiskelijat. 45 % on siten järjestänyt erityistä tukea tarvitseville myös lähiopetusta silloin kun muut opiskelijat ovat olleet etäopetuksessa.

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin arvioimaan erityisen tuen toteutumista koronavirusepidemian aikana (Kuva 84). Vastaajista suuri osa (85 %) oli jossain määrin tai täysin samaa mieltä sen väittämän kanssa, että

erityistä tukea on voitu järjestää koronavirusepidemian aikana sitä tarvitseville opiskelijoille. Heikosti tarjonta on toteutunut neljän prosentin mielestä. Suuri osa (74 %) oli myös jossain määrin tai täysin samaa mieltä sen väittämän kanssa, että opiskelijoiden opinnot ovat järjestyneet erityisen tuen järjestelyillä. En osaa sanoa -vastanneissa on mukana muutamia järjestäjiä, jotka kertoivat, ettei heillä ole erityisen tuen tarpeen omaavia opiskelijoita.

Kuva 84. Koulutuksen järjestäjien arviot erityisen tuen toteutumisesta koronavirusepidemian aikana

> *"Koulutusohjaajien määrää on lisätty ja erityisopettajien tukea on lisätty. Lähiopetusta ja –ohjausta järjestettiin tarpeen mukaan."*

Avovastausten perusteluissa pyydettiin kuvaamaan myös, miten esimerkiksi mahdolliset avustajapalvelut ovat toimineet ja miten apuvälineitä on ollut saatavilla. Väittämien perusteluissa (n=70) kuvataan henkilökohtaisen tuen tarjontaa, ja moni kertoo, että erityistä tukea on voitu tarjota tarvittaessa lähiopetuksena tai esimerkiksi pajamuodossa. Tilanteen muutosta kuvasi yksi vastaaja siten, että kevään etäopetusjaksolla erityinen tuki ei onnistunut toivotusti mutta syksyllä on voitu tarjota tukea lähiopetuksessa. Erityisoppilaitoksissa avustajapalvelua on voitu viedä myös kotiin tarvittaessa.

Osassa vastauksista korostettiin erityisen tuen tarjonnassa moniammatillisuutta ja yhteistyötä henkilöstön, esimerkiksi erityisopettajien, opintoavustajien ja vastuuopettajien, kesken. Omakielisiä opintoavustajia on myös hyödynnetty (kielinä mm. arabia, venäjä, tsetseeni ja englanti). Tuen tarjoamisessa on hyödynnetty apuna ammatillisia ohjaajia. Muutama vastaaja nosti erikseen esiin, että opiskelijat eivät aina olleet valmiita ottamaan vastaan lisäohjausta tai halukkaita osallistumaan tarjottuun lähiopetukseen – myös koronan pelossa. Apuvälineinä nostettiin esiin erityisesti tietokoneet ja laitteistot, joita on voitu lainata opiskelijoille. Yksi vastaaja kertoi, että opiskelijoiden asuinkunnat ovat avustaneet muun muassa tarjoamalla kuntien tiloja tukitoimien käyttöön.

4.6 Vaikutukset opiskelijoiden hyvinvointiin, yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen

Koulutuksen järjestäjien arviot koronakriisin vaikutuksista opiskelijoiden jaksamiseen, hyvinvointiin ja osallisuuteen ovat pääsääntöisesti negatiivisia. **Vastaajista 95 % arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden jaksamiseen ja hyvinvointiin joko hieman tai selkeästi. Yhtä lailla valtaosa vastaajista (96 %) arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen.** Vastaajista 66 % arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksiin oppilaitosyhteisöissä. Vastaajista noin kolmannes (32 %) arvioi, että koronakriisillä ei ole vaikutusta opiskelijoiden vaikuttamismahdollisuuksiin.

Kuva 85. Koulutuksen järjestäjien arviot koronakriisin vaikutuksista opiskelijoiden hyvinvointiin ja osallisuuteen

Koulutuksen järjestäjiä pyydettiin kuvaamaan, keille opiskelijoille ja mille opiskelijaryhmille tilanne on ollut erityisen haasteellinen osallisuuden ja hyvinvoinnin näkökulmista (n=91). Useimmiten nostettiin esiin opiskelijat, joilla oli ollut haasteita jo ennen koronan poikkeusjärjestelyitä: opiskelijat, joilla on haasteita oman toiminnan ohjauksessa tai elämänhallinnassa ja/tai puutteita opiskeluvalmiuksissa. Usein kuvauksessa korostuivat opiskelijat, joilla on mielenterveydellisiä haasteita. Toiseksi yleisimmin mainittiin erikseen maahanmuuttajataustaiset opiskelijat. Kolmanneksi eniten mainittiin erikseen erityistä tukea tarvitsevat opiskelijat. Useat nostivat esiin myös opiskelijat, joilla on heikot digitaidot tai puutteelliset laitteistot tai verkkoyhteydet. Moni nosti erityisesti sosiaalisesti aktiivisten opiskelijoiden osalta haasteena esiin sosiaalisen piirin rajoittamisen tai vastaavasti sellaiset opiskelijat, jotka ovat yksinäisiä tai joilla on jo ennen koronaa ollut vain vähän sosiaalisia suhteita.

Osallisuuden näkökulmasta vasta aloittaneet opiskelijat tunnistettiin usein heikommassa asemassa oleviksi. Valmistuneille tilanne taas on ollut haastava opintojen loppuunsaattamisen näkökulmasta. Tässä yhteydessä nostettiin erikseen esiin yhtäältä puuttuvan osaamisen hankkimisen paineet, toisaalta myös sosiaalietuuksien näkökulmasta ongelmat, jos aikuisopintorahalla tai työttömyysetuudella opiskeleville rahoitus loppuu ja valmistuminen viivästyy. Taloudellisia ongelmia kohtaavien opiskelijoiden ja heidän perheidensä tilannetta sivuttiin muissakin yksittäisissä vastauksissa.

> *"Haasteellinen tilanne on ollut introverteille ja opiskelijoille, joiden on ollut haasteellista osallistua verkossa tapahtuvaan opetukseen. Ne joilla haasteita elämänhallinnassa, ne jotka kaipaavat oppisen tukea, valvontaa ja seurantaa. Haasteena on ollut esim. opiskelijoiden omat lapset kevään kotihoidossa, taloudellinen tilanne, verkkoyhteyden laatu."*

> *"Sellaisille, joilla on jo ennestään ollut motivaatio-ongelmia. kotona opiskelu haasteellista lähiohjauksen puuttuessa. Maahanmuuttajataustaisilla opiskelijoilla suomen kielen kanssa haasteellista tehdä opintoja etänä."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=431) valtaosa (87–89 %) arvioi, että koronakriisi on vaikuttanut negatiivisesti opiskelijoiden jaksamiseen ja hyvinvointiin sekä yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen (kuva 86). Vastaajista osa (n=122) tarkensi havaintojaan koronakriisin tuomista vaikutuksista. Havaintojen mukaan opiskelijat ovat passivoituneet etäopetuksessa; opiskelijat eivät saavu etätunneille, ja tehtäviä suoritetaan joko myöhässä tai ei ollenkaan. Lisäksi osalla opiskelijoista on ongelmia itseohjautuvuuden ja unirytmin ylläpidon kanssa. Vastaajat ovat myös havainneet, että yksittäisille opiskelijoille etäopetus sopii hyvin; erityisesti sosiaalista ahdistusta kokeville etäopetus on ollut mieluisa ratkaisu.

> *"Osalla opiskelijoista selkeästi negatiivinen vaikutus. Tuesta ja ohjauksesta huolimatta opinnot eivät etene eivätkä opiskelijat vastaa puhelimeen, usein eivät myöskään huoltajat. Osalle opiskelijoista etäopiskelu on sopinut hyvin ja opinnot ovat edenneet jopa paremmin kuin normaaliaikana. Suurin osa opiskelijoista on edennyt samaa tahtia kuin muulloinkin."*

Kuva 86. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot koronakriisin vaikutuksista opiskelijoiden hyvinvointiin ja osallisuuteen

Opiskelijoiden osallistaminen koronavirusepidemian aikana

Koulutuksen järjestäjien vastaajista 84 % on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijoilta on kysytty palautetta, jota on käytetty toimintatapojen kehittämiseen poikkeusaikana. Suuri osa (64 %) vastaajista on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijat on otettu mukaan pohtimaan etäopiskelun tapoja. Valtaosa vastaajista (82 %) on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että oppilaitoksessa on huolehdittu yhteisöllisyydestä myös poikkeusaikana. Arvioitaessa opiskelijoiden vaikutusmahdollisuuksia oppilaitoksen asioihin poikkeustilanteen aikana reilusti yli puolet vastaajista (58 %) on jossain määrin tai täysin samaa mieltä siitä, että opiskelijat ovat saaneet vaikuttaa oppilaitoksen asioihin. (Kuva 87.)

Kuva 87. Koulutuksen järjestäjien arviot opiskelijoiden osallistamista koskevista väittämistä

Opiskelijoiden hyvinvoinnin, yhteisöllisyyden ja osallisuuden tuen tapoja poikkeusoloissa kuvasi 45 vastaajaa. Useimmiten nostettiin esiin erilliset opiskelijakyselyt, joiden perusteella on pyritty kehittämään toimintaa. Tässäkin yhteydessä moni nosti esiin, että tarvittaessa on ollut mahdollisuus valita myös pienryhmässä toteutuva ohjaus ja opetus tai että ryhmäohjausta on lisätty. Esimerkiksi yksi vastaaja nosti esiin, että opinto-ohjaaja on haastatellut koko ryhmän ja ohjannut tarvittaessa oppilaita kuraattorille tai psykologille.

Osa kertoi, että niin sanotuissa normaalioloissa toteutettuja osallistamisten tapoja on pyritty sopeuttamaan poikkeusoloihin mahdollisuuksien mukaan, "*mm. ohjaustilanteita, etätapaamisia, taukoliikuntaa, Amiskoutsien ja Amishelpperin sekä ohjaus- ja opiskeluhuoltohenkilöstön toteuttamana*". Paikallisesti on esimerkiksi järjestetty etäyhteyksien kautta yhteisöllisiä tapahtumia (Hyvistreffit), ja esimerkiksi tutorvalmennukset on toteutettu etäyhteyksin. Muutama vastaaja nosti erikseen esiin liikunnan ja toiminnallisuuden: SAKUstars-kisoihin on osallistuttu hybridimallilla, samoin kuin Liikkuva koulu -hanketta on viety eteenpäin etäyhteyksin, ja Liikkuva amis -hankkeen avulla on muun muassa järjestetty taukoliikuntaa ja liikunta-aktiviteettejä etänä. Yksi vastaaja kertoi, että tiedottamista on lisätty esimerkiksi tuottamalla uusi verkkotiedote.

> *"-- Vaikka osa opiskelijakunnan toiminnasta on jouduttu perumaan, on kuitenkin järjestetty esim. teemapäiviä. Opiskelijoiden edustus esim. johtokunnassa ja vertaisarvioinnissa on järjestetty etäyhteyksin. Lisäksi keväällä järjestettiin kysely poikkeusjärjestelyistä niin opiskelijoille, huoltajille kuin henkilöstöllekin."*
>
> *"Tehty asiakaspalautekyselyitä ja etäopetuksen onnistumisesta kyselyitä, joiden pohjalta parannettu toimintaa."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=431) hieman yli puolet (51 %) on eri mieltä siitä, että opiskelijat ovat saaneet vaikuttaa oppilaitoksen asioihin poikkeustilanteen aikana. Vastaajista vajaa viidesosa (19 %) on väittämästä samaa mieltä. Yhtä suuri osuus (19 %) ei ole väitteestä samaa eikä eri mieltä. Yli kolmannes vastaajista (35 %) on samaa mieltä siitä, että oppilaitoksessa on huolehdittu yhteisöllisyydestä myös poikkeusaikana. Jopa 43 % vastaajista on tästä eri mieltä. Puolet vastaajista (50 %) on jossain määrin tai täysin eri mieltä siitä, että opiskelijat on otettu mukaan pohtimaan etäopiskelun tapoja. Vain 24 % vastaajista on samaa mieltä opiskelijoiden mukaan ottamisesta. Lähes puolet vastaajista (45 %) arvioi, että opiskelijoilta on kysytty palautetta, jota on käytetty toimintatapojen kehittämiseen poikkeusaikana. Lähes kolmannes (29 %) on tästä eri mieltä. Vastaajia pyydettiin arvioimaan myös sitä, ovatko he itse kiinnittäneet huomiota

opiskelijoita osallistaviin työtapoihin ja menetelmiin. Vastaajista 75 % arvioi, että he ovat kiinnittäneet huomiota opiskelijoita osallistaviin menetelmiin ja tapoihin. 15 % ei ole tästä samaa eikä eri mieltä. (Kuva 88.)

Osa vastaajista (n=51) perusteli vastauksia ja kuvasi, miten opiskelijoiden hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja osallisuutta on tuettu poikkeusoloissa. Erityistä tukea tarvitsevien opiskelijoiden tuen määrää on lisätty, ja lisäksi kaikille opiskelijoille on tarjottu hybridiopetusta, jolloin etäopetuksen lisäksi on tarjottu lähiopetusta pienryhmissä turvallisuusohjeet huomioiden. Lisäksi vastaajat ovat hyödyntäneet sähköisiä alustoja yhteisöllisyyden lisäämiseksi ja olleet yhteydessä opiskelijoihin yksilöllisesti.

> *"Etenemistä opinnoissa ja valmistumisia ajatellen on mahdollistettu hybridimallilla opiskelijoiden läsnäolo koululla pienissä ryhmissä ja suunnittelemalla lukujärjestykset sen mukaan, että jokainen luokka pääsee vuorollaan paikanpäälle. Ammattiin kun ei voi valmistua pelkästään lukemalla vaan siihen kuuluu opettajan antama opetus niin, että opiskelija opiskelee koulussa läsnä ja tekee käsillään. Tämä luonnollisesti mahdollistaa yhteisöllisyyttä. Opettajat keskustelevat opiskelijoiden kanssa toimintasuunnitelmista ja täyttävät HOKS kaavakkeita kunkin opiskelijan kanssa myös poikkeusaikana."*

> *"Tärkein henkilökohtaistamisen tuki on ollut puhelinkontaktointi ja Whatsapp-tuki siihen liittyen. Tätä tehdään normaalistikin, mutta sen rooli on korostunut etenkin S2-taustaisten ohjauksessa."*

Kuva 88. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot opiskelijoiden osallistamista koskevista väittämistä

Opiskelijoista 34 % koki, etteivät he olleet saaneet vaikuttaa oppilaitoksen asioihin poikkeustilanteen aikana, ja 23 % oli tästä selkeämmin eri mieltä. Epätietoisten osuus on varsin suuri (27 %). Opiskelijoista 38 % koki, että oppilaitoksessa on huolehdittu yhteisöllisyydestä poikkeusaikana, ja 30 % koki, ettei näin ole tehty. Yli puolet (53 %) kertoi, että opiskelijoilta on kysytty palautetta etäopintojen toteuttamiseen, ja 27 % oli tästä eri mieltä. Avovastausten tiiviissä kuvauksissa vaikutusmahdollisuuksista ja palautteenpyyntötavasta saa näistä asioista monenkirjavan kuvan, eli kokemukset vaihtelevat. Joissain avovastauksissa nousee esille aikuisopiskelijoiden näkökulma ja esimerkiksi se, että moni yhteisöllisyyteen tarkoitettu alusta voi olla lähtökohtaisesti koettu "nuorten alustaksi" (esim. Discord) ja että kynnys tällaiselle alustalle tulemiseen tai siellä keskusteluun osallistumiseen voi olla korkea. (Kuva 89.)

Kuva 89. Opiskelijoiden arviot opiskelijoiden osallistamista koskevista väittämistä. Keskiarvo ilman "en osaa sanoa" -vastaajia.

Harrastuneisuus ja liikunta koronavirusepidemian aikaan

Osana selvitystä haluttiin tietää opiskelijoiden harrastamisesta ja liikkumisesta ja mahdollisten liikuntatuntien järjestämisestä. Asiasta kysyttiin opiskelijoilta. **Opiskelijakyselyyn vastanneista 58 % kertoi, että koronavirustilanne on hankaloittanut vapaa-ajan harrastuksia. Vastaajista 47 % ilmoitti harrastaneensa normaalia vähemmän liikuntaa koronavirusepidemian aikana**. Vastaavasti 18 % ilmoitti harrastaneensa enemmän liikuntaa poikkeusaikana ja 35 % saman verran kuin yleensä.

Niillä, joilla liikuntatunnit ovat osana opintoja, 16 %:lla liikuntatunteja on järjestetty myös korona-aikana, 30 %:lla tunteja ei ole järjestetty ja 54 % ei osannut sanoa onko niitä järjestetty. Niillä, jotka tunnistivat liikuntatunteja järjestetyn, osalla tunnit on toteutettu mahdollisuuksien mukaan normaalisti. Osa kertoi, että epidemian aikana tunteja on järjestetty esimerkiksi vain ulkoliikuntana, tai liikuntaa on järjestetty oman ryhmän kanssa siten, että siihen osallistuu 10 henkilöä kerrallaan, turvavälit huomioiden. Useimmiten liikuntaa on toteutettu etänä. Liikuntaa on järjestetty myös etäyhteydellä, jolloin apuna on käytetty videoita ja esimerkiksi sport trackeriä. Toteutusta kuvattiin myös siten, että opettaja puhuu ja muut kuuntelevat, ja välillä on ollut taukojumppaa. Useimmiten opettaja on antanut tehtäviä, ja liikunta on toteutettu itsenäisesti siten, että opiskelija on dokumentoinut ja toimittanut todisteita liikunnasta kuvina tai videona tai liikuntapäiväkirjan tai sovellusten avulla. Liikunnan ohjaamista on myös käyty läpi teoriassa (lähihoitajaopinnoissa). Osa toi vastauksessa esiin, ettei etäliikunta ole ollut mieleinen tai motivoiva tapa, kun taas osalle se on toiminut oikein hyvin.

> *"Lenkille, kävelylle, jumppa ja venytys treenejä. Todennettu opettajalle viesteillä videoilla ja sport trakkerilla tai askelmittarilla."*
>
> *"On laitettu jokin tehtävä ja se on pitänyt palauttaa tiettyyn aikarajaan mennessä. Nyt viime kurssilla oli juuri että piti viiden viikon aikana ollut suoritettuna 20 H liikuntaa ja mahdollisimman monipuolista liikuntaa."*
>
> *"Piti henkilökohtasesti liikkua ja laittaa todiste se sujui omalta osalta erittäin hyvin."*
>
> *"Liikunta alkoi keväällä etäopetuksen merkeissä. Tunnit kuluivat teorian merkeissä ja erilaisten jumppa videoiden kanssa."*

4.7 Vaikutukset opetus- ja ohjaushenkilöstön hyvinvointiin ja jaksamiseen

Suuri osa koulutuksen järjestäjistä (79 %) arvioi, että koronavirusepidemia on heikentänyt henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista ainakin jossain määrin.

Kuva 90. Koulutuksen järjestäjien arviot vaikutuksista opetushenkilöstön jaksamiseen ja hyvinvointiin

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyyn osallistuneet arvioivat koronan vaikuttaneen hyvinvointiin ja jaksamiseen vielä negatiivisemmin. Aineistoista saa suuntaa antavaa kuvaa kummankin vastaajaryhmän tulokulmasta, eivätkä aineistot siksi ole suoraan vertailukelpoisia. Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=428) kolme neljäsosaa (75 %) koki oman työssäjaksamisen ja hyvinvoinnin heikentyneen koronakriisin aikana verrattuna aikaan ennen koronavirusepidemiaa. Noin kuudesosa vastaajista (17 %) koki, että oma jaksamisen taso ja hyvinvointi on sama kuin ennen koronakriisiä.

Kuva 91. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot vaikutuksista opetushenkilöstön jaksamiseen ja hyvinvointiin

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=429) 85 % arvioi, että syksyn aikana tehdyt järjestelyt lisäsivät työhön käytettyä aikaa normaalioloihin verrattuna (kuva 92). 14 % vastaajista arvioi, etteivät syksyn aikaiset järjestelyt vaikuttaneet käytettyyn työaikaan. 106 vastaajaa tarkensi, millaiset tekijät ovat vaikuttaneet työajan lisääntymiseen. Aikaa on kulunut oppituntien ennakkosuunnitteluun, kun opetus on täytynyt suunnitella etäopetusta vastaavaksi, ja myös etä- ja lähiopetuksen yhtäaikainen toteuttaminen useilla kursseilla on aiheuttanut lisätyötä. Oppimateriaalien muokkaaminen/tekeminen verkkoon ja tehtävien tarkistaminen on lisännyt merkittävästi työajan käyttöä. Lisäksi yksilöllisten tehtävien suunnittelu ja yksilöllinen ohjaus (passivoituneille) opiskelijoille lisää ajankäyttöä.

> *"Etä - ja lähiopetus yhtä aikaa on aika hankalaa ja asioiden sopimisiin yms. luokan kesken menee enemmän aikaa. Käytännön aiheita on vaikea demota diginä ja ei ole ollut aikaa alkaa tekemään sellaista materiaalia."*

Kuva 92. Opetus- ja ohjaushenkilöstön arviot työhön käytetystä työajasta verrattuna normaalioloihin

> *"'Jokaiselle jotain'- periaate teettää lisätyötä. Oppitunnilla on helpompi hyväksyä toisten passiivisuus, mutta verkossa opiskelijat on yritettävä kiinnittää koneen ääreen...on oltava riittävän kiinnostava, jotta koneen ääressä oikeasti halutaan pysyä.*
> *Hybridi-malli. Kun suunnittelen tunteja, niin sillä on merkitystä, onko tunti etänä vai lähiopetuksena. Ja koska ryhmiä on siirretty yks kaks yllättäen etäopetukseen, niin on suunniteltava tunti uusiksi. Kirjallisten tehtävien tarkastus vie aikaa, mutta olen vähentänyt niiden määrän aivan minimiin osittain myös opiskelijoiden toiveesta. Tämä on heillekin raskasta.*
> *Arviointi ja palautteen antaminen vie enemmän aikaa. Opetussessioiden valmistelut opetustapahtumaa kohti ovat huomattavasti työläämmät etäopetuksessa kuin lähiopetuksessa. Lisäksi olen lähiopetuksen asiantuntija, en etäopetuksen."*

Opetus- ja ohjaushenkilöstön arvioissa etäopetuksen toteutumisesta korostuvat opetus- ja ohjaustyön sekä arvioinnin haasteet suhteessa niin sanottuun normaaliaikaan. Tulevaisuutta ei voi suunnitella pitkäjänteisesti eteenpäin, mikä lisää suunnittelutyötä. Mahdollisuudet lähiopetukseen ovat epävarmoja ja rajallisia, jolloin paineet kasautuvat. Etäopetukseen siirtymisen rytäkästä selviämisen jälkeen hybridimallin nähtiin myös lisäävän työmäärää. Huoli opiskelijoiden kädentaitojen kehittymisestä tulee esiin vastauksista. Ammatillinen osaaminen ei kehity, kun käytännön harjoittelu ei onnistu, ja opiskelija ei pysty tekemään kotona harjoituksia, kun välineet, tuotteet tai asiakkaat puuttuvat. Osaamisen arvioinnin osalta nousi yksittäisinä nostoina esiin, että pitkien etäisyyksien takia aikaa ei enää mene siirtymisiin ja että arviointikeskusteluja voi olla useampia, kun niiden toteuttaminen etäpalaverissa on luontevaa. Mukana on myös yksittäisiä positiivisia havaintoja omien opetusmetodien kehittämisen tiimoilta.

Lähiopetusta pitäneen opetus- ja ohjaushenkilöstön pelko ja huoli terveysturvallisuudesta nousee selkeästi esiin, samoin huoli omasta jaksamisesta. Paineita on tullut paikoin myös opiskelijoiden huoltajilta, jotka voivat olla yhteyksissä henkilöstöön ilta-aikaan. Jotkut ovat laskeneet rimaa ja esimerkiksi pyytäneet vähemmän tarkastettavia tehtäviä huolehtiakseen omasta jaksamisestaan.

Miten koulutuksen järjestäjä on tukenut henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista?

Koulutuksen järjestäjien avovastausten perusteella (n=97) tarjottu tuki on kuvausten mukaan ollut pääsääntöisesti moninaista. Osa kuvauksista oli hyvin tiiviitä, ja henkilöstöä on lähinnä "vahvistettu sanoin ja elein", "samoilla tavoin kuin normaalioloissakin" tai tarjottu "säännöllistä yhteydenpitoa ja työhyvinvointia". Suuri osa nosti esiin useita eri tuen muotoja. Yhteistyö työterveyspalveluiden kanssa tai työterveyden palveluiden laajentaminen tuotiin esiin usein. Työhyvinvointia on usein pyritty edistämään hyvinvointi- ja liikuntasaldojen lisäämisen muodossa, ja muutamassa tapauksessa mainittiin taukoliikuntasovellukset. Koulutuksen järjestäjät ovat usein tukeneet henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista yhteisöllistä toimintaa tukevilla keskustelutilaisuuksilla, kuten aamukahveilla. Henkilöstöä on kannustettu olemaan matalalla kynnyksellä yhteydessä esimiehiin ja johdon suuntaan. Hyvinvointia tukevaa tai kannustavaa johtamista on

edistetty paikoin erillisillä hankkeilla tai säännöllisillä muilla tapaamisilla. Teknisen arjen pyörittämisen helpottamiseksi nostettiin usein esiin tekninen tuki ja esimerkiksi helpdesk-toiminta. Useat nostivat esiin tiedotuksen lisäämisen. Työtehtävien ja aikataulujen joustot sekä omaan työhön vaikuttamismahdollisuuksien lisääminen nostettiin myös esiin joissain vastauksissa.

"Esimiehen lisääntynyt tuki (säännöllinen yhteydenpito), pulssikyselyt, yksi yhteinen hyvinvointi-iltapäivä, aktiivinen tiedottaminen (koronavalmiusryhmä), etätyöskentelyyn liittyvät ohjeistukset, henkilöstön muistaminen, työjärjestelyn joustot, lomautuksilta välttyminen."

"Yhteisöllisiä virkistymis- ja tiedotustilaisuuksia verkossa - tyhy- ja tyky-toiminta - avokuntoutuskurssit, työhyvinvointivalmennus vapaa-ajan tuunaukseen - järjestetty henkilöstökoulutusta ja tukea etäopetuksen toteuttamiseen, digitiimin päivittäiset tilannehuoneet - esimiesten tilannehuoneet ja työhyvinvoinnin tukeminen."

"Cuckoo-sovellus työaikaisten taukojen aktivoimiseksi. Virtuaalikahvimallit. Koronavirustestaus työterveyshuollossa. Tehostettu tiedottaminen. Hankittu maskeja. Luentoja jaksamiseen liittyen. Virtuaalityhypäiviä. Hankittu työntekijöille välineet, joilla on mahdollistunut etätyöskentely (tietokoneet, älypuhelimet + rajaton nettiyhteys, kuulokkeita, mikrofoneja ym.). Luentoja työssäjaksamiseen. jne."

"E-passi, työterveyden palveluissa huomioitu etäpalvelujen mahdollisuus, etätyömahdollisuus ja lupa viedä tarvittavin osin työskentelyyn liittyviä työvälineitä kotiin. - Koulutusta ja tukea sai koko ajan nopeasti ja henkilökohtaisesti etävälineiden käyttöön HelpDesk tuottanut Teams yms. koulutuksia ja tukea. - Henkilöstökysely/-lyitä tehty tunnelman selvittämiseksi, saatuun palautteeseen on reagoitu, ylin johto on kiertänyt yksiköissä. Opetushenkilöstöä on tuettu etä- ja hybridiopetuksen toteutuksissa."

"Viestintää on tehostettu, johtoryhmä kokoontui viikoittain. Kahdenvälistä thteydenpitoa esihenkilön ja opettajien kanssa on lisätty tietoisesti. Tiimien ja kampusten virtuaalikahvit vapaamuotoiseen keskusteluun. Infot säännöllisesti Teamsissa. On hankittu vastamelukuulokkeita ja BreakPro-taukojumppaohjelma sekä keskusteltu etätyön ergonomiasta. Henkilöstölle on lähetetty pieniä muistamisia. On muistutettu säännöllisesti työterveyshuollon palveluista myös etätyöaikana ja mahdollistettiin koronatestissä käyminen työnantajan kustannuksella silloin kun testaus ei julkisella puolella vielä toiminut."

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajista (n=426) kolmannes (33 %) kertoi, että koulutuksen järjestäjä on tukenut henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista tarjoamalla tai kehittämällä etätyövälineitä. Noin viidennes (21 %) kertoi, että henkilöstöä on tuettu panostamalla yhteisöllisyyteen ja tarjoamalla tukea kehonhuoltoon (16 %). Suurin vastaajaosuus (39 %) koki, että koulutuksen järjestäjä ei ole tukenut henkilöstön hyvinvointia tai jaksamista mitenkään. (Kuva 93.) Vastaajista 58 avasi kokemuksiaan avovastauksessa, ja näistä vastauksista heijastui niin saatu tuki kuin sen puute. Koulutuksen järjestäjä on esimerkiksi tarjonnut henkilökunnalle digikoulutusta ja pitänyt Teams-kokouksia, joissa on käsitelty henkilökunnan työmäärää. Lisäksi yksittäiset vastaajat kertoivat, että ePassiin on lisätty virike-etua/rahaetuutta.

"Tietotekninen tuki oli ihan huippua. Oli jokapäiväinen saavutettavuus taattu ja apua sai, kun ei osannut. Sekä opet että oppijat. Koulutukset digipuolella toimi ja vertaistuki syntyi upeasti samalla! Ihan oli huipputasoa se!"

"Esimies on läsnä, kommunikoi hyvin ja vastaa viesteihin. Useat lähiesimiehet viestivät hyvin ajassa tapahtuvista muutoksista ja ovat kiinnostuneita henkilökunnan hyvinvoinnista."

"Henkinen tuki oli liian vähäistä haastavimpaan aikaan johdon puolesta. Johto tuntui antavan täyden työrauhan, kun oli aika pitkiä aikoja miltei 'olematon'."

Kuva 93. Opetus- ja ohjaushenkilöstön kokemukset siitä, miten koulutuksen järjestäjä on tukenut henkilöstön hyvinvointia ja jaksamista

4.8 Poikkeusajan pitkäaikaisvaikutukset

Poikkeusajan pitkäaikaisina myönteisinä vaikutuksina suuri osa vastanneista (n=99) koulutuksen järjestäjistä tunnistaa, että etäopetus on kehittynyt ja pedagogiset ratkaisut ovat monipuolistuneet, digitalisaatio ja etätyöskentely ovat yleistyneet ja niihin tarvittava osaaminen on laajentunut. Vastausten mukaan digipedagogiikka on kehittynyt ja etäopetus vakiinnuttaa paikkaansa oppimisympäristönä. Hybridiopetus on tullut monella järjestäjällä jäädäkseen. Muutoksen syvyyttä on kuvattu joissain vastauksissa suureksi, jopa aikahypyksi 2100-luvulle. Useat kertovat, että opetusmateriaalin yhteiskäyttö on myös yleistynyt. Kokemukset ovat edistäneet joidenkuiden vastaajien mukaan myös edellytyksiä opiskelijoiden joustavan opiskelutahdin huomioimiselle ja yksilöllisemmille opintopoluille. Digitalisaation avulla on voitu esimerkiksi tunnistaa myös vaativan erityisen tuen opiskelijoiden vahvuuksia. Myönteisinä vaikutuksina tuodaan esiin myös koulutuksen tehokkuuden lisääntyminen ja yhteydenpidon kynnyksen madaltuminen – niin työelämään kuin opiskelijoihin ja yhteistyökumppaneihin. Osa korosti sitä, että alueellisten etäisyyksien merkitys vähenee. Tulevaisuudessa osataan myös varautua vastaavantyyppisiin tilanteisiin paremmin.

> *"Sähköisten opetusmenetelmien käyttö lisääntyy ja mahdollistaa liikkuvamman ja vapaamman työn tekemisen; pedagogisia ratkaisuja joudutaan pohtimaan uuteen muotoon, mikä ei ole lainkaan pahasta - maailma muuttuu ja opetusalan on muututtava sen mukana; kansalaisten (tässä yhteydessä opiskelevien kansalaisten) digitaidot kasvavat ja mahdollistavat sitä kautta laaja-alaisemmat työnkuvat."*

Koronavirusepidemian pitkäaikaisia kielteisiä vaikutuksia ammatillisessa koulutuksessa annettavaan opetukseen ja käytettävään pedagogiikkaan avasi 86 vastaajaa, joista joka kymmenes arvioi, ettei pitkäaikaisia vaikutuksia ole. Vastauksissa nousee opiskelijatasolla toisaalta esiin pelko siitä, että osa opiskelijoista "putoaa kyydistä" kokonaan ja syrjäytyminen voi syvetä. Monilla erityinen huoli kohdistui opiskelijoiden osaamisvajeeseen, ja moni arvioi sen umpeen kuromisessa menevän paljon aikaa ja resursseja. Pelkona esitettiin myös, että etäopetus tulee näkymään ammatillisessa osaamisessa työelämään siirryttäessä. Yhteisöllisyys on kärsinyt, ja normaaliin rytmiin takaisin pääsy voi olla haastavaa. Pelkona esitettiin myös, että vieraantuminen säännöllisestä koulunkäynnistä voi siirtyä myös työelämään.

Toimialojen toipumisen näkökulma nostettiin esiin ratkaisevana tekijänä siihen, kuinka suuria negatiiviset vaikutukset ovat: Työelämässä oppimisen mahdollisuudet ovat kiinni työpaikoista, ja työelämäjaksojen toteuttaminen voi vaikeutua, jos yrityksiä kaatuu. Työelämän poikkeusaika heijastuu myös mahdollisuuksiin toteuttaa koulutusta tutkinnon perusteiden vaatimassa laajuudessa. Jatkuessaan pandemia vaikuttaa osaamistasoon ja tutkinnon suorittaneiden määriin ja lisää yksilöllisiä taloudellisia ja sosiaalisia vaikeuksia, mikä voi heijastua myös pedagogiikkaan ja sen vaatimuksiin. Ylipäänsä monet nostivat esiin, että digiloikka ei saa korvata tekemällä oppimista. Polarisoituminen voi lisääntyä, jos opetusta siirretään liikaa etätoteutuksiin. Haasteena huomioitiin myös, että koronan tuomat haasteet perusopetuksessa heijastunevat tulevina vuosina toiselle asteelle.

> *"Kevään etäopetuksen aikana syntyneitä kädentaitojen vajeita ja muita oppimisen vajeita paikataan edelleen. Tukea tarvitsevien opiskelijoiden määrän kasvu ja syrjäytymiskehitys; nämä vaikutukset tullaan näkemään vasta tulevaisuudessa. Työelämän 'toipuminen' koronan jäljiltä ja sen mahdollinen vaikutus oppilaitoksen ja työelämän yhteistyöhön."*

> *"-- Riskit tulevat mahdollisesti toteutumaan koronan aikana opiskelleiden ja valmistuneiden työllistymisessä ja työurien laadussa, mikä varmasti todetaan jälkikäteen. Asiassa olisi syytä tehdä korjaavia toimia tässä vaiheessa, jotta nimenomaan opiskelijat eivät joutuisi kantamaan riskejä. Oppilaitoksemme kohdalla kaikki näyttää kuitenkin sujuneen varsin hyvin koronasta huolimatta. Koronatukea ei kannata jakaa heikosti kohdentaen, kuten joillain hallinnonaloilla on saattanut tapahtua. Tärkeintä on korona-aikana opiskelleiden työllistymisen tarkka seuranta ja tuki siihen."*

Koronavirusepidemian vaikutuksia ammatillisen koulutuksen järjestämiseen ja järjestämisedellytyksiin kuvasi 89 vastaajaa, jotka jakautuivat karkeasti kolmeen luokkaan. Yksi osa ei tunnistanut merkittäviä vaikutuksia järjestämisedellytyksiin tai koulutuksen järjestämiseen. Toinen vastaajaryhmä nosti esiin pitkälti positiivisessa valossa, että koulutuksen järjestämistavat ja -keinot monipuolistuvat. Näissäkin vastaajissa oli niitä, jotka ehdollistivat vastauksen: jos epidemia ja työelämän rakenteet muuttuvat suuresti tai jos koronaepidemia jatkuu pitkään, tilanne on toinen. Kolmas vastaajaryhmä näki erilaisia muutoksia ja useimmiten niihin liittyviä haasteita. Positiivisessa valossa muutoksia tuotiin esiin joissain vastauksissa, joissa tunnistettiin, että ammatillisen koulutuksen merkitys korostuu muutostilanteisiin vastaajana: Koulutukselta edellytetään entistä joustavampia ratkaisuja työttömyyden katkaisemiseen ja uudelleen kouluttautumiseen. Muutosta opiskelijarajapinnassa kuvattiin siten, että oppilaitoksen merkitys sosiaaliselle kanssakäymiselle ja käytännön opiskeluun harjaantumiselle on ymmärretty entistä paremmin. Yleisempiä näkymiä esittävät vastaajat kuvasivat esimerkiksi, että yleissivistävien aineiden osuus ja merkitys voi vähentyä merkittävästi tai ne voidaan suorittaa muissa yhteyksissä ja muilla tavoilla. Yksi vastaaja visioi, että valtakunnallinen koulutustarjonta verkossa voi kasvaa.

Muutoksia tunnistaneessa vastaajaryhmässä oli enemmän niitä, jotka nostivat esiin haasteita. Koulutuksen järjestämisedellytykset ovat useiden vastaajien näkemyksen mukaan riippuvaisia talouden kehityksestä ja ratkaisuista, joita joudutaan tekemään, jos taloudellisen kehityksen takia tullaan leikkaamaan rahoitusta tai siirtämään sitä eri koulutusten välillä, jolloin se on omasta toiminnasta pois. Järjestämisedellytykset voivat heikentyä myös kuntatoimijan näkökulmasta, jos kuntatalous tiukkenee. Osa vastaajista tunnisti toimintaedellytysten heikkenevän, sillä etäopetuksen tuoman osaamisvajeen ja muiden vaikutusten tasoittaminen tulee vaatimaan resursseja. Useampi tunnisti vaikutuksia syntyvän suoriterahoituksen kautta, sillä opiskelijoiden opinnot pitkittyvät ja/tai työllistyminen vaikeutuu. Heikko työllisyystilanne tietyillä aloilla heijastuu myös opiskelijoiden hakeutumiseen opintoihin, mikä heikentää toimintaedellytyksiä. Yksittäiset aikuiskoulutuksen tarjoajat kertoivat muiden rahoitusmahdollisuuksien heikentyneen, mikä vaikuttaa suoraan toimintaedellytyksiin.

Siirtyminen enemmän verkkopohjaiseen opiskeluun aiheuttaa joidenkuiden vastaajien mukaan muutoksia toimintaedellytyksiin. Yleisempinä näkyminä esitettiin, että ne, jotka ovat jo muuttaneet toimintaansa enemmän hybridimallin mukaiseksi, tulevat pärjäämään kilpailussa opiskelijoista. Kun koulutuksen järjestäjien

toiminta-alue laajenee, kilpailu kiristyy. Positiivisena asiana nostettiin esiin, että syrjäisimmillä seuduilla tämä mahdollistaa laajemman koulutustarjonnan. Etäopetuksen lisääntyminen vaikuttaa joidenkuiden mukaan siihen, että oppimisympäristöjen ylläpitäminen voi vaikeutua.

Poikkeusoloista syntyneitä ideoita ammatillisen koulutuksen johtamisesta kysyttiin erikseen. Vastauksissa (n=82) korostuvat ideat etäjohtamisesta ja uusien työkalujen käytöstä. Erityisesti etäkokousten nähdään tulleen jäädäkseen, ja esimerkiksi koko henkilöstön yhteisten livetapaamisten tarvetta tullaan arvioimaan tarkemmin. Vastauksissa tuodaan usein esiin, että uusien käytäntöjen on huomattu tehostaneen toimintoja jo siirtymisten vähenemisen takia. Opeissa tuotiin myös esiin etätyöskentelyn edellytyksenä olevan, että uudet opiskelijat ja työntekijät saavat heti alussa opastusta välineiden käyttöön. Etäjohtamiseen on myös saatu uusia ideoita yhteisöllisyyden ja toimintamallien tukemisen tulokulmista. Viestinnän ja erityisesti kriisiviestinnän ja -johtamisen merkityksen korostuminen nousi esiin monessa vastauksessa. Muutama vastaaja nosti esiin tiimityöskentelyn ja tiimiorganisaation merkityksen etätyöskentelyssä. Muut etätyöskentelyn positiiviset huomiot liittyivät esimerkiksi hakuprosessin sähköistämiseen, prosessien selkeämpään kuvaamiseen ja siihen, että etäohjaus on parantanut joissain kohderyhmissä ohjauksen saavutettavuutta.

Kehittämistarpeet etenkin kevään 2020 poikkeusolojen kokemuksella ammatillisen koulutuksen johtamisessa kohdentuivat vastauksissa (n=79) pitkälti edellä kuvattuihin teemoihin: etätyöjohtamiseen, pedagogiseen johtamisen (monipuoliset oppimistavat), etäopetuksen kehittämisen, kriisijohtamisen ja vuorovaikutuksen johtamisen digitaalisissa työvälineissä. Usea mainitsi henkilöstön hyvinvointijohtamisen tärkeyden. Lisäksi tuotiin esiin koulutuspalveluiden kehittämisen, opiskelijoiden tuen ja yhteisöllisyyden kehittämisen teemat. Kriisi on myös korostanut oman toiminnan arviointia, jotta koulutusta voidaan kohdentaa ja toteuttaa oikeassa suhteessa etänä.

> *"Toiminta- ja laatunäkökulmiin tulee ottaa entistä vahvemmin mukaan muuttunut toimintaympäristö - asioita tulee siis tarkastella sekä toiminnan että johtamisen näkökulmasta uudelleen."*
>
> *"Etäjohtaminen vaatii oman lähestymistapansa, joten siihen liittyvä sekä leadership että management-koulutus on paikallaan. Yhteisöllisyyden ylläpitäminen on haasteellista; se vaatii aivan uutta ajattelua korona-aikana."*
>
> *"Etäopetuksen materiaalin ja pedagogiikan kehittäminen (interaktiivisuus)"*
>
> *"Erilaisten tukimuotojen tarjonnan lisääminen ja opiskelijoiden parempi kontaktointi etäopetustilanteissa."*

Uusia osaamistarpeita johdon osaamisen kehittämisen näkökulmasta avasi 70 vastaajaa. Vastauksissa nousevat osaamistarpeina esiin etätyön johtaminen, ajanhallinnan, delegoinnin ja tiimien itseohjautuvuuden johtaminen, muutoksen johtaminen ja tukeminen. Myös juridinen ja (ennakoiva) talousjohtaminen on korostunut. Kriisijohtaminen sekä yhteisöllisyyden ylläpitäminen johtamisessa tuotiin myös tässä yhteydessä esiin, kuten myös viestintäosaaminen ja digiosaaminen. Hyvinvointijohtamisen näkökulmasta esitettiin, että rehtorin kelpoisuusasetuksessa mainittuihin vaatimuksiin voisi lisätä psykologin koulutuksen.

> *"Vaikka muutos ja kehittäminen ovat oleellinen osa oppilaitoksen toimintaa, niin poikkeusolot haastoivat nopeaan muutoksen johtamiseen, joka läheni paikoin kriisijohtamista. Viestinnän ja yhteistyön merkitys korostui, samoin henkilöstön tukeminen ja kannustaminen ja osaamisen jakaminen– osa henkilöstöstä tarvitsi paljonkin tukea ja osa taas kykeni ratkaisemaan omaan työhön liittyviä haasteita itsenäisesti ja proaktiivisesti. Tiedolla johtaminen korostui myös. -- mitään erityisesti uutta tai uudenlaisia osaamistarpeita poikkeustilanne ei johtamiseen tuonut. Kaikkia johdon osaamisen osa-alueita tulee siis kehittää ja tukea monipuolisesti ja eri näkökulmista."*

Opetus- ja ohjaushenkilöiden kyselyyn osallistuneiden arviot etäopetuksen laajuudesta

Opetus- ja ohjaushenkilöstön kyselyssä kysyttiin myös arvioita verkossa/digitaalisessa muodossa toteutettavan opetuksen osuudesta vuonna 2030. Ammatillisen koulutuksen järjestäjiltä ei kysytty laajassa kyselypatteristossa samaa kysymystä. Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajamäärä on pieni ja kuvaa vain rajallista joukkoa, mutta tulokset on silti kiinnostavaa nostaa esiin. Keskimäärin osuus oli 45 %. Vastausten jakautuminen on nähtävissä kuvassa 94.

Kuva 94. Kuinka paljon opetusta voisi olla verkossa/digitaalisessa muodossa vuonna 2030: Asteikko 0–100 %. Palkissa vastaajamäärät.

Opetus- ja ohjaushenkilöstöltä kysyttiin erikseen, kuinka paljon vastaajat arvioivat voivansa käyttää digitaalista materiaalia/digitaalisia oppimisympäristöjä koronakriisin jälkeen. Keskimäärin osuus oli 46 %, mutta tässäkin vastaukset jakautuivat suuresti (kuva 95).

Kuva 95. Kuinka paljon voisit ajatella käyttäväsi digitaalista oppimateriaalia/digitaalisia oppimisympäristöjä tulevaisuudessa: Asteikko 0–100 %. Palkissa vastaajamäärät.

Arviot saadusta tuesta koronavirusepidemian hoitamisessa

Koulutuksen järjestäjien arviot jakautuvat siitä, kuinka hyvin opetushallinto (OKM ja OPH) on onnistunut tukemaan koulutuksen järjestäjiä koronavirusepidemian hoitamisessa. Keskiarvo asteikolla 1–10 oli 7,1.

Kuva 96. Koulutuksen järjestäjien arvio siitä, kuinka hyvin opetushallinto (OKM ja OPH) on onnistunut tukemaan koulutuksen järjestäjiä koronavirusepidemian hoitamisessa.

Opetus- ja ohjaushenkilöstön vastaajat (n=423) arvioivat kokemuksiaan poikkeusjärjestelyihin ja etäopetukseen eri tahoilta saadun ohjeistuksen ja tuen riittävyyden määrästä. Vastaajista puolet (52 %) arvioi, että valtakunnalliselta tasolta saatu ohjeistus ja tuki on ollut puutteellista. Yli kolmannes (36 %) kokee, että ohjeistus ja tuki on ollut riittävää. Sen sijaan suurempi osa on ollut tyytyväinen työnantajalta ja kollegoilta saatuun ohjeistukseen ja tukeen. Vastaajista yli puolet (58 %) arvioi, että koulutuksen järjestäjältä saatu ohjeistus ja tuki on ollut riittävää, ja 39 % vastaajista arvioi, että se on ollut puutteellista. Yhtä suuri osuus (59 %) koki omalta esimieheltä saadun ohjeistuksen ja tuen riittäväksi – puutteelliseksi sen arvioi 37 %. Tyytyväisimpiä vastaajat olivat kollegoilta saatuun ohjeistukseen ja tukeen: vastaajista 79 % arvioi sen olleen riittävää, ja 16 % koki sen olleen puutteellista.

Liitteet

Liite 1. Opiskelijakyselyyn vastanneiden taustatiedot

Lukiossa opiskelevien kyselyyn vastasi yhteensä 1849 vastaajaa. Mukaan lukiolaisten tarkasteluun otettiin myös ne vastaajat, jotka suorittivat ammatillista tutkintoa lukion rinnalla. Kaksoistutkintoa suorittavia oli 13,4 % lukiolaisvastaajista. Vastauksia saatiin 185 eri kunnasta. Yleisimmät kotikunnat olivat Oulu, Helsinki ja Tampere. Vastaajien keski-ikä oli 17,35 vuotta ja mediaani-ikä 17 vuotta. Vastaajista 81 % oli naisia, 17 % miehiä ja 2 % muunsukupuolisia tai ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. 97 %:lla vastaajista äidinkieli oli suomi, 0,3 %:lla ruotsi ja 2,7 %:lla jokin muu.

Vastaajista 28,2 % oli aloittanut opinnot syksyllä 2020 ja 2,2 % keväällä 2020. Vastaajista 37,3 % oli aloittanut opintonsa vuonna 2019 , 29,9 % vuonna 2018 ja 2,5 % ennen vuotta 2018.

Ammatillisen koulutuksen opiskelijakyselyyn vastasi yhteensä 2825 vastaajaa. Tarkasteluun otettiin myös ne vastaajat, jotka suorittivat lukiota ammatillisen tutkinnon rinnalla. Kaksoistutkintoa suorittavia vastaajista oli 8,6 %. Vastauksia saatiin 128 eri kunnasta. Yleisimmät ammatillisen koulutuksen opiskelijakyselyyn vastaajien kotikunnat olivat Helsinki, Tampere ja Jyväskylä. Vastaajien keski-ikä oli 24,6 vuotta ja mediaani-ikä 20 vuotta. 15–18-vuotiaita vastaajista oli 40 %, 19–24-vuotiaita 26 % ja tätä vanhempia 25 %. 91 %:lla vastaajista äidinkieli oli suomi, 1 %:lla ruotsi ja 8 %:lla jokin muu.

Vastaajista 70 % oli naisia, 27 % miehiä ja 3 % muunsukupuolisia tai ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. 91,1 %:lla vastaajista äidinkieli oli suomi, 0,8 %:lla ruotsi ja 8,1 %:lla jokin muu.

Vastaajista 38 % oli aloittanut opinnot syksyllä 2020 ja 9 % keväällä 2020. Vastaajista 34 % oli aloittanut opintonsa vuonna 2019, 16 % vuonna 2018 ja 2 % ennen vuotta 2018.

Vastaajista 85 % opiskeli ammatillista perustutkintoa, 10 % ammattitutkintoa ja 1 % erikoisammattitutkintoa. Valma-opintoja suoritti 1 %. 2 % ei osannut sanoa. Vastaajista 54 % oli hakeutunut koulutukseen yhteishaussa, 44 % jatkuvassa haussa ja 3 % työvoimakoulutuksen kautta.

Eniten vastaajia oli terveys- ja hyvinvointialoilta, tekniikan aloilta ja palvelualoilta. Vastaajista kaikki eivät tunnistaneet koulutusalaansa, ja vastauksia on osin luokiteltu avovastausten perusteella koulutusalojen sisälle. Muu, mikä -kategorian sisälle mahtuu kaikkien koulutusalojen koulutuksia.

Liite 2. Opetus- ja ohjaushenkilöstökyselyyn vastanneiden taustatiedot

Lukiokoulutus

Opetus- ja ohjaushenkilöstön 424 vastaajasta 77 % oli naisia, 19 % miehiä ja 4 % joko muunsukupuolisia tai ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. Vastaajia oli 114 eri kunnasta, eniten Helsingistä (83), Oulusta (28) ja Espoosta (21).

Vastaajista 85,5 % opetti nuorten lukion oppimäärää, 4 % aikuisten lukion oppimäärää, 3 % sekä nuorten että aikuisten oppimäärää ja 12 % sekä peruskoulussa että lukiossa.

Nimike	% (n=398)
Aineenopettaja	92 %
Opinto-ohjaaja	5 %
Rehtori	2 %
Muu	1 %
Erityisopettaja	1 %

Oppiaine	% (n=385)
Toinen kotimainen kieli ja vieraat kielet	24,9 %
Äidinkieli ja kirjallisuus	16,1 %
Matematiikka	11,4 %
Historia ja yhteiskuntaoppi	10,7 %
Fysiikka ja kemia	7,5 %
Biologia ja maantiede	6,5 %
Opinto-ohjaus	5,7 %
Psykologia	4,9 %
Liikunta	3,4 %
Musiikki	3,1 %
Uskonto ja elämänkatsomustieto	1,8 %
Kuvataide	1,6 %
Filosofia	1,6 %
Erityisopetus	0,5 %
Terveystieto	0,3 %

Ammatillinen koulutus

Opetus- ja ohjaushenkilöstön 438 vastaajasta 65 % oli naisia, 34 % miehiä ja 1 % joko muunsukupuolisia tai ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. Vastaajia oli 70 eri kunnasta, eniten Turusta (106), Helsingistä (44) ja Tampereelta (21).

Vastaajista perustutkintokoulutusta edusti noin 69 %, ammatti- tai erikoisammattitutkintokoulutusta 24 %, valmentavaa koulutusta 4,5 % ja muita koulutuksia noin 3 %. Eniten vastaajia oli tekniikan aloilta, palvelualoilta ja terveys- ja hyvinvointialoilta.

Opettaa	**n=402**
Ammatillisten tutkinnon osien opettaja	64 %
Yhteisten tutkinnon osien opettaja	15 %
Opinto-ohjaaja	6 %
Erityisopettaja	6 %
Valmentavan koulutuksen opettaja	3 %
Esimiestehtävissä	1 %
Projekti-/hanketehtävissä toimiva opettaja	2 %
Muu, mikä?	3 %